

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Με τον Χριστό και τους Ανθρώπους

Καθεδρικός Ιερός Ναός
Αγίας Τριάδος Βύρωνος

Τεύχος 12
Οκτώβριος-Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2016

Πορεία προς την
Ενανθρώπηση.

Ενοριακό Ψηφιακό Περιοδικό

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ

ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ & ΥΜΗΤΤΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ:

Καθεδρικός Ιερός Ναός Αγίας Τριάδος Βύρωνος

Κορυτσάς 1 & Κωνσταντιλιέρη, 162 31 Βύρωνας, Τηλ. 210 7660 859

fax: 213 0291680, www.agiatriadavyrona.gr, e-mail: agia_triada@hotmail.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ &

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ:

Αιδεσ. Πρωτοπρεσβύτερος

Στέφανος Κωστόπουλος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- "Λόγος περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου, καὶ τῆς διὰ σώματος πρὸς ἡμᾶς ἐπιφανείας Αὐτοῦ". **Του Μεγάλου Αθανασίου**.....2
- Η χρονολόγηση της ζωής του Κυρίου μας Ιησού Χριστού. **Του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Καισαριανής, Βύρωνος & Υμηττού κ.κ. Δανιήλ**.....51
- Η Νηστεία των Χριστουγέννων και το Σαρανταλείτουργο.....55
- Προτεραιότητες.....

Μ. Ἀθανασίου

“Λόγος περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου, καὶ τῆς διὰ σώματος πρὸς ἡμᾶς ἐπιφανείας Αὐτοῦ”

Κείμενο-Θεολογικά σχόλια

1. Αὐτάρκως ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἐκ πολλῶν ὀλίγα διαλαβόντες περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν περὶ τὰ εἰδῶλα πλάνης καὶ τῆς τούτων δεισιδαιμονίας, πῶς ἐξ ἀρχῆς τούτων γέγονεν ἡ εὕρεσις, ὅτι ἐκ κακίας οἱ ἄνθρωποι ἑαυτοῖς τὴν πρὸς τὰ εἰδῶλα θρησκείαν ἐπενό-ησαν¹· ἀλλὰ γὰρ χάριτι Θεοῦ σημάναντες ὀλίγα καὶ περὶ τῆς θειότητος τοῦ Λόγου τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς εἰς πάντα προνοίας καὶ δυνάμεως αὐτοῦ· καὶ ὅτι ὁ ἀγαθὸς Πατὴρ τούτῳ τὰ πάντα διακοσμεῖ, καὶ τὰ πάντα ὑπ’ αὐτοῦ κινεῖται, καὶ ἐν αὐτῷ ζωοποιεῖται· φέρε κατὰ ἀκολουθίαν, μακάριε καὶ ἀληθῶς φιλόχριστε, τῇ περὶ τῆς εὐσεβείας πίστει καὶ τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου διηγησώμεθα, καὶ περὶ τῆς θείας αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιφανείας δηλώσωμεν· ἦν Ἰουδαῖοι μὲν διαβάλλουσιν, Ἕλληνες δὲ χλευάζουσιν, ἡμεῖς δὲ προσκυνοῦμεν· ἵν’ ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς δοκούσης εὐτελείας τοῦ Λόγου μείζονα καὶ πλείονα τὴν εἰς αὐτὸν εὐσέβειαν

ἔχῃς. Ὅσω γὰρ παρὰ τοῖς ἀπίστοις χλευάζεται, τοσούτω μείζονα τὴν περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ μαρτυρίαν παρέχει· ὅτι τε ἃ μὴ καταλαμβάνουσιν ἄνθρωποι ὡς ἀδύνατα, ταῦτα αὐτὸς ἐπιδείκνυται δυνατά· καὶ ἃ ὡς ἀπρεπῆ χλευάζουσιν ἄνθρωποι, ταῦτα αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ ἀγαθότητι εὐπρεπῆ κατασκευάζει· καὶ ἃ σοφιζόμενοι οἱ ἄνθρωποι ὡς ἀνθρώπινα γελῶσι, ταῦτα αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει θεῖα ἐπιδείκνυται, τὴν μὲν τῶν εἰδώλων φαντασίαν τῇ νομιζομένῃ ἑαυτοῦ εὐτελείᾳ διὰ τοῦ σταυροῦ καταστρέφων, τοὺς δὲ χλευάζοντας καὶ ἀπιστοῦντας μεταπείθων ἀφανῶς, ὥστε τὴν θειότητα αὐτοῦ καὶ δύναμιν ἐπιγινώσκειν. Εἰς δὲ τὴν περὶ τούτων διήγησιν, χρεῖα τῆς τῶν προειρημένων μνήμης· ἵνα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐν σώματι φανερώσεως τοῦ τοσούτου καὶ τηλικούτου πατρικοῦ Λόγου γινῶναι δυνηθῇς, καὶ μὴ νομίσης ὅτι φύσεως ἀκολουθίᾳ σῶμα πεφόρεκεν ὁ Σωτὴρ²· ἀλλ' ὅτι ἀσώματος ὢν τῇ φύσει, καὶ Λόγος ὑπάρχων, ὅμως κατὰ φιλανθρωπίαν 1 Στό εἰσαγωγικό αὐτό σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος, συνδέοντας τὸ παρόν ἔργο μέ τὸ προηγούμενο Κατὰ Ἑλλήνων, καταγράφει τὴν αἰτία τῆς ἐμφάνισης τῆς εἰδωλολατρείας. Ἡ τελευταία ὀφείλει τὴν ἐμφάνισί της στήν προαίρεση καὶ ἐπινόηση τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος κινήθηκε ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ δημιούργησε ἄλλον θεὸ ἀντὶ τοῦ μοναδικοῦ καὶ δημιουργοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐμφάνιση τῶν εἰδώλων δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔπραξε τοιοῦτοτρόπως «ἐκ κακίας». Ἐπὶ τοῦ προκειμένου διακρίνεται ὁ δημιουργὸς Θεός, ὁ ὁποῖος ὡς «ὢν» καὶ ἀγαθός ὁ,τιδήποτε δημιουργεῖ εἶναι καλό, ἀπὸ τὸν ἐφευρέτη ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, παραγνωρίζοντας καὶ παραθεωρῶντας τὸ καλό τῆς δημιουργίας, ἐπινόει γιὰ τὸν ἑαυτό του κάτι ἐντελῶς διαφορετικό ἀπὸ αὐτό πού προνόησε γιὰ αὐτόν ὁ Θεός. Ἐπομένως, ἡ κακία, ὡς ἐντελῶς διάφορη ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνύπαρκτη, διότι δὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, ἀποτελεῖ ξεκάθαρα ἐπινόηση τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἶναι ἡ αἰτία πού ἐξωθεῖ τὸν ἄνθρωπον στὰ εἴδωλα. Ἡ ἐπισήμανση τοῦ «ἐπενόησεν» καὶ τῆς ἀντωνυμίας «ἑαυτοῖς» ἀναδεικνύει αὐτὴ τὴν ἔννοια, ὅτι δηλαδή ὁ ἄνθρωπος δὲν πορεύεται στὴ γνώση τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ αὐτοβούλως ἐπινόει καὶ φαντασιώνεται γιὰ τὸν ἑαυτό του αὐτό πού δὲν ὑπάρχει καί, ἐπομένως, ὅπως

άνυπαρκτο παραμένει τό κακό, φαντασίωση καί ἐπινόηση παρα- μένουν καί τά εἶδωλα. 2 Ὁ Μ. Ἀθανάσιος, πρὸς ἀποφυγὴν τυχόν προσάρτησης τῶν ἀνθρωπίνων ἐπὶ τῆς Θεότητος, ἀλλὰ καί πρὸς ἀνάδειξη τοῦ σκοποῦ τῆς ἑνσαρκῆς φανέρωσης τοῦ Θεοῦ Λόγου, διευκρινίζει ὅτι ἐνῶ ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου δὲν ἦταν ἓνα φυσικό γεγονός γιὰ τὸν Θεό, πραγματοποιήθηκε γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Τό ὅτι, δηλαδή, ὁ Θεός προσέλαβε καί ἀνθρώπινο σῶμα, δὲν ἐκλαμβάνεται ὡς φυσικό ἐπακόλουθο γι' αὐτόν, ἀλλὰ ὡς ὑπερφυσικό καί ὑπέρλογο ἔνεκα τοῦ καλ- λίστου δημιουργήματός του, τὸν ἄνθρωπο. Θά μπορούσε δέ νὰ σημειωθεῖ, ὅτι ἐν προκειμένῳ ὁ ἱερός συγγραφέας δὲν ἐκλαμβάνει τὴν ἐνανθρώπηση ὡς ἓνα οὕτως ἢ ἄλλως ἀναγκαστικό καί φυσιολογικό γεγονός γιὰ τὸν Θεό, ἀλλὰ προσδιορίζει τὴν ἔννοια τῆς κατ' οἰκονομίαν σαρκώσεως ὡς κάτι πού ἔγινε ἐξαιρετικῶς καί ἐκουσίως κατὰ τὴν ἀγαθότητα καί φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καί μέ σκοπό τὴ σωτηρία τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου. Ἡ σωτηριολογική, δηλαδή, προοπτική τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὴν κατ' ἐξοχὴν αἰτία τῆς θείας ἐνανθρώπησης. Αὐτό ἀναδεικνύει καί ἡ ἀντίθεση πού κα- ταγράφεται, τό ὅτι δηλαδή ὁ ἀσώματος φανερώθηκε ἐνσώματος, γεγονός πού ἐντείνει τόσο τὴν 1 καί ἀγαθότητα τοῦ ἑαυτοῦ Πατρός, διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι ἡμῖν πεφανέρωται. Πρέπει δὲ ποιουμένους ἡμᾶς τὴν περὶ τούτου διήγησιν, πρότερον περὶ τῆς τῶν ὅλων κτίσεως καί τοῦ ταύτης Δημιουργοῦ Θεοῦ εἰπεῖν, ἵνα οὕτως καί τὴν ταύτης ἀνακαίνισιν ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν δημιουργήσαντος Λόγου γεγενῆσθαι ἀξίως ἂν τις θεωρήσειεν. Οὐδὲν γὰρ ἐναντίον φανήσεται, εἰ δι' οὗ ταύτην ἐδημιούργησεν ὁ Πα- τήρ, ἐν αὐτῷ καί τὴν ταύτης σωτηρίαν εἰργάσατο³ . 2. Τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καί τὴν τῶν πάντων κτίσιν, πολλοὶ διαφόρως ἐξειλήφασιν, καὶ ὡς ἕκαστος ἠθέλησεν, οὕτως καὶ ὠρίσατο⁴ . Οἱ μὲν γὰρ αὐτομάτως, καὶ ὡς ἔτυχεν, τὰ πάντα γεγενῆσθαι λέγουσιν, ὡς οἱ Ἐπικούρειοι, οἳ καὶ τὴν τῶν ὅλων πρόνοι- αν καθ' ἑαυτῶν οὐκ εἶναι μυθολογοῦσιν ἄντικρυς παρὰ τὰ ἐναργῆ φαινόμενα λέγοντες. Εἰ γὰρ αὐτομάτως τὰ πάντα χωρὶς προνοίας κατ' αὐτοὺς γέγονεν, ἔδει τὰ πάντα ἀπλῶς γεγενῆσθαι, καὶ ὅμοια εἶναι, καὶ μὴ διάφορα· ὡς γὰρ ἐπὶ σώματος ἐνὸς

ἔδει τὰ πάντα εἶναι ἥλιον ἢ σελήνην· καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἔδει τὸ ὅλον εἶναι χεῖρα, ἢ ὀφθαλμόν, ἢ πόδα. Νῦν δὲ οὐκ ἔστι μὲν οὕτως· ὀρῶμεν δὲ τὸ μὲν ἥλιον, τὸ δέ, σελήνην, τὸ δέ, γῆν· καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων τὸ μὲν πόδα, τὸ δέ χεῖρα, τὸ δέ κεφαλὴν. Ἡ δὲ τοιαύτη διά- ταξις οὐκ αὐτομάτως αὐτὰ γεγενῆσθαι γνωρίζει, ἀλλ' αἰτίαν τούτων προηγέσθαι δείκνυσιν· ἀφ' ἧς καὶ τὸν διαταζάμενον καὶ πάντα ποιήσαντα Θεὸν ἔστι νοεῖν. Ἄλλοι δέ, ἐν οἷς ἔστι καὶ ὁ μέγας παρ' Ἑλλήσι Πλάτων, ἐκ προϋποκειμένης καὶ ἀγενήτου ὕλης πεποιηκέναι τὸν Θεὸν τὰ ὅλα διηγοῦνται· μὴ ἂν γὰρ δύνασθαι τι ποιῆσαι τὸν Θεόν, εἰ μὴ προϋπέκειτο ἡ ὕλη· ὥσπερ καὶ τῷ τέκτονι προϋποκεῖσθαι δεῖ τὸ ξύλον, ἵνα καὶ ἐργάσασθαι δυνηθῇ. Οὐκ ἴσασι δὲ τοῦτο λέγοντες, ὅτι ἀσθένειαν περιτιθέασι τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ οὐκ ἔστι τῆς ὕλης αὐτὸς αἴτιος, ἀλλ' ὅλως ἐξ ὑποκειμένης ὕλης ποιεῖ τὰ ὄντα, ἀσθενὴς εὐρίσκεται, μὴ δυνά- μενος ἄνευ τῆς ὕλης ἐργάσασθαι τι τῶν γενομένων· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τοῦ τέκτονος ἀσθενεία ἔστι τὸ μὴ δύνασθαι χωρὶς τῶν ξύλων ἐργάσασθαι τι τῶν ἀναγκαίων. Καὶ καθ' οὐσιαστικὴν διάκρισιν ὅσο καὶ τὴν ἀναγκαίαν γιὰ τὸν ἄνθρωπον ἔνωση τῆς Θεότητος καὶ ἀνθρω- πότητος στό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ Λόγου.

3 Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐπισημαίνει ὅτι μέ τό νά ἀναφερθεῖ στή διά τοῦ Λόγου δημιουργία τῆς κτίσεως, θά φανεῖ πιό φυσιολογικό καί λογικό νά μιλήσει ἔπειτα γιὰ τήν διά τοῦ Λόγου ἀναδημιουργία αὐτῆς τῆς κτίσεως. Ὁ συνδημιουργός δηλονότι τῆς κτίσεως θά ἀποτελέσει καί τόν ἀναγεννήτορα αὐτῆς. Ἡ συμβολή ὅπως θά δοῦμε τοῦ Λόγου κατά τή δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου θά προσδιορίσει καί θά καθορίσει τά ἐχέγγυα τῆς σωτηρίας τοῦ τελευταίου.

4 Στό κεφάλαιο πού θά ἀκολουθήσει, ὁ Μ. Ἀθανάσιος μέ σύμμαχο τή λογική θά προβεῖ σέ ἀναίρεση τῶν μέχρι τοῦδε θεωριῶν περί τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, μέ σκοπό νά ἀναδείξει τόν ἕνα καί μο- ναδικό δημιουργό, τόν τριαδικό Θεό. Περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ἐκφράσθηκαν οἱ Ἑπικούρειοι καί οἱ Ἕλληνες. Οἱ μὲν πρῶτοι ἦταν ὑπέρμαχοι μίας αὐτόματης καί τυχαίας δημιουργίας, ἡ ὁποία ὡς φυσικό καλεῖται ἀπό τόν Μ. Ἀθανάσιο ἀπρονόητη. Καί αὐτό, διότι, ἐάν δέν ὑπῆρχε ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ γιὰ τή δημιουργία της, τότε θά ἔπρεπε αὐτή ἡ δημιουργία νά εἶναι ἀπλή καί ὁμοία. Δηλα- δή, θά ἔπρεπε ἢ ὅλα νά εἶναι ἥλιος

ἡ σελήνη, ἢ οἱ ἄνθρωποι νά ἀποτελοῦνται ἀπό ἓνα μόνο μέλος (λ.χ. χέρι ἢ πόδι). Τό ἀντίθετο ὅμως, αὐτό πού παρατηρεῖται στήν ὑπό τοῦ Θεοῦ δημιουργία εἶναι ἡ προνοημένη πολυσυνθετικότητα, τόσο στήν περίπτωση τῆς φύσεως ὅσο καί σέ αὐτή τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι, δέν εἶναι ὅλα ἥλιος ἢ σελήνη, ἀλλά παρατηρεῖται ἡ ποικιλία τῆς φύσης μέσα ἀπό τή συνθε- τικότητά της, ὅπως παρατηρεῖται καί ἡ ἄρμονία τοῦ ἀνθρώπου μέσα ἀπό τή δημιουργία διαφο- ρετικῶν μέν ἀλλά συντιθεμένων μερῶν σέ ἓνα ὀργανικό καί τέλειο ἀνθρώπινο σῶμα. Στήν περίπτω- ση τῶν Ἑλλήνων, καί δῆ τοῦ Πλάτωνα, ὁ ἱερός πατήρ καταρρίπτει μία ἐνδεχόμενη δημιουργία ἀπό προϋπάρχουσα ὕλη, γεγονός πού θά προσῆπτε στόν Θεό ἀδυναμία, ὅχι μόνο γιά τήν πρόνοια ἀλλά καί γιά αὐτή τή δημιουργία καί, ἐπομένως, θά τόν κατεδείκνυε ἀσθενῆ, μιᾶς καί δέν θά μπορούσε νά δημιουργήσῃ ἄνευ προϋπάρχουσας ὕλης, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἄνθρωπος. Ἔτσι, ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ἀναφερόμενος στόν δημιουργό Θεό, δέν ὁμιλεῖ ἀπλά γιά δημιουργό ἀλλά γιά αἴτιο τῆς ὕλης, καί αὐτό διότι ἡ ἐνδεχόμενη ἀνικανότητα νά ἀποτελέσει τόν αἴτιο τῆς δημιουργημένης ὕλης θά τόν ὑποβίβαζε ἀπό κτίστη σέ τεχνίτη. Ὅποτε, σύμφωνα μέ τόν ἐν λόγῳ πατέρα, ὁ Θεός δέν εἶναι ἀπλά τεχνίτης, ὅπως ὁ κάθε ἓνας ἀπό ἐμᾶς, ἀλλά ποιητής καί δημιουργός, διότι δημιούργησε τόν κόσμον ὅχι ἀπό προϋπάρχουσα ὕλη ἀλλά ἀπό μή υπάρχουσα ὕλη, τῆς ὁποίας εἶναι καί ὁ αἴτιος τῆς ὑπαρξῆς της. Ἐπομένως, γιά τόν ἱερό συγγραφέα ἡ ἔννοια τῆς δημιουργίας ἐκλαμβάνεται ὡς γένεση τῆς ὑπαρξῆς ἀπό τήν ἀνυπαρξία (ἐκ τοῦ μή ὄντος) καί ὅχι ὡς μεταποίηση τῆς ὑπαρξῆς ἀπό ὑπαρκτή ὕλη. Ἐπίσης, ἀναφερόμενος καί σέ ἄλλες ὁμάδες αἰρετικῶν πού θεωροῦν τόν δημιουργό Θεό διάφορο τοῦ Θεοῦ Πατρός, χρησιμοποιεῖ ἀγιογραφικά χωρία προκειμένου νά ταυτίσῃ τόν δημι- ουργό Θεό μέ τόν Πατέρα τοῦ Λόγου. 2 ὑπόθεσιν γάρ, εἰ μὴ ἦν ἡ ὕλη, οὐκ ἂν εἰργάσατό τι ὁ Θεός. Καὶ πῶς ἔτι ποιητής καί δημι- ουργὸς ἂν λεχθεῖν ἐξ ἐτέρου τὸ ποιεῖν ἐσχηκῶς, λέγω δὴ ἐκ τῆς ὕλης; Ἔσται δέ, εἰ οὕτως ἔχει, κατ' αὐτοῦς ὁ Θεὸς τεχνίτης μόνον καὶ οὐ κτίστης εἰς τὸ εἶναι, εἰ τὴν ὑποκειμένην ὕλην ἐργάζεται, τῆς δὲ ὕλης οὐκ ἔστιν αὐτὸς αἴτιος. Καθόλου γὰρ οὐδὲ κτίστης ἂν λεχθεῖν, εἰ μὴ κτίζει τὴν ὕλην, ἐξ ἧς καὶ τὰ κτισθέντα γέγονεν. Οἱ δὲ ἀπὸ τῶν

αίρέσεων ἄλλον ἑαυτοῖς ἀναπλάττονται δημιουργὸν τῶν πάντων παρὰ τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τυφλώττοντες μέγα καὶ περὶ ᾧ φθέγγονται. Τοῦ γὰρ Κυρίου λέγοντος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· Οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ἀπ’ ἀρχῆς ὁ κτίσας ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς, καὶ εἶπεν· Ἐνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ προ- σκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ· καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· εἶτα σημαίνων τὸν κτίσαντά φησιν· Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω⁵ · πῶς οὗτοι ξένην τοῦ Πατρὸς τὴν κτίσιν εἰσάγουσιν; Εἰ δὲ κατὰ τὸν Ἰωάννην πάντα περιλαβόντα καὶ λέγοντα· Πάντα δι’ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν⁶ · πῶς ἂν ἄλλος εἴῃ ὁ δημιουργός, παρὰ τὸν Πατέρα τοῦ Χριστοῦ· 3. Ταῦτα μὲν οὗτοι μυθολογοῦσιν· ἡ δὲ ἔνθεος διδασκαλία καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν πίστις τὴν μὲν τούτων ματαιολογίαν ὡς ἀθεότητα διαβάλλει. Οὔτε γὰρ αὐτομάτως, διὰ τὸ μὴ ἀπρονόητα εἶναι, οὔτε ἐκ προϋποκειμένης ὕλης, διὰ τὸ μὴ ἀσθενῆ εἶναι τὸν Θεόν· ἀλλ’ ἐξ οὐκ ὄντων καὶ μηδαμῶς ὑπάρχοντα τὰ ὅλα εἰς τὸ εἶναι πεποιηκέναι τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Λόγου οἶδεν⁷ , ἧ φησὶ διὰ μὲν Μωϋσέως· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν⁸ · διὰ δὲ τῆς ὠφελιμωτάτης βίβλου τοῦ Πτοιμένους· Πρῶτον πάντων πί- στευσον, ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας, καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι⁹ . Ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος σημαίνων φησί· Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι¹⁰. Ὁ Θεὸς γὰρ ἀγαθός ἐστι, μᾶλλον δὲ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος ὑπάρχει· ἀγαθῷ δὲ περὶ οὐδενὸς ἂν γένοιτο φθόνος· ὅθεν οὐδενὶ τοῦ εἶναι φθονήσας, ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα πεποίηκε διὰ τοῦ ἰδίου Λόγου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ¹¹· ἐν οἷς πρὸ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς τὸ ἀνθρώπων γένος ἐλεήσας, καὶ θεωρήσας, ὡς οὐχ ἱκανὸν εἶναι κατὰ τὸν τῆς ἰδίας γε- νέσεως λόγον διαμένειν ἀεὶ, πλέον τι χαριζόμενος αὐτοῖς οὐχ ἀπλῶς, ὥσπερ πάντα τὰ ἐπὶ γῆς ἄλογα ζῶα, ἔκτισε τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ἐποίησεν αὐτούς, μεταδοὺς αὐτοῖς καὶ τῆς τοῦ ἰδίου Λόγου δυνάμεως, ἵνα ὥσπερ σκιάς τινος 5 Ματθ. 19, 4-6. 6 Ἰωάν. 1, 3. 7 Ὁ Μ. Ἀθανάσιος σέ δύο φράσεις περικλείει τίς θέσεις καὶ τὴν κατάρριψη τῶν ἀνωτέρω κακοδοξιῶν,

ἀναδεικνύοντας τό βασικό ἐπιχείρημα πού ἀνέλυσε πρωτύτερα. Ἔτσι, ὁ κόσμος δέν ἔγινε αὐτόματα ἢ ἀπό προϋπάρχουσα ὕλη, καθὼς ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι ἐμφανὲς ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἑτέρου δέ αὐτός ὁ δημιουργὸς Θεὸς δέν εἶναι ἀσθενὴς καὶ ἀδύναμος. Ἀπεναντίας δέ, ὁ Θεὸς δημιούργησε τὰ πάντα «ἐξ οὐκ ὄντων», ἔκφραση ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν ἱερό συγγραφέα προκειμένου νά τονισθεῖ τό γεγονός ὅτι τό ἀνύπαρκτο ἔγινε ὑπαρκτό καὶ αἴτιος εἶναι αὐτός ὁ δημι- ουργὸς Θεός. Καί μάλιστα, συνεχίζοντας, ἐπισημαίνει «καὶ μηδαμῶς ὑπάρχοντα τὰ ὅλα εἰς τὸ εἶναι πεποιηκέναι τὸν Θεόν», ὑπερτονίζοντας καὶ ἐπεξηγώντας προφανῶς τό γεγονός ὅτι ὁ Θεὸς δημιούργησε τὰ πάντα χωρὶς νά προϋπάρχουν. Ἐν κατακλείδι, ἀναδεικνύει τὸν Θεὸ Λόγο συνδημιου- γό, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ πάντα ἦλθαν ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὕπαρξη. Γιά τὸν λόγο αὐτό, καὶ χρη- σιμοποιώντας τὰ ἐπόμενα βιβλικά χωρία, ὁμιλεῖ περὶ ἑνὸς Θεοῦ δημιουργοῦ, χωρὶς νά διακρίνει με- ταξύ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἀλλὰ ἀναδεικνύει τὴ δημιουργία ὡς ἔργο τοῦ ἑνὸς καὶ τριαδικοῦ Θεοῦ. 8 Γεν. 1, 1. 9 Ἑρμᾶ, 2, 1. 10 Ἑβρ. 11, 3. 11 Στό συγκεκριμένο σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος θέτει τίς βάσεις καὶ τὰ κριτήρια, προκειμένου νά κάνει λόγο στὴ συνέχεια περὶ ἀνυπαρξίας τοῦ κακοῦ. Κατ' ἀρχάς, συνδέει τὴν ὕπαρξη καὶ δημιουργία τῶν πάντων μέ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι μέ τό φθόνο. Ἔτσι, στό ἀγαθὸ καὶ τὴν ὕπαρξη δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει φθόνος, μιᾶς καὶ ἡ ὕπαρξη εἶναι συνδεδεμένη μέ τὴν ἀγαθότητα. Κατὰ συνέπεια, ἡ «ἐξ οὐκ ὄντων» καὶ ἔνεκα τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ δημιουργία συνδέεται μέ τὴν ὕπαρξη τοῦ ἀγαθοῦ, ἀφοῦ μόνο αὐτό ὑπάρχει ὡς ἔργο τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ὄχι τό κακό. Καί σέ αὐτό τό σημεῖο ὁ ἱερός πατὴρ δέν παραλείπει νά ἐπισημάνει τό ρόλο τοῦ συνδημιουργοῦ Θεοῦ Λόγου, τὸν ὁποῖο ταυτίζει μέ τὸν Χριστό, προσβλέποντας προφανῶς στίς σύγχρονες πρὸς αὐτόν κακόνειες πού ἤθελαν τὸν τελευταῖο ὡς ἓνα ἀκόμη κτίσμα τοῦ Θεοῦ. 3 ἔχοντες τοῦ Λόγου, καὶ γενόμενοι λογικοί, διαμένειν ἐν μακαριότητι δυνηθῶσι, ζῶντες τὸν ἀληθινὸν καὶ ὄντως τῶν ἀγίων ἐν παραδείσῳ βίον¹². Εἰδὼς δέ πάλιν τὴν ἀνθρώπων εἰς ἀμφοτέρα νεύειν δυναμένην προαίρεσιν, προλαβὼν ἠσφαλίσατο νόμῳ καὶ τόπῳ τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς χάριν¹³. Εἰς τὸν ἑαυτοῦ γὰρ παράδεισον αὐτοὺς

εἰσαγαγών, ἔδωκεν αὐτοῖς νόμον· ἵνα, εἰ μὲν φυλάττειεν τὴν χάριν, καὶ μένοιεν καλοί, ἔχῃσι τὴν ἐν παραδείσῳ ἄλυσιν καὶ ἀνώδυνον καὶ ἀμέριμνον ζωὴν, πρὸς τῷ καὶ τῆς ἐν οὐρανοῖς ἀφθαρσίας αὐτοῦ τὴν ἐπαγγελίαν ἔχειν· εἰ δὲ παραβαῖεν καὶ στραφέντες γένοιτο φαῦλοι, γινώσκοιεν ἑαυτοὺς τὴν ἐν θανάτῳ κατὰ φύσιν φθορὰν ὑπομένειν, καὶ μηκέτι μὲν ἐν παραδείσῳ ζῆν, ἔξω δὲ τούτου λοιπὸν ἀποθνήσκοντας μένειν ἐν τῷ θανάτῳ καὶ ἐν τῇ φθορᾷ. Τοῦτο δὲ καὶ ἡ Θεία Γραφή προσημαίνει λέγουσα ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· Ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῇ· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ’ αὐτοῦ· ἢ δ’ ἂν ἡμέρᾳ φάγησθε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε¹⁴. Τὸ δέ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, τί ἂν ἄλλο εἴη ἢ τὸ μὴ μόνον ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τοῦ θανάτου φθορᾷ διαμένειν; 4. Ἴσως θαυμάζεις τί δήποτε, περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου προθέμενοι λέγειν, νῦν περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἀνθρώπων διηγούμεθα. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο οὐκ ἀλλότριόν ἐστι τοῦ σκοποῦ τῆς διηγήσεως. Ἀνάγκη γὰρ ἡμᾶς, λέγοντας περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος, λέγειν καὶ περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀρχῆς, ἵνα γινώσκῃς, ὅτι ἡ ἡμῶν αἰτία ἐκείνῳ γέγονε πρόφασις τῆς καθόδου, καὶ ἡ ἡμῶν παράβασις τοῦ Λόγου τὴν φιλανθρωπίαν ἐξεκάλεσατο, ὥστε καὶ εἰς ἡμᾶς φθάσαι καὶ φανῆναι τὸν Κύριον ἐν ἀνθρώποις. Τῆς γὰρ 12 Σύμφωνα μὲ τὸν Μ. Ἀθανάσιο, ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν ἄνθρωπο «κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα», δηλαδή, κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Λόγου. Ὁ Λόγος εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Πατρὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι δημιουργήθηκαν κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Λόγου τοῦ Πατρὸς. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι κατὰ τὴν δημιουργίαν παρέλαβαν ἀπὸ τὸν Θεὸ στοιχεῖα τοῦ ἰδίου τοῦ Λόγου ὡς σκιές, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἱερός πατήρ, καὶ ἐγιναν λογικοί. Μὲ τὴν ἔννοια τοῦ λογικοῦ ἐννοεῖται ὅτι ἔλαβαν ἐκ τοῦ Λόγου, αὐτὸ πού τοὺς ἔκανε λογικούς καὶ τοὺς διέκρινε ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα δημιουργήματα, τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ αὐτὸ ἦταν ἡ λογικὴ. Τὸ νοερὸ καὶ αὐτεξούσιο, ὅπως συνηθίζεται νὰ καταγράφεται στὴν πατερικὴ γραμματεία, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται ἐδῶ μὲ τίς ἔννοιες τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς προαίρεσης. Τὸ «κατ’ εἰκόνα», ὡς γνωστὸ, εἶναι ἡ μετάδοση τῶν ἰδίων χαρακτηριστικῶν αὐτοῦ τοῦ Λόγου, προκειμένου ὁ ἄνθρωπος νὰ συνεχίζει νὰ διαβιεῖ στὸν παράδεισο. Εἶναι ἡ βασικὴ προϋπόθεση πού ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν

προσέγγιση του Θεού, τό «καθ' ὁμοίωσιν», τό ὅποιο μεταφέρεται ἐν προκειμένῳ ὡς μακαριότητα καί παραδείσιος βίος. 13 Ἡ προαίρεση δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἡ δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νά ἐπιλέγει «ἀμφοτέρα», δηλαδή, ἢ νά μένει καλός ὡς δημιουργήθηκε ἢ νά γίνει φαῦλος. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος δέν δημιουρ- γήθηκε παγιωμένος σέ μία στασιμότητα, ἀλλά μέ τήν ἐλευθερία νά ἐπιλέξει ὁ ἴδιος τί νά ἀκολου- θήσει. Ἐν προκειμένῳ, αὐτή ἡ ἐλευθερία ἀποκτᾷ ὑπαρξιακό νόημα, καθότι ἡ ἐπιλογή τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρξε αὐτή πού ἐν τέλει τοῦ στέρησε τά θεῖα ἀγαθά καί εἰσέβαλε τό γεγονός τοῦ θα- νάτου στήν ἀνθρωπότητα. Δέν εἶναι τυχαία ἡ χρήση τῆς προαίρεσης, ἀφοῦ χρησιμοποιεῖται στήν πατερική γραμματεία γιά νά καταδειχθεῖ ἡ ἐλευθερία ἐπιλογῶν τοῦ ἀνθρώπου ἀλλά καί ἡ αἰτία τῆς γνωστῆς πορείας του. Προκειμένου λοιπόν νά σταθεροποιηθεῖ ὁ ἄνθρωπος στά δωρηθέντα ἀπό τόν Θεό ἀγαθά, τοποθετεῖται στόν παράδεισο καί τοῦ δίδεται νόμος, τόν ὅποιο ἡ θά ὑπακούσει καί θά γνωρίσει τήν κατά χάρη ἀφθαρσία κοντά στόν Θεό ἢ θά παραβεῖ καί θά γνωρίσει τόν θάνατο καί τή φθορά. Αὐτό συνέβη, διότι ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε ὁ ἴδιος νά ἐπιδείξει αὐτοβούλως καί σύμφωνα μέ τήν «προίκα» τοῦ κατ' εἰκόνα τήν πορεία πού θά ἀκολουθοῦσε. Πορεία ὑπακοῆς ἢ παρακοῆς στό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἡ μέν πρώτη θά τοῦ ἐξασφάλιζε τό κατά Θεόν ζεῖν καί τήν παραμονή στό καλό, ἐνῶ ἡ δεύτερη τό μακράν αὐτοῦ καί τή μεταπήδηση στά φαῦλα. Μέ αὐτό τόν τρόπο δικαιολογεῖται καί χρησιμοποιεῖται ἀπό τόν Μ. Ἀθανάσιο ἡ ὀνομασία τοῦ «ξύλου τοῦ γινώσκειν καλόν καί πονη- ρόν». Συνέπεια αὐτῆς τῆς ἐπιλογῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρξε ἡ εἴσοδος τοῦ θανάτου στό ἀνθρώπινο γένος, πού ἐν πρώτοις παρουσιάζεται ὡς ἔξοδος ἀπό τόν παράδεισο καί ἐπιστροφή στή θνητότητα ἔπειτα δέ ὡς ἐμμονή στή φθορά. Ὅταν βεβαίως ὁ ἱερός πατήρ ὁμιλεῖ γιά κατά φύσιν φθορά τοῦ θανάτου, δέν ἐννοεῖ γιά τόν Ἀδάμ ὅτι δημιουργήθηκε μέ τή φθορά τοῦ θανάτου, ἀλλά κατ' οὐσίαν ἀντιδιαστέλλει τά ἐκ τοῦ μή ὄντος δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ ἀπό τόν ὄντα Θεό, τό ὅποιο σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἐκ τοῦ μή ὄντος δημιούργημα καί ὄχι αὐτοόν ὡς ὁ Θεός, φέρει στή φύση του τή φθορά καί τήν ἐπιστροφή στό μή εἶναι. Μόνο ἡ σχέση του μέ τόν Θεό εἶναι αὐτή πού θά τοῦ ἐγγυηθεῖ τήν παραμονή του στό εἶναι καί τήν

ανάστροφη πορεία προς τή φθορά. 14 Γεν. 2, 16-17. 4 εκείνου ενσωματώσεως ἡμεῖς γεγόναμεν ὑπόθεσις¹⁵, καὶ διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν ἐφιλανθρωπεύσατο καὶ ἐν ἀνθρωπίνῳ γενέσθαι καὶ φανῆναι σώματι. Οὕτως μὲν οὖν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον πεποίηκε, καὶ μένειν ἠθέλησεν ἐν ἀφθαρσίᾳ. Ἄνθρωποι δέ, κατολιγώ- ρησαντες καὶ ἀποστραφέντες τὴν πρὸς τὸν Θεὸν κατανόησιν, λογιζάμενοι δὲ καὶ ἐπινοή- σαντες ἑαυτοῖς τὴν κακίαν, ὥσπερ ἐν τοῖς πρώτοις ἐλέχθη, ἔσχον τὴν προαπειληθεῖσαν τοῦ θανάτου κατάκρισιν, καὶ λοιπὸν οὐκ ἔτι, ὡς γεγόνασι, διέμενον· ἀλλ' ὡς ἐλογίζοντο, διεφθείροντο, καὶ ὁ θάνατος αὐτῶν ἐκράτει βασιλεύων¹⁶. Ἡ γὰρ παράβασις τῆς ἐντολῆς εἰς τὸ κατὰ φύσιν αὐτοὺς ἐπέστρεφεν, ἵνα, ὥσπερ οὐκ ὄντες γεγόνασιν, οὕτως καὶ τὴν εἰς τὸ μὴ εἶναι φθορὰν ὑπομείνωσι τῷ χρόνῳ εἰκότως¹⁷. Εἰ γάρ, φύσιν ἔχοντες τὸ μὴ εἶναι ποτε, τῇ τοῦ Λόγου παρουσίᾳ καὶ φιλανθρωπίᾳ εἰς τὸ εἶναι ἐκλήθησαν, ἀκόλουθον ἦν κενωθέντας τοὺς ἀνθρώπους τῆς περὶ Θεοῦ ἐννοίας καὶ εἰς τὰ οὐκ ὄντα ἀποστραφέντας (οὐκ ὄντα γάρ ἐστι τὰ κακά, ὄντα δὲ τὰ καλά, ἐπειδὴ περ ἀπὸ τοῦ ὄντος Θεοῦ γεγόνασι¹⁸·) κενωθῆναι καὶ τοῦ εἶναι ἀεὶ. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ διαλυθῆ- 15 Σὲ αὐτό τό σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναφέρεται σὲ ἐκείνους πού ἀποροῦν γιατί, ἐνῶ πρόκειται νά ἀσχοληθεῖ μέ τή Θεία ἐνανθρώπησι, ἐξιστορεῖ τὰ τῆς δημιουργίας καὶ πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως χαρακτηριστικά καταγράφει, ἡ ἀνθρωπότητα ἔγινε «ὑπόθεσις» τῆς Θείας ἐνσωμάτωσεως. Καί αὐτό, διότι, ἡ αἰτία τῆς ἐνανθρώπησεως τοῦ Θεοῦ Λόγου εὐρίσκεται στά σπάργανα τῆς ἀνθρώπινης δημιουργίας καὶ ἰδιαίτερα στήν πτῶσι. Ἡ παράβασις τοῦ ἀνθρώπου ἀπετέλεσε τὴν πρόφασιν τῆς καθόδου τοῦ ἀσάρκου ἕως τότε Λόγου, πρόφασιν πού ἐμπερικλείει τὴν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ πρὸς τό κάλλιστο τῶν δημιουργημάτων του. Ἔτσι, ἐνῶ ὁ Θεός δημιούργησε τὸν ἄνθρωπο γιὰ νά ὁμοιωθεῖ μέ αὐτόν καὶ νά μείνι σὲ ἀφθαρσία, ὁ ἄνθρωπος ἐπέλεξε τὴν παρακοή καὶ δι' αὐτῆς τὴν εἴσοδον τοῦ θανάτου στό ἀνθρώπινο γένος. Ἀντικατέστησε τὴν κατανόησιν καὶ γνώσιν τοῦ Θεοῦ μέ τὴ γνώσιν καὶ ἐμπειρία τῆς θνητότητας. Αὐτὴ τὴν ἐννοία ἔχει, ὅπως προείδαμε καὶ ἡ ἐπιλογὴ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως τοῦ κακοῦ. Καὶ μάλιστα, προκειμένου νά ἀναδείξει ὁ Μ. Ἀθανάσιος αὐτὴ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ ἀνθρώπου, χρησιμοποιεῖ μετοχές (λογιζάμενοι,

ἐπινοήσαντες) πού ἐπιδεικνύουν αὐτὴ τὴ διαστρέβλωση ἀλλὰ καὶ ἐλεύθερη ἐπιλογή ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κατ' εἰκόνα, τοῦ λογικοῦ τοῦ ἀνθρώπου. 16 Γιά ἀκόμη μία φορά ὁ Μ. Ἀθανάσιος τονίζει τίς συνέπειες ἐκ τῶν πράξεων τοῦ λογικοῦ καὶ ἐλεύθερου ἀνθρώπου. Ἐνῶ τὸ λογικὸ καὶ αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρξε ἡ οὐσιώδης διαφορὰ του μέ τὰ ἄλογα ζῶα τῆς δημιουργίας, ἡ διαστρέβλωσή του ἀπετέλεσε τὴν αἰτία πού ὁδήγησε τὸν ἐλεύθερο ἄνθρωπο στίς γνωστές ἐπιλογές του. Καί ἐνῶ οἱ σκιές τῆς δημιουργίας, πού προσέλαβε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Λόγο, ἦταν τὰ θεῖα στοιχεῖα πού θά τὸν ὁδηγοῦσαν στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, ἡ κακὴ χρῆση τους τὸν κατέστησαν θνητό. Αὐτὸ βέβαια δέν σημαίνει ὅτι ἔπρεπε ὁ ἄνθρωπος νὰ δημιουργηθεῖ παγιωμένος σέ μία κατάσταση ἀρετῆς, διότι θά ἀντέκειτο στὴ φύση του, ἡ ὁποία δημιουργήθηκε φέροντας τὰ θεῖα ἐκεῖνα στοιχεῖα τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας. Θά κατά- στρατηγοῦνταν, δηλαδή, αὐτὰ τὰ ὁποῖα διέκριναν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη δημιουργία καὶ χαρακτήριζαν τὴ φύση του. Αὐτὸ πού ἔπρεπε νὰ γίνει, ἦταν νὰ χρησιμοποιήσει ὁ ἄνθρωπος τὰ στοιχεῖα τοῦ Λόγου ἐπ' ὠφελεία αὐτοῦ καὶ ὄχι νὰ παρανοήσει τὴ θέση του καὶ ἀπὸ δημιούργημα νὰ λογίσει ἑαυτὸν δημιουργό. 17 Μὲ αὐτὴ τὴ φράση κατ' οὐσίαν ὁ Μ. Ἀθανάσιος διακρίνει τὸν ὄντα Θεὸ ἀπὸ τὰ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργήματα, τὸν αὐτοόντα ἀπὸ τὰ ἑτεροόντα, ἐπισημαίνοντας ταυτόχρονα τὴν ὑπαρξιακὴ σχέση τῶν δευτέρων ἀπὸ τὸν πρῶτο. Καταγράφοντας τὴν ἐπιστροφή τοῦ ἀνθρώπου στό κατὰ φύσιν, δέν κάνει τίποτε ἄλλο παρά νὰ προσδιορίζει τὴ φυσικὴ ταυτότητα καὶ προέλευση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος ὡς δημιούργημα προέρχεται ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἀπὸ τὸν τριαδικὸ Θεό, καὶ ὡς τέτοιος ἀφ' ἑνός μὲν δέν εἶναι «ὄν» ὡς ὁ Θεός, ἀφ' ἑτέρου δέ ἔχει ἀνάγκη τὴν ἐκ τοῦ ὄντος σχέση προκειμένου νὰ παραμείνει στό εἶναι καὶ νὰ μὴν ἐκπέσει στό «μὴ εἶναι», ἀπὸ ἐκεῖ δηλαδή ἀπὸ ὅπου προῆλθε. Ἐφόσον ἦλθε ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξη, ἡ φυσικὴ του πορεία εἶναι πρὸς τὴν ἀνυπαρξία. Μόνον ἡ σχέση του μέ τὸν Θεὸ εἶναι αὐτὴ πού θά τὸν συντηροῦσε στὴν ὑπαρξη, ἐννοώντας ὄχι μό- νο τὴν πνευματικὴ ἀλλὰ καὶ τὴ βιολογική. Τὰ στοιχεῖα τοῦ Λόγου πού προσέλαβε ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ δημιουργία ὑπῆρξαν τὰ ἐχέγγυα γιὰ μία τέτοια πορεία, τὰ ὁποῖα ἐπειδὴ ἀκριβῶς δέν χρησιμοποί-

ησε ὡς ἔπρεπε, νά στερεωθεῖ δηλαδή στό εἶναι, ἐπέστρεψε στό κατά φύσιν, τουτέστιν στήν ἀνυπαρξία. Αὐτή τή φυσική πορεία θά τήν κατέλυε ἀποκλειστικά ἡ σχέση του μέ τόν Θεό, ἡ γνώση τοῦ ὁποῖου θά τόν προφύλασσε ἀπό τό «μή εἶναι». Ἄντ' αὐτοῦ ὅμως προτίμησε τήν αὐτογνωσία ἀπό τή θεογνωσία, μέ συνέπεια νά ἐπιστρέψει στά οὐκ ὄντα. 18 Σέ αὐτό τό σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος συνδέει τήν ὕπαρξη μέ τό ἀγαθό καί τόν ἴδιο τόν Θεό. Ἔτσι, ὅ,τι ὑπάρχει, ὑπάρχει ἀπό τήν ἀγαθότητα τοῦ ὄντος Θεοῦ, ὁ ὁποῖος τό ἔφερε στήν ὕπαρξη καί ἐπομένως εἶναι ἀγαθό. Ὅ,τι ὑπάρχει ἐκ τοῦ ὄντος Θεοῦ, εἶναι ὄν καί εἶναι καλό. Ὅ,τι δέν ἔχει δημιουργηθεῖ ἀπό τόν Θεό, δέν ὑπάρχει καί ἄρα δέν εἶναι ἀγαθό. Μέ αὐτό τόν τρόπο, ὁ ἱερός πα- τήρ ἐπιχειρηματολογεῖ γιά τήν ἀνυπαρξία τοῦ κακοῦ, ὡς μή δημιουργηθέντος ἀπό τόν Θεό, διότι 5 ντας μένειν ἐν τῷ θανάτῳ καί τῇ φθορᾷ. Ἔστι μὲν γάρ κατά φύσιν ἄνθρωπος θνητός, ἅτε δὴ ἐξ οὐκ ὄντων γεγονώς. Διὰ δὲ τήν πρὸς τὸν ὄντα ὁμοιότητα, ἣν εἰ ἐφύλαττε διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν κατανοήσεως, ἡμβλυνεν ἂν τήν κατά φύσιν φθοράν, καί ἔμεινεν ἄφθαρτος¹⁹, καθάπερ ἡ Σοφία φησί· Προσοχή νόμων, βεβαίωσις ἀφθαρσίας²⁰. Ἀφθαρτος δὲ ὢν, ἔζη λοιπὸν ὡς Θεός, ὥς που καί ἡ Θεία Γραφή τοῦτο σημαίνει λέγουσα· Ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες· ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρχόντων πίπτετε²¹. 5. Ὁ μὲν γάρ Θεὸς οὐ μόνον ἐξ οὐκ ὄντων ἡμᾶς πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ τὸ κατά Θεὸν ζῆν ἡμῖν ἐχαρίσατο τῇ τοῦ Λόγου χάριτι· οἱ δὲ ἄνθρωποι, ἀποστραφέντες τὰ αἰώνια, καὶ συμβουλία τοῦ διαβόλου εἰς τὰ τῆς φθορᾶς ἐπιστραφέντες, ἑαυτοῖς αἴτιοι τῆς ἐν τῷ θανάτῳ φθορᾶς γεγονάσιν²², ὄντες μὲν, ὡς προεῖπον, κατά φύσιν φθαρτοί, χάριτι δὲ τῆς τοῦ Λόγου μετουσίας τοῦ κατά φύσιν ἐκφυγόντες, εἰ μεμενήκεισαν καλοί. Διὰ γὰρ τὸν συνόντα τούτοις Λόγον καὶ ἡ κατά φύσιν φθορὰ τούτων οὐκ ἠγγίξε, καθὼς καὶ ἡ Σο- φία φησίν· Ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἀϊδιότητος· φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον²³. Τούτου δὲ γενομένου, οἱ μὲν ἄνθρωποι ἀπέθνησκον, ἡ δὲ φθορὰ λοιπὸν κατ' αὐτῶν ἤκμασεν, καὶ πλεῖον τοῦ κατά φύσιν ἰσχύουσα καθ' ὅλου τοῦ γένους²⁴, ὅσῳ καὶ τὴν ἀπειλήν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν τοῦναντίον θά ἦταν καλό, κατατάσσοντάς το στά οὐκ ὄντα. Ἐνῶ τά

όντα, ως προερχόμενα από τόν Θεό διότι ὅ,τι ὑπάρχει προέρχεται ἀπό αὐτόν, εἶναι καλά. Ἡ ἀνυπαρξία τοῦ κακοῦ στήν πατερική γραμματεία εἶναι οὐσιαστικῆς σημασίας, διότι, πέραν κάθε δυαρχικῆς ἀντιμετώπισης, ἔχει ἄμεση συ- νέπεια στή θεώρηση τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ. Καί αὐτό, διότι, ἐάν ὑπῆρχε ἡ κακία, εἴτε ὁ Θεός δέν θά ἦταν δημιουργός τῶν ὄλων, καί ἐπομένως θά ὑπῆρχε ἄλλος δημιουργός, εἴτε ὁ Θεός θά ἦταν δημι- ουργός της, καί ὁ ἄνθρωπος δέν θά ἦταν ἀπόλυτα ὑπεύθυνος γιά τίς πράξεις του. Ἀπεναντίας ὅμως, ὅπως εἶδαμε καί πρωτύτερα, ὁ δημιουργός Θεός εἶναι ἓνας καί ἡ κακία ὀφείλεται στήν ἐπι- νόηση καί προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου. Κατά συνέπεια, τό κακό, ως μή προερχόμενο ἀπό τόν Θεό καί ως μή ὑπάρχον, εἶναι οὐκ ὄν, δηλαδή ἀπουσία τοῦ ὄντος, τοῦ ἀγαθοῦ. 19 Ὁ Μ. Ἀθανάσιος καί πάλι ἐξαρτᾷ τήν κατά φύση θνητότητα τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τήν ἐξ οὐκ ὄντων προέλευση καί δημιουργία του. Οἱ φράσεις αὐτές ἀποτελοῦν τό ἐπιστέγασμα τῶν ὅσων προ- αναφέρθηκαν, καί ἐπισημαίνουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι θνητός ἐπειδὴ ἀκριβῶς προέρχεται ἀπό τά μή ὄντα, ἀπό τήν ἀνυπαρξία στήν ὕπαρξη, διακρινόμενος κατ' οὐσίαν ἀπό τόν ὄντα δημιουργό Θεό, ὁ ὁποῖος καί τόν συντηρεῖ στό εἶναι, στήν ὕπαρξη. Ἔτσι, ἡ φυσική φθορά τοῦ ἀνθρώπου θά κατα- λυόταν μόνο μέ τήν ὁμοιότητα πρός τόν ὄντα, δηλαδή τόν Θεό, ὁμοιότητα πού θά ἐπιτυχανόταν μέ τήν κατανόηση αὐτοῦ. Ἐπομένως, ἡ ὁμοιότητα πρός τόν Θεό πραγματοποιεῖται μόνο ὅταν ὑπάρχει γνώση, θεωρία καί ἄμεση ἐπικοινωνία μέ αὐτόν. 20 Σοφ. Σολ. 6, 19. 21 Ψαλμ. 81, 6-7. 22 Καί ἐνῶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναγνωρίζει τόν συμβουλευτικό ρόλο τοῦ διαβόλου, δέν ἀποσεῖει τίς εὐθύνες τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τίς ἐφάρμαρες ἐπιλογές του. Ὁ διάβολος, φθονώντας τόν Θεό καί κάθε δημιούργημά του, παρουσιάζεται ὡς αὐτός πού συμβουλεύει τόν ἄνθρωπο νά παραγνωρίσει τή θέση του καί νά ἐγκαταστήσει ἑαυτόν ὡς ἄλλο Θεό. Ἀπό τή μεριά του ὅμως ὁ ἄνθρωπος, φέροντας τά ἐκ τῆς δημιουργίας θεῖα στοιχεῖα τοῦ λογικοῦ καί τῆς ἐλευθερίας, εἶναι αὐτός ὁ ὁποῖος ἐν τέλει ἀποφασίζει γιά τή γνωστή πορεία του. Γι' αὐτό καί ὁ ἱερός πατήρ, ἐνῶ κάνει λόγο γιά συμβουλία τοῦ διαβόλου, θεωρεῖ αἰτίους γιά τό θάνατο καί τή φθορά αὐτοῦς τοὺς ἀνθρώπους, ἐπιστρέφοντας τοιοῦτοτρόπως στά τῆς φθορᾶς πού

ἐπεδείκνυε ἡ φυσικὴ τους προέλευση. 23 Σοφ. Σολ. 2, 23-24. 24 Ὅπως πρωτύτερα ἐτόνισε ὁ Μ. Ἀθανάσιος, μέ τή συμβουλή τοῦ διαβόλου καί τήν ἐπιλογή τοῦ ἀνθρώπου, ὁ τελευταῖος ἐπιστρέφει στό κατά φύσιν, τό ὁποῖο συνίσταται ἀπό δύο στοιχεῖα, τόν θάνατο καί τήν προοδευτικὴ αὔξηση τῆς φθορᾶς. Ὅπως παρουσιάζονται ἀπό τόν ἱερό πατέρα, οἱ ἄνθρωποι δέν ἐγεύθησαν μόνο τόν θάνατο σύμφωνα μέ τὰ κατά φύσιν, ἀλλά ὑπερέβησαν ἀκόμη καί αὐτά τὰ κατά φύσιν μέ τήν ἀνοδική αὔξηση τῆς φθορᾶς. Ἔτσι, ἐνῶ στήν ἀρχή προκάλεσαν μέ τήν ἐφάμαρτη στάση τους τό γεγονός τοῦ θανάτου, ἐπακολούθησε μία ἄμετρη ἐκτροπή στή φθορά καί τήν ἁμαρτία. Ὅπως στόν παράδεισο, ἔτσι καί μετέπειτα οὐσιαστικό ρόλο παίζει ἡ ἐπινόηση τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐπινοοῦσε ἀδιαλείπτως τήν κακία καί μάλιστα χωρίς μέτρο. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναφέρεται σέ μία σειρά ἀνθρωπίνων παθῶν, ὅπως μοιχεῖες, κλοπές, φόνους καί ἄλλα, προκειμένου νά τονίσει τήν ἀνεξέλεγκτη πορεία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους στήν ἁμαρτία. Σέ μία τέτοια λοιπόν ἐφάμαρτη κατάσταση, ὅπως θά δοῦμε καί στή συνέχεια, ὁ ἱερός πατήρ τοποθετεῖ τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος δέν ἐπρόκειτο πλέον νά ἀφήσει τό ἀνθρώπινο γένος ἀβοήθητο. 6 παράβασιν τῆς ἐντολῆς κατ' αὐτῶν προειλήφει. Καί γάρ καί ἐν τοῖς πλημμελήμασιν οἱ ἄνθρωποι οὐκ ἄχρις ὅρων ὠρισμένων εἰστήκεισαν· ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ἐπεκτεινόμενοι, λοιπὸν καί εἰς ἄμετρον ἐληλύθασιν, ἐξ ἀρχῆς μὲν εὔρεται τῆς κακίας γενόμενοι, καί καθ' ἑαυτῶν τὸν θάνατον προκαλεσάμενοι καί τήν φθοράν· ὕστερον δὲ εἰς ἀδικίαν ἐκτραπέντες, καί παρανομίαν πᾶσαν ὑπερβάλλοντες, καί μὴ ἐνὶ κακῷ ἰστάμενοι, ἀλλὰ πάντα καινὰ καινοῖς ἐπινοοῦντες, ἀκόρεστοι περὶ τὸ ἁμαρτάνειν γεγονάσι. Μοιχεῖται μὲν γὰρ ἦσαν καί κλοπαὶ πανταχοῦ, φόνων δὲ καί ἄρπαγῶν πλήρης ἦν ἡ σύμπασα γῆ· καὶ νόμου μὲν οὐκ ἦν φροντὶς περὶ φθορᾶς καὶ ἀδικίας· πάντα δὲ τὰ κακὰ καθ' ἓνα καὶ κοινῇ παρὰ πᾶσιν ἐπράττετο. Πόλεις μὲν κατὰ πόλεων ἐπολέμουν· καὶ ἔθνη κατὰ ἐθνῶν ἠγείρετο· διήρητο δὲ πᾶσα ἡ οἰκουμένη στάσεσι καὶ μάχαις, ἐκάστου φιλονεικοῦντος ἐν τῷ παρανομεῖν. Οὐκ ἦν δὲ τούτων μακρὰν οὐδὲ τὰ παρὰ φύσιν, ἀλλ' ὥς εἶπεν ὁ τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Ἀπόστολος· Αἶ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετέλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν· ὁμοίως

δὲ καὶ οἱ ἄρρενες, ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρρενες ἐν ἄρρεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν, ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες²⁵. 6. Διὰ δὴ ταῦτα πλεῖον τοῦ θανάτου κρατήσαντος, καὶ τῆς φθορᾶς παραμενούσης κατὰ τῶν ἀνθρώπων, τὸ μὲν τῶν ἀνθρώπων γένος ἐφθείρετο· ὁ δὲ λογικὸς καὶ κατ' εἰκόνα γενόμενος ἄνθρωπος ἠφανίζετο²⁶· καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γενόμενον ἔργον παρὰ πᾶν ἄλλο. Καὶ γὰρ καὶ ὁ θάνατος, ὡς προεῖπον, νόμῳ λοιπὸν ἴσχυε καθ' ἡμῶν²⁷· καὶ οὐχ οἷόν τε ἦν τὸν νόμον ἐκφυγεῖν, διὰ τὸ ὑπὸ Θεοῦ τεθεῖσθαι τοῦτον τῆς παραβάσεως χάριν. Καὶ ἦν ἄτοπον ὁμοῦ καὶ ἀπρεπὲς τὸ γινόμενον ἀληθῶς. Ἄτοπον μὲν γὰρ ἦν εἰπόντα τὸν Θεὸν ψεύσασθαι, ὥστε νομοθετήσαντος αὐτοῦ θανάτῳ ἀποθνήσκειν τὸν ἄνθρωπον, εἰ παραβαίῃ τὴν ἐντολήν, μετὰ τὴν παράβασιν μὴ ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ λύεσθαι τὸν τούτου λόγον. Οὐκ ἀληθὴς γὰρ ἦν ὁ Θεός, εἰ, εἰπόντος αὐτοῦ ἀποθνήσκειν ἡμᾶς, μὴ ἀπέθνησκεν ὁ ἄνθρωπος. Ἀπρεπὲς δὲ ἦν πάλιν τὰ ἅπαξ γεγόμενα λογικὰ καὶ τοῦ Λόγου αὐτοῦ μετασχόντα παρὰ πᾶν ἄλλο, καὶ πάλιν εἰς τὸ μὴ εἶναι διὰ τῆς φθορᾶς ἐπιστρέφειν. Οὐκ ἄξιον γὰρ ἦν τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγόμενα διαφθείρεσθαι διὰ τὴν παρὰ τοῦ διαβόλου γενομένην τοῖς ἀνθρώποις ἀπάτην. Ἄλλως τε καὶ τῶν ἀπρεπεστάτων ἦν τὴν τοῦ Θεοῦ τέχνην ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀφανίζεσθαι ἢ διὰ τὴν αὐτῶν ἀμέλειαν ἢ διὰ τὴν τῶν δαιμόνων ἀπάτην. Φθειρομένων τοίνυν τῶν λογικῶν καὶ παραπολλυμένων τῶν τοιοούτων 25 Ρωμ. 1, 26-27. 26 Στό συγκεκριμένο σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὁμιλεῖ γιὰ ἀφανισμό τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, γεγονός τό ὅποιο θά μπορούσε νά παρερμηνευθεῖ καί ὡς ἀπώλεια τοῦ κατ' εἰκόνα. Ὅπως διαπιστώνεται ὅμως καί ἀπό τίς πρότερες ἀναφορές του περί προοδευτικῆς καί αὐξανόμενης ἐπινόησης τῆς κακίας καί τῆς ἀμαρτίας στό ἔπακρο, πρέπει νά τονισθεῖ ὅτι ὁ ἱερός πατήρ δέν ἐκλαμβάνει τόν πεπτωκότα ἄνθρωπο ἀμέτοχο τῶν δωρηθέντων ἀπό τή δημιουργία, τῆς λογικῆς καί τοῦ κατ' εἰκόνα, ἀλλά ἀναγνωρίζει τή νοητική καί ἐλεύθερη λειτουργία τοῦ ἀνθρώπου ἀκόμη καί στή μετά τήν πτώση κατάσταση. Γι' αὐτό καί στή συνέχεια, ὅπως θά δοῦμε, κάνει λόγο γιὰ ἀνανέωση τοῦ κατ' εἰκόνα καί ὄχι γιὰ ἀπώλεια καί

ἐπανεύρεση αὐτοῦ. Ἄλλωστε, ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐν προκειμένῳ ὁμιλεῖ περὶ ἀφανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει, ἐπιθυμώντας νὰ ἐπιτείνει τὴ μεταπτωτικὴ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου ἐν συνόλῳ, καὶ ὄχι περὶ ἀπώλειας τοῦ λογικοῦ. Σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο, συνάδει μὲ τὴν πα- τερική γραμματεία, πού ὡς γνωστό κάνει λόγο γιὰ ἀμαύρωση αὐτῶν τῶν στοιχείων στὸν πεπτωκότα ἄνθρωπο καὶ ὄχι γιὰ ἀπώλεια αὐτῶν. 27 Ὁ Μ. Ἀθανάσιος θεωρεῖ ὅτι ὁ θάνατος ἐξουσιάζει τὸν ἄνθρωπο διὰ νόμου. Καὶ αὐτός ὁ νόμος εἶναι ὅ,τι θέσπισε ὁ Θεός στὸν παράδεισο γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Δηλαδή, νὰ μένει καλὸς ἐφόσον ὑπακούσει στὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ γευθεῖ τὸν θάνατο ἀφοῦ παρακούσει τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ. Ἦταν λοιπὸν ζήτημα τάξεως καὶ εὐπρεπείας νὰ τηρηθεῖ ὁ νόμος πού ἔδωσε ὁ ἴδιος στὸν ἄνθρωπο. Θὰ ἦταν ἀνάρμοστο γιὰ τὸν Θεό, ἐφόσον ἐνομοθέτησε κάτι νὰ διαψευσθεῖ καὶ νὰ μὴν τηρηθεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ὅπως θὰ ἦταν καὶ ἀνάξιο τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐξαφανισθεῖ καὶ νὰ ἐπιστρέψει στὴν ἀνυπαρξία τὸ ἀνθρώπινο γένος πού δημιούργησε ὁ ἴδιος, εἰδάλλως ἀναζητᾶται ὁ λόγος τῆς δημιουργίας του. Μία τέτοια κατάσταση, ὅπως εἶναι φυσικό, ἐπιδεικνύει ἀδύναμο καὶ ἐκτεθειμένο τὸν Θεό ἀπέναντι στοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι, ἀπὸ τὴ μία μεριά ἔπρεπε νὰ ἰσχύσει ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ πεθάνει ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁμως δὲν θὰ ἦταν πρέπον νὰ χαθοῦν τὰ δημιουργήματά του. Καὶ ἡ λύση, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια δόθηκε μὲ τὴν ἐναν- θρώπιση τοῦ Θεοῦ Λόγου, οὕτως ὥστε καὶ ὁ νόμος νὰ ἰσχύσει καὶ νὰ ἀναδειχθεῖ ἡ ἀγαθότητα καὶ πρόνοια τοῦ Θεοῦ. 7 ἔργων, τί τὸν Θεὸν ἔδει ποιεῖν ἀγαθὸν ὄντα; Ἀφεῖναι τὴν φθορὰν κατ' αὐτῶν ἰσχύειν, καὶ τὸν θάνατον αὐτῶν κρατεῖν; Καὶ τίς ἡ χρεια τοῦ καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτὰ γενέσθαι; Ἔδει γὰρ μὴ γενέσθαι, ἢ γενόμενα παραμεληθῆναι καὶ ἀπολέσθαι. Ἀσθένεια γὰρ μᾶλλον καὶ οὐκ ἀγαθότης ἐκ τῆς ἀμελείας γινώσκεται τοῦ Θεοῦ, εἰ ποιήσας παρορᾷ φθαρῆναι τὸ ἑαυτοῦ ἔργον, ἢ πεποίηκε κατὰ τὴν ἀρχὴν τὸν ἄνθρωπον. Μὴ ποιήσαντος μὲν γὰρ οὐκ ἦν ὁ λογιζόμενος τὴν ἀσθένειαν· ποιήσαντος δὲ καὶ εἰς τὸ εἶναι κτίσαντος, ἀτοπώτατον ἦν ἀπόλλυσθαι τὰ ἔργα, καὶ μάλιστα ἐπ' ὄψει τοῦ πεποιηκότος. Οὐκοῦν ἔδει τοὺς ἀνθρώπους μὴ ἀφιέναι φέρεσθαι τῇ φθορᾷ, διὰ τὸ ἀπρεπὲς καὶ ἀνάξιον εἶναι τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος. 7. Ἀλλ' ὥσπερ

ἔδει τοῦτο γενέσθαι, οὕτω καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων πάλιν ἀντίκειται τὸ πρὸς τὸν Θεὸν εὐλογον, ὥστε ἀληθῆ φανῆναι τὸν Θεὸν ἐν τῇ περὶ τοῦ θανάτου νομοθεσίᾳ. Ἄτοπον γὰρ ἦν διὰ τὴν ἡμῶν ὠφέλειαν καὶ διαμονὴν ψεύστην φανῆναι τὸν τῆς ἀληθείας πατέρα Θεόν. Τί οὖν ἔδει καὶ περὶ τούτου γενέσθαι ἢ ποιῆσαι τὸν Θεόν; Μετάνοιαν ἐπὶ τῇ παραβάσει τοὺς ἀνθρώπους ἀπαιτῆσαι 28; Τοῦτο γὰρ ἂν τις ἄξιον φήσκει Θεοῦ, λέ- γων, ὅτι, ὥσπερ ἐκ τῆς παραβάσεως εἰς φθορὰν γεγόνασιν, οὕτως ἐκ τῆς μετανοίας γένοι- ντο πάλιν ἂν εἰς ἀφθαρσίαν. Ἀλλ' ἡ μετάνοια οὔτε τὸ εὐλογον τὸ πρὸς τὸν Θεὸν ἐφύλαττεν· ἔμενε γὰρ πάλιν οὐκ ἀληθῆς, μὴ κρατουμένων ἐν τῷ θανάτῳ τῶν ἀνθρώπων· οὔτε δὲ ἡ μετάνοια ἀπὸ τῶν κατὰ φύσιν ἀνακαλεῖται, ἀλλὰ μόνον παύει τῶν ἀμαρτημάτων. Εἰ μὲν οὖν μόνον ἦν πλημμέλημα καὶ μὴ φθορᾶς ἐπακολούθησις, καλῶς ἂν ἦν ἡ μετάνοια· εἰ δέ, ἅπαξ προλαβούσης τῆς παραβάσεως, εἰς τὴν κατὰ φύσιν φθορὰν ἐκρατοῦντο οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὴν τοῦ κατ' εἰκόνα χάριν ἀφαιρεθέντες ἦσαν, τί ἄλλο ἔδει γενέσθαι; ἢ τί- νος ἦν χρεία πρὸς τὴν τοιαύτην χάριν καὶ ἀνάκλησιν ἢ τοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πεποιηκότος τὰ ὅλα τοῦ Θεοῦ Λόγου 29; Αὐτοῦ γὰρ ἦν πάλιν καὶ τὸ φθαρτὸν εἰς ἀφθαρσίαν ἐνεγκεῖν, καὶ τὸ ὑπὲρ πάντων εὐλογον ἀποσῶσαι πρὸς τὸν Πατέ- ρα. Λόγος γὰρ ὢν τοῦ Πατρὸς καὶ ὑπὲρ πάντας ὢν, ἀκολούθως καὶ ἀνακτίσαι τὰ ὅλα μό- νος ἦν δυνατὸς, καὶ ὑπὲρ πάντων παθεῖν, καὶ πρεσβεῦσαι περὶ πάντων ἱκανὸς πρὸς τὸν Πατέρα. 28 Ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ἐν προκειμένῳ, συνεξετάζει τὸ κατὰ πόσον ἡ μετάνοια θά μπορούσε νά ἀναστρέψει τὰ πράγματα καί ὁ ἄνθρωπος νά μὴν ἐξουσιάζεται πλέον ἀπὸ τὸν θάνατο. Βασικὸ κρι- τήριο τοῦ ἱεροῦ πατρὸς ἀποτελεῖ καί πάλι ἡ ἀντιμετώπιση ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, ἀφοῦ σέ μία τέ- τοια ἐκδοχή, δηλαδή, ἀπλά τὴν ἀποδοχή τῆς μετανοίας καὶ τὴν ἀναίρεση τοῦ θανάτου, θά παρου- сияζόταν καί πάλι ἀναληθῆς στά ὅσα νομοθέτησε στὸν παράδεισο. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι σέ αὐτό τό σημεῖο ὁ ἐν λόγῳ πατὴρ διακρίνει τὸ ἀπλό πλημμέλημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θά μπορούσε νά ἰσχύσει ἡ ἐνδεχόμενη μετάνοια τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τὴν ἐπικείμενη καί κατὰ φύσιν φθορά, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ μετάνοια δέν θά μπορούσε νά ὠφελήσῃ, ἀφοῦ δέν ἐπαναφέρει στή φυσικὴ κατάσταση, ἀλλὰ μόνο συμβάλλει στήν ἄφεση τῶν ἀμαρτημάτων. Ὁ Μ.

Ἀθανάσιος ἀκολουθεῖ αὐτὴ τὴ συλλογιστικὴ προ- κειμένου νὰ μᾶς προετοιμάσει γιὰ τὴ λύση πού θά δινόταν καί αὐτὴ ἦταν ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἦταν καί ὁ μοναδικός πού θά μπορούσε νὰ ἀνανεώσει τὸ κατ' εἰκόνα στὸν ἄνθρωπο. 29 Ὅπως διαπιστώνεται, ὁ Μ. Ἀθανάσιος δὲν ἀναφέρθηκε ἐπὶ ματαίῳ μέ τόσο γλαφυρό καί τραγικὸ τρόπο στίς συνέπειες τῆς πτώσης καί τίς προοπτικὲς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ σκοπὸ εἶχε νὰ τονίσει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Καί μάλιστα, εἶναι τέτοιος ὁ βαθμός βλάβης πού ἐπέστη ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ κάνει λόγο γιὰ ἀνάκληση τοῦ κατ' εἰκόνα, γεγονός τὸ ὁποῖο δὲν θά πρέπει νὰ παραπέμψει στὴν ἀπώλεια τοῦ κατ' εἰκόνα, μιᾶς καί στή συνέχεια κάνει λόγο γιὰ λογικὸ ἀπολλύμενο γένος. Ὁ ἱερός πατήρ, θεωρώντας μὴ ἀναστρέψιμη τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου ἀφ' ἑαυτοῦ, κατ' οὐσίαν κάνει λόγο γιὰ ἀναδημιουργία τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος καί τὴν πρώτη φορά ὡς συνδημιουργός τοῦ Θεοῦ Πατρός δημιούργησε ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὰ πάντα. Ὅπως, δηλαδή, κατὰ τὴν πρώτη δημιουργία ὁ Λόγος ἀπε- τέλεσε τὴν εἰκόνα τοῦ δημιουργηθέντος ἀνθρώπου, ἔτσι καί τώρα ὁ ἴδιος ἔπρεπε νὰ ἀναδημιουργήσει τὴν ἀνθρώπινη φύση καί νὰ ἀνακαλέσει τὴ χάρη τοῦ κατ' εἰκόνα. Αὐτὴ ἡ ἐπαναφορά τοῦ ἀνθρώπου στὴ φυσικὴ κατάσταση τῆς δημιουργίας καί στὴν ἀνανέωση τοῦ κατ' εἰκόνα ἦταν δυνατὴ μόνο διὰ τοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἦταν ὁ πλέον ἀρμόδιος καί ὁ μοναδικός νὰ ἐπιτελέσει κάτι τέτοιο. Μὲ ἀπλά λόγια, ὁ ἐν λόγῳ πατήρ ἐννοεῖ ὅτι ἐπειδὴ ἡ βλάβη ὑπῆρχε στὴ χά- ρη τοῦ κατ' εἰκόνα πού ἔλαβε ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴ δημιουργία, αὐτὴ ἡ εἰκόνα ἔπρεπε νὰ ἀνανεωθεῖ μέ τὴν ἐπικείμενη ἀναδημιουργία τῆς ἀνθρωπότητος μέσω τῆς θείας ἐνανθρώπησης. 8 8. Τούτου δὴ ἕνεκεν ὁ ἀσώματος καὶ ἄφθαρτος καὶ ἄϋλος τοῦ Θεοῦ Λόγος παραγί- νεται εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν, οὔτι γε μακρὰν ὧν πρότερον· οὐδὲν γὰρ αὐτοῦ κενὸν ὑπολέλειπται τῆς κτίσεως μέρος, πάντα δὲ διὰ πάντων πεπλήρωκεν αὐτὸς συνὼν τῷ ἑαυτοῦ Πατρί· ἀλλὰ παραγίνεται συγκαταβαίνων τῇ εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ φιλανθρωπία καὶ ἐπιφανεία³⁰. Καὶ ἰδὼν τὸ λογικὸν ἀπολλύμενον γένος, καὶ τὸν θάνατον κατ' αὐτῶν βασιλεύοντα τῇ φθορᾷ· ὁρῶν δὲ καὶ τὴν ἀπειλὴν τῆς παραβάσεως διακρατοῦσαν τὴν καθ' ἡμῶν

φθοράν, καὶ ὅτι ἄτοπον ἦν πρὸ τοῦ πληρωθῆναι τὸν νόμον λυθῆναι· ὁρῶν δὲ καὶ τὸ ἀπρεπὲς ἐν τῷ συμβεβηκότι, ὅτι ὧν αὐτὸς ἦν δημιουργός, ταῦτα παρηφανίζετο· ὁρῶν δὲ καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπερβάλλουσιν κακίαν, ὅτι κατ' ὀλίγον καὶ ἀφόρητον αὐτὴν ἠϋξήσαν καθ' ἑαυτῶν· ὁρῶν δὲ καὶ τὸ ὑπεύθυνον πάντων τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν θάνατον³¹· ἐλεήσας τὸ γένος ἡμῶν, καὶ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν οἰκτειρήσας, καὶ τῇ φθορᾷ ἡμῶν συγκαταβάς, καὶ τὴν τοῦ θανάτου κράτησιν οὐκ ἐνέγκας, ἵνα μὴ τὸ γενόμενον ἀπο- ληται, καὶ εἰς ἀργὸν τοῦ Πατρὸς τὸ εἰς ἀνθρώπους ἔργον αὐτοῦ γένηται, λαμβάνει ἑαυτῷ σῶμα, καὶ τοῦτο οὐκ ἀλλότριον τοῦ ἡμετέρου³². Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἠθέλησεν ἐν σώματι γε- νέσθαι, οὐδὲ μόνον ἤθελε φανῆναι· ἐδύνατο γάρ, εἰ μόνον ἤθελε φανῆναι, καὶ δι' ἑτέρου κρείττονος τὴν θεοφάνειαν αὐτοῦ ποιήσασθαι³³· ἀλλὰ λαμβάνει τὸ ἡμέτερον, 30 Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐκλαμβάνει τὴ θεία ἐνανθρώπηση ὡς συγκατάβαση τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο, ἕνεκα τῆς φιλανθρωπίας πρὸς τὸ δημιουργημά του. Ἡ ἐννοια τῆς συγκατάβασης παραπέ- μπει στὴν ἐξαιρετικὴ καὶ ἐκούσια κίνηση τοῦ Θεοῦ Λόγου νὰ γίνῃ ἄνθρωπος. Ὅπως εἶδαμε καὶ πρωτύτερα, δὲν συνέβη ὡς ἓνα φυσικὸ ἐπακόλουθο ἀλλὰ ὡς ἓνα κατ' οἰκονομίαν γεγονὸς μέ σκοπὸ τῆ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ καὶ στή συνέχεια ὁ ἱερός πατὴρ ἀναφέρεται στίς προϋποθέσεις αὐτῆς τῆς θείας ἐνσωμάτωσης, προϋποθέσεις πού ἔχουν νὰ κάνουν μέ τὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώ- που καὶ ὅχι μέ ἀναγκαιότητα τῆς θεότητος. Ἔτσι, ὁ Θεός, διακρίνοντας τὸν ἄνθρωπο νὰ κυριεύεται ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ τῇ φθορᾷ, νὰ ἐπικρατεῖται ἀπὸ τὴν τραγικὴ πλὴν ἐκούσια ἀπειλὴ ἀπὸ τὴν παράβαση, νὰ φθείρεται ἀπὸ τὴν ὑπερβάλλουσα σὺν τῷ χρόνῳ κακία καὶ ἁμαρτία, συγκατέβη μέ τὰ ἀνθρώπινα, προκειμένου νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπο ἐκ τῶν ἀνωτέρω.

31 Μέ τὴν παροῦσα φράση ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐκλαμβάνει τὸν ἄνθρωπο ἐν συνόλῳ καὶ ἀναγνωρίζει τὴν κυριαρχία τοῦ θανάτου σὲ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Ὡς γνωστόν, ὁ ἄνθρωπος δὲν μετέχει στὴν ἐνοχὴ τοῦ Ἀδάμ, ἀλλὰ φέρει τίς συνέπειες τῆς ἐφάμαρτης ἐπιλογῆς τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, ὄντας ἀπόγονος αὐτοῦ. Ὁ μεταπτωτικὸς ἄνθρωπος δηλαδὴ πεθαίνει, ὅχι γιατί ἦταν αὐτὸς πού παρήκουσε τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ στὸν παράδεισο, ἀλλὰ γιατί προέρχεται φυσικῶς ἀπὸ τὸ γένος τοῦ

Ἀδάμ. Αὐ- τό βέβαια δέν σημαίνει ὅτι ὁ ἱερός πατήρ ἀποσεῖει ἐντελῶς τήν εὐθύνη ἀπό τόν μετά τόν Ἀδάμ ἄνθρωπο, μιᾶς καί τά ὅσα ἀναφέρει πρωτύτερα περί ἐμμονῆς στήν ἁμαρτία καί αὐξησης τῆς κακίας σέ ὑπερθετικό βαθμό συνάπτονται στό ἀνθρώπινο γένος, πού ἀκολούθησε καί ἐπηύξησε τίς συνέ- πειες τοῦ προπατορικοῦ κληροδοτήματος. 32 Προκειμένου νά ἀνανεωθεῖ τό κατ' εἰκόνα καί νά ἀναδημιουργηθεῖ τό ἀνθρώπινο γένος, ὁ Θεός Λόγος προσλαμβάνει τό δικό μας ἀνθρώπινο σῶμα καί γίνεται ἄνθρωπος. Κατ' ἀρχάς, ὁ ἱερός πα- τήρ χρησιμοποιεῖ τήν ἀντωνυμία «ἐαυτῷ» γιά νά τονίσει τήν ταυτότητα τοῦ ἀσάρκου ἕως τότε Λό- γου μέ τόν ἑνσαρκο, δηλαδή τόν Χριστό. Τουτέστιν, δέν εἶναι ἄλλος ὁ ἄσαρκος Λόγος καί ἄλλος ὁ Χριστός, ἀλλά αὐτός ὁ ἴδιος πού προσέλαβε στήν ὕπαρξή του τήν ἀνθρώπινη φύση. Ἡ ἀντωνυμία, δηλαδή, «ἐαυτῷ» παραπέμπει στή Θεία ὑπόσταση τοῦ Λόγου, ἔκφραση ἢ ὁποία συναντᾶται στήν πατερική γραμματεία. Πέραν τούτου, ἐκφράζει καί τήν ἐκούσια κίνηση τοῦ Λόγου νά σαρκωθεῖ, ἐπικεντρώνοντας στό ὅτι τό ὑποκείμενο τῆς ἐνανθρώπησης εἶναι αὐτός ὁ ἴδιος. Ἀξίζει, ὡστόσο, νά σημειωθεῖ ὅτι ἐνῶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναφέρεται μόνο στό σῶμα, ὁ Χριστός δέν θά πρέπει νά θεωρηθεῖ ἄψυχος ἢ μή ὁλοκληρωμένος ἄνθρωπος. Καί αὐτό, διότι, ὅπως θά δοῦμε καί στή συνέχεια, ὁ ἱερός συγγραφέας παράλληλα μέ τόν ὅρο «ἄνθρωπος» χρησιμοποιεῖ καί τόν ὅρο «σῶμα». Ἐπίσης σέ ἄλλο σημεῖο ἀποδέχεται ὅτι ἡ ψυχὴ δέν εἶναι ἐκτός τοῦ σώματος ἀλλά ἐνεργεῖ δι' αὐτοῦ. Μέ τήν ἐν λόγῳ φράση δηλαδή αὐτή ὁ ἱερός πατήρ προβάλλει ἀντιδοκητικά τόν ἐνανθρωπήσαντα Λόγο ὡς τέλειο ἄνθρωπο καί μάλιστα ὅμοιο μέ ἐμᾶς, προκειμένου νά τονίσει τή σωτηριολογική διάσταση τῆς Θείας ἐνανθρώπησης. Ἐπομένως, αὐτό τό ἀνθρώπινο σῶμα πού προσέλαβε ὁ Λόγος ἔπρεπε νά εἶναι ὅμοιο μέ τό δικό μας, ἀφοῦ αὐτό ἔπρεπε νά σωθεῖ. Μόνο μέ τό ἡμέτερο σῶμα γίνεται ἡμέτερος καί ἐπανακτᾶμε τή δυνατότητα τῆς σωτηρίας. 33 Ἐν προκειμένῳ, ὁ Μ. Ἀθανάσιος συνδυάζει τήν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ μέ τή φιλανθρωπία του ἀπέναντι στό ἀνθρώπινο γένος. Καί αὐτό, διότι, θά μπορούσε καί δι' ἄλλου τρόπου ἢ καλυτέρου σώματος νά φανερωθεῖ, ἐπιδεικνύοντας τήν παντοδυναμία του, γεγονός ὅμως πού δέν θά συνέβαλε στήν ἄμεση πρόσληψη

καί σωτηρία τῆς ἐκπεσούσας ἀνθρώπινης φύσης. Ἔτσι, μέ τήν πρόσληψη τοῦ ἡμετέρου σώματος, προβάλλεται ἡ παντοδυναμία καί ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ στό δημιούργη- 9 καί τοῦτο οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐξ ἀχράντου καί ἀμιάντου, ἀνδρὸς ἀπείρου Παρθένου, καθαρὸν καί ὄντως ἀμιγῆς τῆς ἀνδρῶν συνουσίας³⁴. Αὐτὸς γὰρ δυνατὸς ὢν καί δημιουργὸς τῶν ὅλων, ἐν τῇ Παρθένῳ κατασκευάζει ἑαυτῷ ναὸν τὸ σῶμα, καί ἰδιο- ποιεῖται τοῦτο ὥσπερ ὄργανον, ἐν αὐτῷ γνωριζόμενος καί ἐνοικῶν³⁵ · καί οὕτως ἀπὸ τῶν ἡμετέρων τὸ ὅμοιον λαβὼν, διὰ τὸ πάντας ὑπευθύνους εἶναι τῇ τοῦ θανάτου φθορᾷ³⁶, ἀντὶ πάντων αὐτὸ θανάτῳ παραδιδούς, προσῆγε τῷ Πατρί ³⁷, καί τοῦτο φι- λανθρώπως ποιῶν, ἵνα, ὥς μὲν πάντων ἀποθανόντων ἐν αὐτῷ, λυθῇ ὁ κατὰ τῆς φθορᾶς τῶν ἀνθρώπων νόμος, ἅτε δὴ πληρωθείσης τῆς ἐξουσίας ἐν τῷ κυριακῷ σώματι, καί μηκέτι χώραν ἔχοντος κατὰ τῶν ὁμοίων ἀνθρώπων· ὥς δὲ εἰς φθορὰν ἀναστρέψαντας τοὺς ἀν- θρώπους πάλιν εἰς τὴν ἀφθαρσίαν ἐπιστρέψη, καί ζωοποιήσῃ τούτους ἀπὸ τοῦ θα- μά του, καθὼς προσλαμβάνει ὅχι ὁποιοδήποτε ἢ καλύτερο σῶμα, ἀλλὰ αὐτό πού εἶχε ἀνάγκη σωτη- ρίας, δηλαδή τό δικό μας. ³⁴ Ἀπόλυτη προϋπόθεση γιὰ τόν Μ. Ἀθανάσιο ὑπῆρξε ἡ πρόσληψη τοῦ ἡμετέρου σώματος, προκει- μένου ὁ Θεός νά σώσει αὐτό ἀπὸ τήν κατάρα τοῦ θανάτου. Ἀπὸ τήν ἄλλη μεριά ὅμως δέν τό προσ- λαμβάνει μέ τόν φυσιολογικό ἀλλά μέ ὑπερφυσικό καί παράδοξο τρόπο, οὕτως ὥστε νά προσλάβει καθαρὸ καί ἀνόθευτο ἀπὸ τήν ἀνθρώπινη ἀμαρτία σῶμα, καθὼς καί νά φανερωθεῖ ἡ παντοδυναμία καί φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἱερός πατήρ, συνάδοντας μέ τήν πατερική παράδοση, ἀναφέρεται στήν ἄνευ ἀνδρὸς σύλληψη τοῦ Θείου βρέφους, γιὰ νά πιστοποιήσῃ τόν Χριστό ἀληθινὸ ἄνθρωπο, ἀλλά καθαρὸ ἀπὸ τήν ἀμαρτία, γεγονὸς τό ὅποιο ἐγγυόταν ἡ ἄνευ ἀνδρὸς σύλληψή του. Σέ αὐτό τό γεγονὸς ὀφείλεται καί ἡ γνωστή ἀπὸ τοὺς πατέρες ὀνομασία τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀπάτορος κατὰ τήν ἀνθρώπινη γέννηση. Αὐτό τό ἐξαιρετικὸ γεγονὸς, πού ὑπερβαίνει τήν ἀνθρώπινη λογική καί τὰ ἀνθρώπινα μέτρα καί κριτήρια, σκοπὸ ἔχει νά ἀναδείξῃ τὴ θεότητα τοῦ γεννηθέντος, τό ὅτι δηλαδή ὁ γεννηθεὶς Χριστὸς δέν ἦταν ἀπλὸς ἄνθρωπος, ἀλλά Θεὸς καί ἄνθρωπος καί μάλιστα ἄνθρωπος ἄνευ ἀμαρτίας. Αὐτὴ ἡ διαφορὰ μέ τοὺς ὑπόλοιπους ἀνθρώπους, πού

σημειωτέον δέν οδηγεί σέ φυσική διαφορά ἀφοῦ ἡ ἀμαρτία θεωρεῖται ὄχι φυσικό ἀλλά ἐπίκτητο, εἶναι οὐσιαστική στήν πραγ- μάτευση τοῦ ὅλου γεγονότος, καθώς ὁ συνδυασμός Θεότητας καί ἀνθρωπότητας, φυσικοῦ καί ὑπερ- φυσικοῦ, λογικοῦ καί ὑπέρλογου εἶναι αὐτός πού ἐγγυᾶται τή σωτηριολογική προοπτική τῶν ἀνθρώπων.

35 Μέ αὐτή τή φράση ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐπεξηγεῖ τήν ἀπατρότητα τοῦ Χριστοῦ στήν ἀνθρώπινη γέν- νηση. Μέ ἄλλα λόγια, ἐάν δέν ὑπῆρξε πατήρ κατά τή σύλληψη τοῦ Χριστοῦ, τότε ἐρευνᾶται τό πῶς συνελήφθη, κυοφορήθηκε καί γεννήθηκε ὡς ἄνθρωπος. Σύμφωνα μέ τόν ἱερό πατέρα, ὁ Θεός Λόγος ὄχι μόνο ὡς παντοδύναμος ἀλλά καί ὡς δημιουργός, διότι αὐτός δημιούργησε ἐξ ἀρχῆς τόν ἄνθρωπο, δημιουργεῖ καί πάλι, ἀλλά διά τόν ἑαυτό του καί ἀπό τήν Παρθένο, τό ἀνθρώπινο σῶμα του. Γιά τόν λόγο αὐτό, ἡ πατερική παράδοση κάνει λόγο γιά ἀναδημιουργία τῆς ἀνθρώπινης φύσης ἢ γιά νέα δημιουργία, ἀλλά ὄχι γιά ἄλλη δημιουργία. Προφανῶς γιά νά μήν ἐννοηθεῖ ὅτι ὁ Χριστός ἔφερε ἄλλη ἀνθρώπινη φύση ἀπό τή δική μας. Ὅπως χαρακτηριστικά ἐπισημαίνει καί ὁ Μ. Ἀθανά- σιος, ὁ Θεός προσέλαβε τό δικό μας σῶμα ὡς ὄργανο καί τό ἰδιοποιήθηκε ὡς δικό του. Τουτέστιν, ὡς ὄργανο σωτηρίας χρησιμοποίησε τό δικό μας φύραμα, τό ὁποῖο μέ τήν ἐνανθρώπηση τό ἔκανε καί δικό του. Σημαντικές ἐκφράσεις ἐπὶ τοῦ προκειμένου παραμένουν τά ρήματα πού χρησιμοποιοῦ ὁ ἱερός πατήρ κατά τή διαδικασία τῆς ἐνανθρώπησης, «κατασκευάζει... καί ἰδιοποιεῖται». Κατα- σκευάζει καί δημιουργεῖ ὡς ἄλλοτε κατά τή δημιουργία, πλὴν ὅμως τώρα δημιουργεῖ τήν αὐτή ἀνθρώπινη φύση στόν ἑαυτό του προκειμένου νά τήν σώσει. Καί ἰδιοποιεῖται ἔνεκα τῆς ἐναν- θρώπησης αὐτό τό σῶμα ὡς δικό του, προκειμένου νά τό χρησιμοποιοῦ ὡς ὄργανο στή νίκη κατά τοῦ θανάτου. Ἡ ἐννοια τοῦ ὀργάνου εἶναι σωτηριολογική καί ὑπονοεῖ τήν ἀντιπροσωπευτική προ- σφορά τοῦ Χριστοῦ ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων καί πρὸς σωτηρία τῶν ὁποίων ἐπιτεύχθηκε ἡ θεία ἐνανθρώπηση. 36 Ἡ ἐννοια τῆς ὁμοιότητας ἐνέχει σωτηριολογική προοπτική, καθώς ὁ Θεός προσέλαβε ὅμοιο μέ τό δικό μας ἀνθρώπινο σῶμα καί ὄχι ἄλλο, προκειμένου νά σώσει τό ἀνθρώπινο γένος. Καί ἐπειδὴ ὅλοι ἡμᾶσταν ὑπόχρεοι ἀπέναντι στή φθορά τοῦ θανάτου, ὅλους ἔπρεπε νά μᾶς σώσει ὁ Θεός μέ τήν

πρόσληψη τοῦ ὁμοίου μέ τό δικό μας ἀνθρώπινο σῶμα. Θά μπορούσε νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ Μ. Ἀθανάσιος προβάλλει τό ἀξίωμα «τό ὅμοιο σώζει τό ὅμοιο». 37 Σέ αὐτό τό σημεῖο ἐπισημαίνεται ἡ ἀντιπροσωπευτική Θυσία τοῦ Χριστοῦ ἐκ μέρους ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Θυσία πού ἐδόθη ὅμως στόν Πατέρα καί ὄχι στόν διάβολο, ὅπως πρέσβευαν κάποιες αἵρετικές ὁμάδες. Ἀντιπροσωπεύοντας λοιπόν ὁ Χριστός ὅλο τό ἀνθρώπινο γένος στό γεγονός τοῦ θανάτου, σώζει αὐτό μέ τή λύση τῆς φθορᾶς τοῦ θανάτου πού ἐπιτεύχθηκε μέ τήν ἀνάστασή του. 10 νάτου, τῇ τοῦ σώματος ἰδιοποιήσει καί τῇ τῆς ἀναστάσεως χάριτι³⁸ τὸν θάνατον ἀπ' αὐτῶν ὡς καλᾶμην ἀπὸ πυρὸς ἐξαφανίζων. 9. Συνιδὼν γὰρ ὁ Λόγος, ὅτι ἄλλως οὐκ ἂν λυθείη τῶν ἀνθρώπων ἡ φθορά, εἰ μὴ διὰ τοῦ πάντως ἀποθανεῖν· οὐχ οἷόν τε δὲ ἦν τὸν Λόγον ἀποθανεῖν ἀθάνατον ὄντα καί τοῦ Πατρὸς Υἱόν· τούτου ἕνεκεν τὸ δυνάμενον ἀποθανεῖν ἑαυτῷ λαμβάνει σῶμα³⁹, ἵνα τοῦτο τοῦ ἐπὶ πάντων Λόγου μεταλαβόν, ἀντὶ πάντων ἱκανὸν γένηται τῷ θανάτῳ, καί διὰ τὸν ἐνοικήσαντα Λόγον ἄφθαρτον διαμείνῃ, καί λοιπὸν ἀπὸ πάντων ἡ φθορά παύσῃται τῇ τῆς ἀναστάσεως χάριτι. Ὅθεν ὡς ἱερεῖον καί θῦμα παντὸς ἐλεύθερον σπίλου⁴⁰, ὁ αὐτὸς ἑαυτῷ ἔλαβε σῶμα προσάγων εἰς θάνατον, ἀπὸ πάντων εὐθὺς τῶν ὁμοίων ἠφάνιζε τὸν θά- νατον τῇ προσφορᾷ τοῦ καταλλήλου. Ὑπὲρ πάντας γὰρ ὧν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, εἰκότως, τὸν ἑαυτοῦ νάον καί τὸ σωματικὸν ὄργανον προσάγων ἀντίψυχον ὑπὲρ πάντων, ἐπλήρου τὸ ὀφειλόμενον ἐν τῷ θανάτῳ⁴¹· καί οὕτως συνὼν διὰ τοῦ ὁμοίου τοῖς πᾶσιν ὁ ἄφθαρτος τοῦ Θεοῦ Υἱός, εἰκότως τοὺς πάντας ἐνέδυσεν ἀφθαρσίαν ἐν τῇ περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐπαγγελίᾳ. Καί αὕτη γὰρ ἡ ἐν τῷ θανάτῳ φθορά κατὰ τῶν ἀνθρώπων οὐκέτι χώραν ἔχει διὰ τὸν ἐνοικήσαντα Λόγον ἐν τούτοις διὰ τοῦ ἐνὸς σώματος⁴²· καί ὥσπερ μεγάλου βασιλέως εἰσελθόντος εἰς τινὰ πόλιν μεγάλην, καί οἰκή- σαντος εἰς μίαν τῶν ἐν αὐτῇ οἰκιῶν, πάντως ἡ τοιαύτη πόλις τιμῆς πολλῆς καταξιοῦται, καί οὐκέτι τις ἐχθρὸς αὐτὴν οὔτε ληστής ἐπιβαίνων καταστρέφει, πάσης δὲ μᾶλλον ἐπιμελείας ἀξιοῦται διὰ τὸν εἰς μίαν αὐτῆς οἰκίαν οἰκήσαντα βασιλέα· οὕτως καί ἐπὶ τοῦ πάντων βασιλέως γέγονεν. Ἐλθόντος γὰρ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἡμετέραν χώραν, καί οἰκήσαντος 38 Ἡ μὴ ἀναστρέψιμη πορεία τῶν ἀνθρώπων ἀφ' ἑαυτῶν πρὸς τὴν

ἀμαρτία γίνεται ἀναστρέψιμη μέ τή Θεία ἐνανθρώπηση, καί ειδικότερα μέ τήν ἰδιοποίηση τοῦ σώματος καί τό γεγονός τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἡ ἰδιοποίηση τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀποτελεῖ ἐγγύηση σωτηρίας τῶν ὁμοίων ἀνθρώπων καθώς ἡ ἀνάσταση αὐτοῦ τοῦ σώματος ἐκ τοῦ τάφου ἀποτελεῖ ἐγγύηση ἀφθαρσίας καί ζωοποίησης τῶν ὁμοίων ἀνθρώπων. 39 Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναγνωρίζει ὅτι γιά νά λυθεῖ ἡ φθορά τοῦ θανάτου ἔπρεπε ὁ ἴδιος ὁ Θεός νά καταλύσει αὐτόν. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά ὁμως ὁ Θεός ὡς ἄσαρκος, ἀσώματος καί ἀθάνατος δέν ἦταν δυνατόν νά πεθάνει. Ἡ λύση ἐδόθη μέ τήν πρόσληψη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τό ὁποῖο δίδει πιά τή δυνατότητα στόν Θεό νά πεθάνει κατά σάρκα καί νά σώσει τόν ἄνθρωπο ἀπό αὐτή τή φθορά. Καί αὐτό, διότι, τό θνητό σῶμα πού προσλαμβάνει ὁ Θεός Λόγος εἶναι ικανό νά γευθεῖ τό θάνατο, ὁ ἐνοικῶν ὁμως Λόγος εἶναι ικανός νά τό συγκρατήσῃ στήν ἀφθαρσία μέ τήν ἀνάσταση. Ἔτσι, μέ αὐτό τόν τρόπο καί τό ὅμοιο μέ τό δικό μας ἀνθρώπινο σῶμα τοῦ Χριστοῦ γεύεται τό θάνατο καί ἡ φθορά καταλύεται, ἀφθαρτοποιώντας ἐπομένως καί ὅλο τό ἀνθρώπινο γένος. 40 Ὁ Μ. Ἀθανάσιος προφανῶς εἶχε κατά νοῦ τίς θυσίες τῆς Π.Δ., τίς ὁποῖες τελοῦσαν οἱ Ἑβραῖοι. Ἐν προκειμένῳ, ὁμως, ἡ διαφορά ἐγκείται στό ὅτι ὁ ἱερεὺς καί τό θῦμα εἶναι αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ εἶναι ἀναμάρτητος, θυσιάσθηκε γιά τίς ἀμαρτίες τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι, μέ τήν προσφορά τοῦ καταλλήλου διά τήν περίσταση σφαγίου, δηλαδή τοῦ ὁμοίου σώματος, καθαρίσθηκε τό ἀνθρώπινο γένος ἀπό τίς ἀμαρτίες του. 41 Σέ αὐτή τή φράση ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐπισημαίνει γιά ἀκόμη μία φορά τό σωτηριολογικό σκοπό τῆς Θείας ἐνανθρώπησης. Κατ' ἀρχάς, χρησιμοποιεῖ γιά τό ἐνοικούμενο σῶμα δύο ὅρους, πού ἐπιβεβαιώνουν τόσο τήν ἐνοίκηση σέ αὐτό τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὅσο καί τή χρήση του ὡς μέσου καί ὀργάνου, προκειμένου νά ἐπιτελεσθεῖ ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι, τό κυριακό σῶμα χαρακτηρίζεται καί ὄργανο, πιστοποιώντας τά ἀνωτέρω. Ἐπίσης, ὅπως καταγράφει ὁ ἱερός πατήρ, αὐτό τό σῶμα ὡς μέσο σωτηρίας ὑπῆρξε τό «ἀντίψυχον» ὑπέρ πάντων τῶν ἀνθρώπων. Ἐδόθη δηλαδή ὡς λύτρο ἀπέναντι στήν ὀφειλή πού εἶχε προκύψει μέ τήν παρακοή τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ καί τήν εἴσοδο τοῦ θανάτου στό ἀνθρώπινο γένος.

Μέ τόν Θάνατο καί τήν ἀνάστασή του ὁ Χριστός προ- βαίνει στήν ἐξόφληση τοῦ χρέους καί, τοιοῦτοτρόπως, ἐξαγοράζει τό ὅμοιο ἀνθρώπινο γένος καί τό ἀφθαρτοποιεῖ ἔναντι τοῦ Θανάτου. 42 Σέ αὐτό τό σημεῖο ἐπιβεβαιώνεται τό γιατί ὁ Θεός προσέλαβε ὅμοιο μέ τό δικό μας ἀνθρώπινο σῶμα, οὕτως ὥστε νά καταστεῖ ἓνας μέ ἡμᾶς. Αὐτό πού ἀνέλαβε ἐπὶ μέρους καί στόν ἑαυτό του ὁ Θεός, καθίσταται ἡ σωτηρία ἐπὶ τό ὅλον. Διά τοῦ ἑνός σώματος πραγματοποιεῖται ἡ σωτηρία ὅλων τῶν σωμάτων, διότι αὐτό τό ἓνα σῶμα εἶναι ὅμοιο μέ τά σώματα τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι, ἐφόσον ἐνίκηθη ὁ Θάνατος σέ αὐτό τό ἓνα σῶμα, αὐτή ἡ κατάλυση τῆς φθορᾶς καί τοῦ Θανάτου ἐπικρατεῖ σέ ὅλα τά σώματα τῶν ἀνθρώπων. Αὐτή ἡ ἀναγωγή τοῦ Μ. Ἀθανασίου, τοῦ ὅ,τι δηλαδή συμβαίνει στό ἐπὶ μέρους μεταφέρεται ἐπὶ τό ὅλον, εἶναι κοινή πατερική πρακτική στό συγκεκριμένο θέμα, καθώς ὅ,τι ἐπεκράτησε ἕνεκα τοῦ Ἀδὰμ ἀναφορικά μέ τήν ἀμαρτία, ἰσχύει καί ἕνεκα τοῦ Χριστοῦ σχετικά μέ τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. 11 εἰς ἓν τῶν ὁμοίων σῶμα, λοιπὸν πᾶσα ἡ κατὰ τῶν ἀνθρώπων παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλὴ πέπαυται, καί ἡ τοῦ Θανάτου ἡφάνισται φθορὰ ἢ πάλαι κατ' αὐτῶν ἰσχύουσα. Παραπω- λώνει γὰρ ἂν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, εἰ μὴ ὁ πάντων δεσπότης καὶ Σωτὴρ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς παρεγγόνει πρὸς τὸ τοῦ Θανάτου τέλος. 10. Πρέπον δὲ καὶ μάλιστα τῇ ἀγαθότητι τοῦ Θεοῦ ἀληθῶς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον⁴³. Εἰ γὰρ βασιλεὺς, κατασκευάσας οἰκίαν ἢ πόλιν, καὶ ταύτην ἐξ ἀμελείας τῶν ἐνοι- κούντων πολεμουμένην ὑπὸ ληστῶν, τὸ σύνολον οὐ παρορᾷ, ἀλλ' ὥς ἴδιον ἔργον ἐκδικεῖ καὶ περισφύζει, οὐκ εἰς τὴν τῶν ἐνοικούντων ἀμέλειαν ἀφορῶν, ἀλλ' εἰς τὸ ἑαυτοῦ πρέπον· πολλῷ πλέον ὁ τοῦ παναγάθου Θεὸς Λόγος Πατὴρ εἰς φθορὰν κατερχόμενον τὸ δι' αὐτοῦ γενόμενον τῶν ἀνθρώπων γένος οὐ παρεῖδεν· ἀλλὰ τὸν μὲν συμβεβηκότα Θάνατον⁴⁴ ἀπή- λειψε διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ ἰδίου σώματος, τὴν δὲ ἀμέλειαν αὐτῶν διωρθώσατο τῇ ἑαυτοῦ διδασκαλίᾳ, πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως κατορθώσας. Ταῦτα δὲ καὶ παρὰ τῶν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος Θεολόγων ἀνδρῶν πιστοῦσθαί τις δύναται ἐντυγχάνων τοῖς ἐκείνων γράμμασιν, ἢ φασίν· Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς κρί- ναντας τοῦτο, ὅτι, εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον· καὶ ὑπὲρ πά- ντων

ἀπέθανεν, ἵνα ἡμεῖς μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶμεν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἀναστάντι ἐκ νεκρῶν, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ⁴⁵· καὶ πάλιν· Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον, ὅπως χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσῃται θανάτου⁴⁶. Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ μὴ ἄλλον δεῖν ἢ αὐτὸν τὸν Θεὸν Λόγον ἐνανθρωπήσαι σημαίνει λέγων· Ἐπρεπε γὰρ αὐτῷ δι' ὃν τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα, τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι ⁴⁷. Τοῦτο δὲ σημαίνει λέγων, ὡς οὐκ ἄλλου ἦν ἀπὸ τῆς γενομένης φθορᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἀνενεγκεῖν ἢ τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν πεποιηκότος αὐτούς⁴⁸. Ὅτι δὲ διὰ τὴν περὶ τῶν ὁμοίων σωμάτων θυσίαν σῶμα καὶ αὐτὸς ὁ Λόγος ἔλαβεν ἑαυτῷ, καὶ τοῦτο σημαίνουνσι λέγοντες· Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἐνοχοὶ ἦσαν δουλείας⁴⁹. Τῇ γὰρ τοῦ ἰδίου σώματος θυσίᾳ, καὶ τέλος ἐπέθηκε τῷ καθ' ἡμᾶς νόμῳ, καὶ ἀρχὴν ζωῆς ἡμῖν ἐκαίνισεν, ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως δεδωκώς. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ ἀνθρώπων εἰς ἀνθρώπους ὁ θάνατος ἐκράτησε, διὰ τοῦτο πάλιν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου ἡ ⁴³ Ἀπὸ ὅ,τι διαπιστώνεται, ἡ θεία ἐνανθρώπησις ὑπῆρξε ἡ μοναδική λύσις, οὕτως ὥστε νὰ ἀποφευχθοῦν τὰ ὅσα προαναφέρθηκαν γιὰ τὸ ἀπρεπές καὶ ἀνάρμοστο στήν ἐνδεχόμενη ἀδιαφορία τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν θάνατο τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι, μέ τὴν ἐνανθρώπησις τοῦ Λόγου καὶ ὁ θάνατος κα- ταργεῖται κατὰ κράτος καὶ ὁ Θεὸς ἀποδεικνύεται φιλόανθρωπος καὶ προνοητικὸς τῶν δημιουργημά- των του. ⁴⁴ Ἀξιζοῦ νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ Μ. Ἀθανάσιος χαρακτηρίζει τὸν θάνατο ὡς «συμβεβηκότα», προσδιορι- σμός πού, ὡς γνωστόν, προσάπτεται καὶ στό κακό. Καί μόνο ὁ παραλληλισμός ἀναδεικνύει τὸν θά- νατο ὡς κάτι πού συνέβη ἀπροσδόκητα καὶ μέ τὴν ἐλεύθερη ἐπιλογὴ τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ συ- νέβαλε ἢ νὰ τὸν δημιούργησε ὁ Θεός. Ὁ θάνατος ὅπως καὶ τὸ κακό ἀποτελοῦν ἐπίκτητα στοιχεῖα καὶ ὄχι προσλαμβανόμενα ἀπὸ τῆ θείας δημιουργίας. ⁴⁵ Β' Κορ. 5, 14-15. ⁴⁶ Ἑβρ. 2, 9.

47 Έβρ. 2, 10. 48 Ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ἐπικαλούμενος τὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολή, θεωρεῖ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἀποκλειστικό προνόμιο καὶ ἔργο τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καὶ ὁ δη- μιουργός τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἀρχή. Ὅπως προελέχθη, τό γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος προσέλαβε κατὰ τὴ δημιουργία σκιές τοῦ Λόγου καὶ δημιουργήθηκε κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, δηλαδή κατὰ τόν Λόγο του, ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀφετηρία στή σκέψη τοῦ ἱεροῦ πατρός προκειμένου νά στηρίξει τὴν ἀνανέωση τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο σέ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν εἰκόνα. Καὶ ὅπως ὁ Λόγος ὑπῆρξε ὁ δημιουργός τοῦ ἀνθρώπου ἐξ ἀρχῆς, ἔτσι καὶ τώρα σέ αὐτὴ τὴ νέα δημιουργία ἀποτελεῖ τόν δημιουργό καὶ ἀναγεννήτορα αὐτῆς τῆς ἴδιας ἀνθρώπινης φύσης. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἡ πρώτη δημιουργία ἀναφέρεται στὸν πρῶτο Ἀδὰμ, ἡ δευτέρα καὶ νέα δημιουργία ἀναφέρεται στό πρόσωπο τοῦ σαρκωθέντος Λόγου, τοῦ δευτέρου Ἀδὰμ, τοῦ Χριστοῦ. 49 Έβρ. 2, 14-15. 12 τοῦ θανάτου κατάλυσις γέγονε, καὶ ἡ τῆς ζωῆς ἀνάστασις⁵⁰, λέγοντος τοῦ χριστοφό- ρου ἀνδρός· Ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. Ὡςπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιη- θήσονται⁵¹· καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα. Οὐκέτι γὰρ νῦν ὡς κατακρινόμενοι ἀποθνήσκομεν, ἀλλ' ὡς ἐγειρόμενοι περιμένομεν τὴν κοινὴν πάντων ἀνάστασιν⁵², ἣν καιροῖς ἰδίους δείξει ὁ καὶ ταύτην ἐργασάμενος καὶ χαρισάμενος Θεός. Αἰτία μὲν δὴ πρώτη τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος αὕτη. Γνοίη δ' ἂν τις αὐτοῦ τὴν ἀγαθὴν εἰς ἡμᾶς παρου- σίαν εὐλόγως γεγενῆσθαι καὶ ἐκ τούτων. 11. Ὁ Θεός ὁ πάντων ἔχων τὸ κράτος, ὅτε τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος διὰ τοῦ ἰδίου Λό- γου ἐποίει, κατιδὼν πάλιν τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως αὐτῶν, ὡς οὐχ ἱκανὴ εἶη ἐξ ἑαυτῆς γνῶναι τὸν Δημιουργόν, οὐδ' ὅλως ἐννοίαν λαβεῖν Θεοῦ, τῷ τὸν μὲν εἶναι ἀγέννητον, τὰ δὲ ἐξ οὐκ ὄντων γεγενῆσθαι⁵³, καὶ τὸν μὲν ἀσώματον εἶναι, τοὺς δὲ ἀνθρώπους κάτω που σώματι πεπλάσθαι, καὶ ὅλως πολλὴν εἶναι τὴν τῶν γεννητῶν ἔλλειψιν πρὸς τὴν τοῦ πεποιηκότος κατάληψιν καὶ γνῶσιν· ἐλεήσας πάλιν τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον, ἅτε δὴ ἀγαθὸς ὢν, οὐκ ἀφῆκεν αὐτοὺς ἐρήμους τῆς ἑαυτοῦ γνώσεως, ἵνα μὴ ἀνόνητον ἔχωσι καὶ τὸ εἶναι. Ποία γὰρ ὄνησις τοῖς πεπονημένοις μὴ γινώσκουσι τὸν ἑαυτῶν ποιητήν;

Ἦ πῶς ἂν εἶεν λογικοὶ μὴ γινώσκοντες τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, ἐν ᾧ καὶ γεγόνασιν; Οὐδὲν γὰρ οὐδὲ ἀλόγων διαφέρειν ἔμελλον, εἰ πλέον οὐδὲν τῶν περιγείων ἐπεγίνωσκον. Τί δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἐποίει τούτους, ἀφ' ὧν οὐκ ἠθέλησε γινώσκεσθαι; Ὅθεν ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, ἀγαθὸς ὢν, τῆς ἰδίας εἰκόνος αὐτοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεταδίδωσι, καὶ ποιεῖ τούτους κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν· ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης χά- ριτος τὴν εἰκόνα νοοῦντες, λέγω δὴ τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, δυνηθῶσιν ἐννοίαν δι' αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς λαβεῖν⁵⁴, καὶ γινώσκοντες τὸν ποιητὴν ζῶσι τὸν εὐδαίμονα καὶ μακά- ⁵⁰ Ἐν προκειμένῳ, ὁ Μ. Ἀθανάσιος συγκρίνει τὸν Ἀδὰμ μέ τὸν Χριστό καὶ εἰδικότερα τίς συνέπειες πού εἶχαν οἱ πράξεις τους γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Βασικὴ προϋπόθεση καὶ ἐδῶ ἡ ὁμοιότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσης πού ἔφερε ὁ σαρκωθεὶς Λόγος. Ἔτσι, ὅπως ἀπὸ ἓνα ἄνθρωπο εἰσῆλθε καὶ κυ- ριάρχησε ὁ θάνατος στοὺς ἀπογόνους του, ἀπὸ ἓνα ἄνθρωπο ἐπιτεύχθηκε ἡ κατάλυση τοῦ θανά- του καὶ ζωοποιήθηκε τὸ ἀνθρώπινο γένος. Σὲ αὐτὴ τὴ σύγκριση ὀφείλεται καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ Χριστοῦ ὡς δευτέρου Ἀδὰμ στὴν πατερικὴ γραμματεία, συγκρινομένου πάντα μέ τὸν πρῶτο. Γιά νὰ πιστοποιηθεῖ μάλιστα αὐτό τὸ γεγονός, ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐπικαλεῖται καὶ τὸ ἐπερχόμενο ἀγιογραφικὸ χωρίο. ⁵¹ Α' Κορ. 15, 21-22. ⁵² Ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται, ὁ Μ. Ἀθανάσιος δὲν ἐπικαλεῖται καθ' ὁλοκληρίαν ἀναίρεση τοῦ θανάτου, σὰν νὰ μὴν ὑπῆρξε ποτέ, ἀλλ' ὅτι ὁ ἄνθρωπος συνεχίζει νὰ πεθαίνει, ὅχι ὡς καταδικασμένος ἀπὸ αὐτόν ἀλλὰ ὡς φέρελπις τῆς ἐπικείμενης καὶ ἐπαγγελομένης ἀπὸ τὸν Χριστό ἀνάστασης τῶν πάντων. Πλὴν ὁμως, ὁ θάνατος γιὰ τὸν ἱερό συγγραφέα δὲν συνεχίζει νὰ ἔχει τὴν ἴδια δύναμη ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ αὐτό τὸ ἐγγυᾶται ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἐν τέλει νικᾶται ὁλοκληρωτικά. Ὁ θάνατος, ἄλλωστε, τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρξε τὸ γεγονός πού ἐπανέφερε τὴ δυνατότητα σωτηρίας στὸν ἄνθρωπο, χωρὶς αὐτό νὰ σημαίνει ὅτι ὁδηγεῖ σὲ μία μηχανιστικοῦ τύπου καὶ αὐτόματη σωτηρία, ἀλλ' ὅτι ὁ ἄνθρωπος θά συνέχιζε νὰ ὑπάρχει καί, χρησιμοποιώντας εὐπρεπῶς τὸ ἀνακαινισμένο κατ' εἰκόνα, θά προσδοκοῦσε τὴν κοινὴ ἀνάστασις. ⁵³ Σὲ αὐτὴ τὴ φράση προσδιορίζεται ἡ ὄντολογικὴ διαφορὰ μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ὁ πρῶτος, ὡς ὁ ἀπόλυτος «ὢν»,

αὐτός πού δέν ὀφείλει τήν ὕπαρξή του σέ κάποιο ἄλλο ὄν, εἶναι ἄκτιστος, ἀγέννητος, ἡ κατανόηση καί γνώση τοῦ ὁποίου εἶναι κατ' οὐσίαν ἀμέθεκτη ἀπό τά δημιουργήματά του. Ὁ δεύτερος, ὡς ἐκ τοῦ μή ὄντος δημιούργημα, ὀφείλει τήν ὕπαρξή του στόν ὄντα Θεό ἀπό τόν ὁποῖο ἦλθε στήν ὕπαρξη ἀπό τήν ἀνυπαρξία, εἶναι κτιστός, γεννητός καί δέν μπορεῖ νά ἔχει γνώση τοῦ ὄντος Θεοῦ παρά μόνο μέσω τοῦ Λόγου του, κατ' εἰκόνα τοῦ ὁποίου δημιουργήθηκε. Καί μόνον ἔτσι θά ἦταν λογικός καί θά ἀποκοτοῦσε γνώση τοῦ Λόγου, καί δι' αὐτοῦ γνώση τοῦ Πατρός. Αὕτη ἡ διαφορά εἶναι πού προσδιορίζει τή φυσική κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐκ φύσεως δέν θά μποροῦσε ἀφ' ἑαυτοῦ νά ἔχει γνώση τοῦ Θεοῦ. 54 Περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν στόν Μ. Ἀθανασιο ἔχουμε ἀναφερθεῖ πρωτύτερα, ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι αὕτη ἡ χάρη πού δόθηκε ἀπό τόν Θεό κατά τή δημιουργία συνδέεται ἰδιαίτερως μέ τή γνώση τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἐκ τοῦ μή ὄντος δημιούργημα, δέν θά μποροῦσε ἀφ' ἑαυτοῦ νά ἔχει γνώση τοῦ Θεοῦ, προσλαμβάνει τήν εἰκόνα τοῦ Λόγου τοῦ Πατρός, οὕτως ὥστε, ὡς λογικός πιά, νά μπορεῖ νά γνωρίσει τήν εἰκόνα, τόν Λόγο, καί δι' αὐτοῦ τόν Πατέρα. Ἡ εἰκόνα δηλαδή πού προσλαμβάνει ὁ ἄνθρωπος, ἀποτελεῖ τό ἐχέγγυο καί τήν ἀπόλυτη προϋπόθεση ὥστε νά μπορεῖ νά λάβει ἐννοια τοῦ ἀκαταλήπτου Θεοῦ. 13 ριον ὄντως βίον. Ἀλλ' ἄνθρωποι πάλιν παράφρονες, κατολιγωρήσαντες καί οὕτω τῆς δο- θεΐσης αὐτοῖς χάριτος, τοσοῦτον ἀπεστράφησαν τὸν Θεόν, καί τοσοῦτον ἐθόλωσαν ἑαυτῶν τὴν ψυχὴν, ὡς μὴ μόνον ἐπιλαθέσθαι τῆς περὶ Θεοῦ ἐννοίας⁵⁵, ἀλλὰ καί ἕτερα ἀνθ' ἐτέρων ἑαυτοῖς ἀναπλάσασθαι. Εἶδωλά τε γὰρ ἀντὶ τῆς ἀληθείας ἑαυτοῖς ἀνετυπώσαντο, καί τὰ οὐκ ὄντα τοῦ ὄντος Θεοῦ προετίμησαν, τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσα- ντα λατρεύοντες, καί τό γε χεῖριστον, ὅτι καί εἰς ξύλα, καί εἰς λίθους, καί εἰς πᾶσαν ὕλην καί ἀνθρώπους τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν μετετίθουν, καί πλείονα τούτων ποιοῦντες, ὥσπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται. Τοσοῦτον δὲ ἡσέβουν, ὅτι καί δαίμονας ἐθρήσκευον λοιπὸν καί θεοὺς ἀνηγόρευον, τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἀποπληροῦντες. Θυσίας τε γὰρ ζώων ἀλόγων καί ἀνθρώπων σφαγὰς, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, εἰς τὸ ἐκείνων καθῆκον ἐπετέλουν, πλεῖον ἑαυτοὺς τοῖς ἐκείνων οἰστροῖσι

καταδεσμεύοντες. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ μαγεῖαι παρ' αὐτοῖς ἐδιδάσκοντο, καὶ μαντεῖα κατὰ τόπον τοὺς ἀνθρώπους ἐπλάνα, καὶ πάντες τὰ γενέσεως καὶ τοῦ εἶναι ἑαυτῶν τὰ αἷτια τοῖς ἄστροις καὶ τοῖς κατ' οὐρανὸν πᾶσιν ἀνετίθουν, μηδὲν πλέον τῶν φαινομένων λογιζόμενοι. Καὶ ὅλως πάντα ἦν ἀσεβείας καὶ παρανομίας μεστά, καὶ μόνος ὁ Θεὸς οὐδὲ ὁ τούτου Λόγος ἐπεγινώσκετο, καίτοι οὐκ ἀφανῆ ἑαυτὸν τοῖς ἀνθρώποις ἐπικρύψας, οὐδὲ ἀπλήν τὴν περὶ ἑαυτοῦ γνώσιν αὐτοῖς δεδωκώς, ἀλλὰ καὶ ποικίλως καὶ διὰ πολλῶν αὐτὴν αὐτοῖς ἐφαπλώσας. 12. Αὐτάρκης μὲν γὰρ ἦν ἡ κατ' εἰκόνα χάρις γνωρίζειν τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα· εἰδὼς δὲ ὁ Θεὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀνθρώπων, προενοήσατο καὶ τῆς ἀμελείας τούτων⁵⁶, ἵν' ἂν ἀμελήσαιεν δι' ἑαυτῶν τὸν Θεὸν ἐπιγνῶναι, ἔχωσι διὰ τῶν τῆς κτίσεως ἔργων τὸν Δημιουργὸν μὴ ἀγνοεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνθρώπων ἀμέλεια ἐπὶ τὰ χεῖρονα κατ' ὀλίγον ἐπικαταβαίνει, προενοήσατο πάλιν ὁ Θεὸς καὶ τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἀσθενείας νόμον καὶ προφήτας τοὺς αὐτοῖς γνωρίμους ἀποστείλας, ἵν', ἂν καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ὀκνήσωσιν ἀναβλέψαι καὶ γνῶναι τὸν ποιητὴν, ἔχωσιν ἐκ τῶν ἐγγύς τὴν διδασκαλίαν. Ἄνθρωποι γὰρ παρὰ ἀνθρώπων ἐγγυτέρω δύνανται μαθεῖν περὶ τῶν κρειττόνων. Ἐξὸν οὖν ἦν ἀναβλέψαντας αὐτοὺς εἰς τὸ μέγεθος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατανοήσαντας τὴν τῆς κτίσεως ἁρμονίαν, γνῶναι τὸν ταύτης ἡγεμόνα τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, τὸν τῇ ἑαυτοῦ εἰς πάντα προνοίᾳ γνωρίζοντα πᾶσι τὸν Πατέρα, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὅλα κινεῦντα, ἵνα δι' αὐτοῦ πάντες γινώσκωσι τὸν Θεόν. Ἡ εἰ τοῦτο αὐτοῖς ἦν ὀκνηρόν, κἂν τοῖς ἁγίοις δυνατόν ἦν αὐτοὺς συντυγχάνειν, καὶ δι' αὐτῶν μαθεῖν τὸν τῶν πάντων δημιουργὸν Θεόν, τὸν τοῦ Χριστοῦ Πατέρα· καὶ ὅτι τῶν εἰδώλων ἡ θρησκεία ἀθεότης ἐστὶ καὶ πάσης ἀσεβείας μεστή. Ἐξὸν δὲ ἦν αὐτούς, καὶ τὸν νόμον ἐγνωκότας, παύσασθαι πάσης παρανομίας, καὶ τὸν κατ' ἀρετὴν ζῆσαι βίον. Οὐδὲ γὰρ διὰ Ἰουδαίους μόνους ὁ νόμος ἦν, οὐδὲ δι' αὐτοὺς μόνους οἱ προφῆται ἐπέμποντο, ἀλλὰ πρὸς Ἰουδαίους μὲν ἐπέμποντο, καὶ παρὰ Ἰουδαίων ἐδιδάσκοντο· πάσης δὲ τῆς οἰκουμένης ἦσαν διδασκάλιον ἱερὸν τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως, καὶ τῆς κατὰ ψυχὴν πολιτείας. Τοσαύτης οὖν οὔσης τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος καὶ φιланθρωπίας, ὅμως οἱ ἄνθρωποι, νικώμενοι ταῖς παραυτίκα ἡδοναῖς, καὶ ταῖς παρὰ

δαιμόνων φα- 55 Αυτή ή θόλωση της ψυχής και ή λήθη του ανθρώπου ερμηνεύεται ως βλάβη του λογικού που προσέλαβε, ώστε να μην είναι πλέον δεκτικός της έννοιας του Θεού. Ο χαρακτηρισμός, άλλωστε, του Μ. Αθανασίου «παράφρονες» για τον άνθρωπο, σκοπό έχει να επιδείξει αυτή τη ζημία που επέστη στο λογικό μέρος. Έτσι, ενώ σύμφωνα με τα προαναφερθέντα δημιουργήθηκε λογικός, φέροντας την εικόνα του Λόγου, εν τέλει κατέστη παράφρων. Έπ' αυτού είχε να κάνει και ή Θεία ενανθρώπηση, δηλαδή να ανανεώσει την εικόνα του Λόγου στον άνθρωπο και δι' αυτού την έννοια του Θεού Πατρός. 56 Όπως επισημαίνει και ο Μ. Αθανάσιος, τό κατ' εικόνα που δόθηκε στον άνθρωπο κατά τη δημιουργία ήταν από μόνο του αρκετό για να γνωρίσει τον Λόγο και δι' αυτού τον Πατέρα. Παρά ταυτα, και επειδή ο Θεός προγνώριζε την αδυναμία των ανθρώπων, προνόησε ούτως ώστε διά της κτίσεως, του νόμου και των προφητών να μην απωλέσει την έννοια του Θεού. Επί του προκειμένου, αξίζει να σημειωθεί ότι ο Θεός προαιωνίως γνωρίζει και προνοεί για τα πράγματα επειδή πρόκειται να συμβούν, και όχι επειδή τα προγνωρίζει πρόκειται να συμβούν. Η πρόγνωση του Θεού δεν προορίζει τις ενέργειες των ανθρώπων, διότι θά κατέληγε σε απόλυτο προορισμό, όπως και ή πρόνοια δεν αλλάζει κατά τη διάρκεια των συμβάντων. Έτσι, ή φράση του Αθανασίου «προενοήσατο πάλιν», που συναντάται κατωτέρω, θά μπορούσε να δικαιολογηθεί μόνο από ανθρώπινη άποψη, για τό πώς εκλαμβάνεται και γίνεται γνωστή ή πρόνοια του Θεού, μιᾶς και ο Θεός δεν αλλάζει γνώμη και δεν μεταμελείται μεταγενέστερα. Καί αυτό, διότι, μία τέτοια έκδοχή θά άνεδείκνυε έναν Θεό μετανοούντα και ασθενή, και όχι έναν Θεό παντογνώστη και προνοητικό. 14 ντασίαις και άπάταις, ούκ άνένευσαν προς την αλήθειαν, άλλ' έαυτούς πλείοσι κακοῖς και άμαρτήμασιν ένεφόρησαν⁵⁷, ως μηκέτι δοκεῖν αὐτούς λογικούς, αλλά αλόγους εκ των τρόπων νομίζεσθαι. 13. Ούτω τοίνυν άλογωθέντων των ανθρώπων, και ούτω της δαιμονικής πλάνης επισκιαζούσης τὰ πανταχοῦ, και κρυπτούσης την περι τοῦ αληθινοῦ Θεοῦ γνῶσιν, τί τον Θεόν εἶδει ποιεῖν; Σιωπήσαι τὸ τηλικοῦτον και άφεῖναι τοὺς ανθρώπους ὑπὸ δαιμόνων πλανᾶσθαι, και μὴ γινώσκειν αὐτοὺς τον

Θεόν; Καὶ τίς ἢ χρεία τοῦ καὶ ἐξ ἀρχῆς κατ' εἰκόνα Θεοῦ γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον; Ἔδει γὰρ αὐτὸν ἀπλῶς ὡς ἄλογον γενέσθαι, ἢ γενόμενον λογικὸν τὴν τῶν ἀλόγων ζωὴν μὴ βιοῦν. Τίς δὲ ὅλως ἦν χρεία ἐννοίας αὐτὸν λαβεῖν περὶ Θεοῦ ἐξ ἀρχῆς; Εἰ γὰρ οὐδὲ νῦν ἄξιός ἐστι λαβεῖν, ἔδει μὴδὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ δοθῆναι. Τί δὲ καὶ ὄφελος τῷ πεποιηκότι Θεῷ, ἢ ποία δόξα αὐτῷ ἂν εἴη, εἰ οἱ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενοι ἄνθρωποι οὐ προσκυνοῦσιν αὐτῷ, ἀλλ' ἐτέρους εἶναι τοὺς πεποιηκότας αὐτοὺς νομίζουσιν; Εὐρίσκεται γὰρ ὁ Θεὸς ἐτέροις καὶ οὐχ ἑαυτῷ τούτους δημιουργήσας. Εἴτα βασιλεὺς μὲν, ἄνθρωπος ὢν, τὰς ὑπὸ αὐτοῦ κτισθείσας χώρας οὐκ ἀφήσιν ἐκδότους ἐτέροις δουλεύειν, οὐδὲ πρὸς ἄλλους καταφεύγειν· ἀλλὰ γράμμασιν αὐτοὺς ὑπομιμνήσκει, πολλάκις δὲ καὶ διὰ φίλων αὐτοῖς ἐπιστέλλει, εἰ δὲ καὶ χρεία γένηται, αὐτὸς παραγίνεται, τῇ παρουσίᾳ λοιπὸν αὐτοὺς δυσωπῶν, μόνον ἵνα μὴ ἐτέροις δουλεύσωσι, καὶ ἄργον αὐτοῦ τὸ ἔργον γένηται. Οὐ πολλῷ πλέον ὁ Θεὸς τῶν ἑαυτοῦ κτισμάτων φείσεται πρὸς τὸ μὴ πλανηθῆναι ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τοῖς οὐκ οὔσι δουλεύειν, μάλιστα ὅτι ἡ τοιαύτη πλάνη ἀπωλείας αὐτοῖς αἰτία καὶ ἀφανισμοῦ γίνεται; οὐκ ἔδει δὲ τὰ ἅπαξ κοινωνήσαντα τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνας ἀπολέσθαι. Τί οὖν ἔδει ποιεῖν τὸν Θεόν; Ἡ τί ἔδει γενέσθαι, ἀλλ' ἢ τὸ κατ' εἰκόνα πάλιν ἀνανεῶσαι 58, ἵνα δι' αὐτοῦ πάλιν αὐτὸν γνῶναι δυνηθῶσιν οἱ ἄνθρωποι; Τοῦτο δὲ πῶς ἂν ἐγεγόνει, εἰ μὴ αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνας παραγενομένης, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 59; Δι' ἀνθρώπων μὲν γὰρ οὐκ ἦν δυνατόν, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ κατ' εἰκόνα γεγόνασιν· ἀλλ' οὐδὲ δι' ἀγγέλων· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ αὐτοὶ εἰσιν εἰκόνες. Ὅθεν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος δι' ἑαυτοῦ παρεγένετο, ἵν' ὡς εἰκὼν ὢν τοῦ Πατρὸς τὸν κατ' εἰκόνα ἄνθρωπον ἀνακτίσαι δυνηθῇ 60. Ἄλλως δὲ πάλιν οὐκ ἂν 57 Εἶναι φανερό ὅτι ἡ κατάσταση στήν ὁποία περιέπεσε ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ συνέπεια τῆς προσβολῆς τοῦ διαβόλου καὶ τῆς συγκατάνευσης τοῦ ιδίου. Ἔτσι, ὄχι μόνο δέν εἶναι ἄμοιρος εὐθυνῶν γιὰ τὰ ὅσα διέπραξε, ἀλλά, ὑποκαθιστώντας τὴ λογικὴ μέ τὴ φαντασία, τὴ δυσλειτουργία τοῦ λογικοῦ, ὁδήγησε ἑαυτὸν στήν προοδευτικῶς αὐξανόμενη κακία καὶ ἁμαρτία, γεγονός πού ἐπιβάλλει, ὅπως προαναφέρθηκε, τὴν ἐμφάνεια τοῦ Θεοῦ. 58 Ὅπως διαφαίνεται, ὁ Μ. Ἀθανάσιος στά δύο τελευταῖα κεφάλαια ἐπιμένει νά κάνει λόγο

περί «ἀλογωθέντων» καί «ἀλόγων» ἀνθρώπων, γεγονός τό ὅποιο θά μπορούσε νά παραπέμψει σέ ἀπώλεια τοῦ λογικοῦ τοῦ ἀνθρώπου καί ἐν τέλει τοῦ κατ' εἰκόνα. Ἡ παροῦσα φράση ὅμως κατα- γράφει ἀνανέωση τοῦ κατ' εἰκόνα, πράγμα τό ὅποιο σημαίνει ὅτι ὁ ἱερός πατήρ δέν ἐκλαμβάνει τόν ἄνθρωπο παντελῶς κατεστραμμένο στό λογικό του. Ἡ ὅλη συνάφεια, ἄλλωστε, τοῦ κειμένου δέν συνηγορεῖ σέ μία τέτοια ἐρμηνεία. Τό προφανές εἶναι ὅτι ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὑπερτονίζει τή βλάβη τοῦ ἀνθρώπου, συγκρίνοντας καί ταυτίζοντάς τον μέ τά ἄλογα ζῶα τῆς δημιουργίας, προκειμένου νά καταδείξει τόσο τήν ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νά ἀνακαινισθεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ ὅσο καί τήν ἀπόλυτη ἀνάγκη καί ὠφέλεια τῆς Θείας ἐνανθρώπησης. 59 Ἡ ταύτιση τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ μέ τόν Χριστό δέν γίνεται ἄνευ λόγου καί αἰτίας ἀπό τόν Μ. Ἀθανάσιο. Σκοπό ἔχει νά πιστοποιήσῃ τήν ταυτότητα Λόγου καί Χριστοῦ, ἀπέναντι στούς ἀρνητές τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ καί ἰδιαίτερα σέ αὐτούς πού ἀρνοῦνταν τόν Χριστό ὡς αὐτό τόν Λόγο καί συνδημιουργό τοῦ Θεοῦ Πατρός. 60 Ἡ ἀνανέωση τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο, ὅπως παρουσιάζεται ἀπό τόν Μ. Ἀθανάσιο, δέν ἦταν μόνο ὁ σκοπός τῆς Θείας ἐνανθρώπησης, ἀλλά καί τό κυριώτερο κριτήριο τοῦ τρόπου τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι, οἱ ἄνθρωποι δέν θά μπορούσαν νά ἀνακαινίσουν τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἀφ' ἑαυτῶν, διότι δημιουργήθηκαν κατὰ τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καί δέν ἦταν εἰκόνες ὡς ὁ Λό- γος τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης, ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι οἱ φέροντες ἀμαυρωμένο τό λογικό τους δέν θά μπορούσαν νά ἀνανεώσουν αὐτό, ἀφοῦ τό ἔφεραν διαστρεβλωμένο καί ὄχι στό βαθμό ἐνεργείας πού τό εἶχαν κατὰ τή δημιουργία. Ἀλλά καί οἱ ἄγγελοι δέν εἶχαν τή δυνατότητα νά ἀνανεώσουν τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο, διότι οὔτε αὐτοί ἦταν εἰκόνες τοῦ Θεοῦ. Αὐτός λοιπόν πού θά μπορούσε νά ἀναδημιουργήσῃ τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο, ὅπως καί κατὰ τήν πρώτη δημι- ουργία, εἶναι ἡ ἴδια ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ὁ Λόγος του, ὁ ὅποιος δημιούργησε τόν ἄνθρωπο ἐξ ἀρχῆς. 15 ἐγγόνει, εἰ μή ὁ θάνατος ἦν καί ἡ φθορά ἐξαφανισθεῖσα· ὅθεν εἰκότως ἔλαβε σῶμα θνητόν, ἵνα καί ὁ θάνατος ἐν αὐτῷ λοιπὸν ἐξαφανισθῇ δυνηθῇ, καί οἱ κατ' εἰκόνα πάλιν ἀνακαινισθῶσιν ἄνθρωποι. 61. Οὐκοῦν ἐτέρου πρὸς ταύτην τὴν χρεῖαν οὐκ ἦν εἰ μὴ

τῆς εἰκόνας τοῦ Πατρὸς. 14. Ὡς γὰρ τῆς γραφείσης ἐν ξύλῳ μορφῆς παραφανισθείσης ἐκ τῶν ἔξωθεν ῥύπων, πάλιν χρεῖα τοῦτον παραγενέσθαι, οὗ καὶ ἔστιν ἡ μορφή, ἵνα ἀνακαινισθῇ- ναι ἡ εἰκὼν δυνηθῇ ἐν τῇ αὐτῇ ὕλῃ· διὰ γὰρ τὴν ἐκείνου γραφὴν ἡ αὐτὴ καὶ ὕλη ἐν ᾗ καὶ γέγραπται, οὐκ ἐκβάλλεται, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ἀνατυποῦται 62. Κατὰ τοῦτο καὶ ὁ πα- νάγιος τοῦ Πατρὸς Υἱός, εἰκὼν ὢν τοῦ Πατρὸς, παρεγένετο ἐπὶ τοὺς ἡμετέρους τόπους, ἵνα τὸν κατ' αὐτὸν πεποιημένον ἄνθρωπον ἀνακαινίσῃ, καὶ ὥς ἀπολόμενον εὖρῃ διὰ τῆς τῶν ἁμαρτιῶν ἀφέσεως, ἥ φησι καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις· Ἦλθον τὸ ἀπολόμενον εὑρεῖν καὶ σῶσαι 63. Ὅθεν καὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν· Ἐὰν μὴ τις ἀναγεννηθῇ 64· οὐ τὴν ἐκ γυναικῶν γέννησιν σημαίνων, ὥσπερ ὑπενόουν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τὴν ἀναγεννωμένην καὶ ἀνακτιζομένην ψυχὴν ἐν τῷ κατ' εἰκόνα δηλῶν 65. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰδωλομανία καὶ ἀθεότης κατεῖχε τὴν οἰκουμένην, καὶ ἡ περὶ Θεοῦ γνῶσις ἐκέκρυπτο 66· τίνας ἦν διδάξαι τὴν οἰκουμένην περὶ Πατρὸς; Ἀνθρώπου φαίη τις ἄν; Ἀλλ' οὐκ ἦν ἀνθρώπων ἐνὸν τὴν ὑφήλιον πᾶσαν ὑπελθεῖν, οὔτε τῇ φύσει τοσοῦτον ἰσχυόντων δραμεῖν, οὔτε ἀξιοπίστων περὶ τούτου δυναμένων γενέσθαι, οὔτε πρὸς τὴν τῶν δαιμόνων ἀπάτην καὶ φαντασίαν ἱκανῶν δι' ἑαυτῶν ἀντιστῆναι. Πάντων γὰρ κατὰ ψυχὴν πληγέντων καὶ ταραχθέντων παρὰ τῆς δαιμονικῆς ἀπάτης, καὶ τῆς τῶν εἰδώλων ματαιότητος, πῶς οἷόν τε ἦν ἀνθρώπου ψυχὴν καὶ ἀνθρώπων νοῦν μεταπεῖσαι, ὅπου γε οὐδὲ ὄρῳ αὐτοὺς δύνα- 61 Σὲ αὐτό τό σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐπισημαίνει τὴν ἀνάγκη παρουσίας τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀνακαίνιση τοῦ κατ' εἰκόνα θά μπορούσε νά ἐπιτευχθεῖ μόνο μέσω τῆς κατάλυσης τῆς φθορᾶς καί τοῦ θανάτου, ἀφ' ἑτέρου δέ ὁ ἀνακαινίσας τὴν εἰκόνα ἔπρεπε νά εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Λόγος ὅμως ὡς ἄσαρκος, ἀσώματος καὶ ἀθάνατος δέν θά μπορούσε νά πεθάνει, γι' αὐτό καὶ προσλαμβάνει σῶμα θνητό, οὕτως ὥστε αὐτός ὁ ἴδιος ὡς εἰκόνα νά ἐπιτελέσει τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί, φέροντας τό θνητό ἀνθρώπινο σῶμα, νά μπορεῖ νά πεθάνει καὶ νά καταλύσει τό θάνατο κατὰ κράτος. Ἐπίσης, ἡ ἔννοια τῆς ἀνακαίνισης τοῦ κατ' εἰκόνα ἀπορρίπτει κάθε ἐρμηνεία τῆς ἀπώλειας τοῦ λογικοῦ

στόν ἄνθρωπο, ὅπως διαπιστώνεται καί στή συνέχεια. 62 Σέ αὐτό τό σημεῖο ἀναιρεῖται κάθε ἀμφισβήτηση περί τοῦ πῶς ἐκλαμβάνει ὁ Μ. Ἀθανάσιος τήν ἀμαύρωση τοῦ κατ' εἰκόνα. Ὁ ἱερός πατήρ, μεταφέροντας τήν εἰκόνα ἀποκατάστασης μίας προσωπογραφίας, ἀναλύει τό βαθμό βλάβης τοῦ λογικοῦ καί τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο. Ἔτσι, ὅπως σέ μία πεπαλαιωμένη καί μουτζουρωμένη προσωπογραφία ἐπανέρχεται ὁ ἴδιος προκειμένου νά ἀνανεωθεῖ ἡ αὐτή εἰκόνα-μορφή μέ τήν ἴδια ὕλη χωρίς νά καταστραφεῖ, κατά τόν αὐτό τρόπο καί κατά τήν ἀνακαίνιση τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο, ἔρχεται ὁ ἴδιος καί μέ τήν ἴδια ὕλη νά ἀνατυπώσει τήν αὐτή εἰκόνα στόν ἄνθρωπο. Βασικά σημεῖα ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀποτελοῦν οἱ ἐπισημάνσεις τοῦ Μ. Ἀθανασίου περί τῆς αὐτῆς ὕλης καί τῆς ἀνατύπωσης, σημεῖα πού ὑπονοοῦν ὅτι δέν χρησιμοποιήθηκε ἄλλη ὕλη ὅπως οὔτε καί καταστράφηκε ἡ εἰκόνα κατά τήν ἀνακαίνιση, ἀλλά διά τῆς ἰδίας ὕλης ἀνατυπώθηκε ἡ αὐτή εἰκόνα στήν προτέρα τῆς μορφῆς. 63 Λουκ. 19, 10. 64 Ἰωάν. 3, 5. 65 Ἀποτελεῖ γεγονός ὅτι ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀρέσκεται στό νά χρησιμοποιεῖ τόν ὄρο σῶμα παρά αὐτόν τῆς ψυχῆς, γι' αὐτό καί συναντᾶται σέ λιγότερα σημεῖα στό παρόν κείμενο. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὁ ἱερός πατήρ συνδέει τήν ἔννοια τοῦ κατ' εἰκόνα μέ τήν ψυχή, δηλαδή τό νοητό-πνευματικό μέρος τοῦ ἀνθρώπου μέ τή χάρη πού προσέλαβε ἀπό τόν Θεό κατά τή δημιουργία. Ὅπως ἔχει προαναφερθεῖ, ἡ βλάβη τοῦ κατ' εἰκόνα ἔχει μεταφερθεῖ ὡς θόλωση τῆς ψυχῆς καί τῶν λειτουργιῶν αὐτῆς, μέ συνέπεια ἡ ἀνακαίνιση τοῦ κατ' εἰκόνα νά ταυτίζεται μέ τήν ἀναγέννηση καί ἀναδημιουργία τῆς ψυχῆς. Παρά ταῦτα, δέν εἶναι λίγα τά σημεῖα ὅπου ὁ ἱερός πατήρ ἀναφέρεται στόν ὅλο ἄνθρωπο καί εἰδικότερα, ὅπως εἶδαμε πρωτύτερα, ὅταν καταγράφει τά χαρακτηριστικά τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου. 66 Ἐχοντας ὡς δεδομένο τά περί ἀναπαλαίωσης τῆς προσωπογραφίας πού προαναφέρθηκαν, ὁ ἱερός πατήρ ἀναγνωρίζει ὅτι σύν τῷ χρόνῳ καί ἐπαυξανομένης τῆς εἰδωλολατρείας ἡ γνώση καί ἔννοια τοῦ Θεοῦ ἐκρύβη. Δέν ἀπωλέσθη παντελῶς ἀλλά ἀπεκρύβη, καί σκοπός τῆς Θείας ἐνανθρωπήσεως ἦταν νά τήν ἐπαναφέρει στήν ἐπιφάνεια. 16 νται67; ὁ δὲ μὴ ὁρᾷ τις, πῶς δύναται μεταπαιδεῦσαι; Ἀλλ' ἴσως ἂν τις εἴποι τὴν κτίσιν ἀρκεῖσθαι.

Ἀλλ' εἰ ἡ κτίσις ἤρκει, οὐκ ἂν ἐγεγόνει τὰ τηλικαῦτα κακά. Ἦν γὰρ καὶ ἡ κτίσις· καὶ οὐδὲν ἦττον οἱ ἄνθρωποι ἐν τῇ αὐτῇ περὶ Θεοῦ πλάνῃ ἐκυλίοντο. Τίνος οὖν ἦν πάλιν χρεια ἡ τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦ καὶ ψυχὴν καὶ νοῦν ὀρῶντος, τοῦ καὶ τὰ ὅλα ἐν τῇ κτίσει κινουόντος, καὶ δι' αὐτῶν γνωρίζοντος τὸν Πατέρα; Τοῦ γὰρ διὰ τῆς ἰδίας προνοίας καὶ διακοσμήσεως τῶν ὅλων διδάσκοντος περὶ τοῦ Πατρός, αὐτοῦ ἦν καὶ τὴν αὐτὴν διδασκαλίαν ἀνανεῶσαι. Πῶς οὖν ἂν ἐγεγόνει τοῦτο; Ἴσως ἂν τις εἴποι, ὅτι ἐξὸν ἦν διὰ τῶν αὐτῶν, ὥστε πάλιν διὰ τῶν τῆς κτίσεως ἔργων τὰ περὶ αὐτοῦ δεῖξαι. Ἀλλ' οὐκ ἦν ἀσφαλὲς ἔτι τοῦτο. Οὐχί γε· παρῆδον γὰρ τοῦτο πρότερον οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐκ ἔτι μὲν ἄνω, κάτω δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐσχήκασιν. Ὅθεν εἰκότως, ἀνθρώπους θέλων ὠφελῆσαι, ὥς ἄνθρωπος ἐπιδημεῖ, λαμβάνων ἑαυτῷ σῶμα ὅμοιον ἐκείνοις, καὶ ἐκ τῶν κάτω· λέγω δὴ διὰ τῶν τοῦ σώματος ἔργων· ἵνα οἱ μὴ θελήσαντες αὐτὸν γινῶναι ἐκ τῆς εἰς τὰ ὅλα προνοίας καὶ ἡγεμονίας αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν δι' αὐτοῦ τοῦ σώματος ἔργων γινώσκωνται τὸν ἐν τῷ σώματι τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα⁶⁸. 15. Ὡς γὰρ ἀγαθὸς διδάσκαλος κηδόμενος τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, τοὺς μὴ δυναμένους ἐκ τῶν μειζόνων ὠφελῆθῃναι, πάντως διὰ τῶν εὐτελεστέρων συγκαταβαίνων αὐτοὺς παιδεύει, οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος φησιν· Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας⁶⁹. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἄνθρωποι, ἀποστραφέντες τὴν πρὸς τὸν Θεὸν θεωρίαν, καὶ ὥς ἐν βυθῷ βυθισθέντες κάτω τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχοντες, ἐν γενέσει καὶ τοῖς αἰσθητοῖς τὸν Θεὸν ἀνεζήτουν, ἀνθρώπους θνητοὺς καὶ δαίμονας ἑαυτοῖς θεοὺς ἀνατυπούμενοι· τούτου ἕνεκα ὁ φιλόανθρωπος καὶ κοινὸς πάντων Σωτὴρ, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος λαμβάνει ἑαυτῷ σῶμα, καὶ ὥς ἄνθρωπος ἐν ἀνθρώποις ἀναστρέφεται, καὶ τὰς αἰσθήσεις πάντων ἀνθρώπων προσλαμβάνει, ἵνα οἱ ἐν σωματικοῖς νοοῦντες εἶναι τὸν Θεόν, ἀφ' ὧν ὁ Κύριος ἐργάζεται διὰ τῶν τοῦ σώματος ἔργων, ἀπ' αὐτῶν νοήσωσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα λογίσωνται ⁷⁰. Ἄνθρωποι δὲ ὄντες καὶ ἀνθρώπινα πάντα νοοῦντες, οἷς ἐὰν ἐπέβαλον τὰς ἑαυτῶν αἰσθήσεις, ἐν τούτοις προσλαμ- βανομένους ἑαυτοὺς ἐώρων, καὶ πανταχόθεν διδασκομένους τὴν ἀλήθειαν.

Εἴτε γὰρ εἰς τὴν κτίσιν ἐπτόνητο, ἀλλ' ἐώρων αὐτὴν ὁμολογοῦσαν τὸν Χριστὸν Κύριον· εἴτε εἰς ἀνθρώπους ἦν αὐτῶν ἡ διάνοια προληφθεῖσα, ὥστε τούτους Θεοὺς νομίζειν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Σωτῆρος, συγκρινόντων τε ἐκείνων, ἐφαίνετο ἐν ἀνθρώποις μόνος ὁ Σωτὴρ Θεοῦ Υἱός, οὐκ ὄντων παρ' ἐκείνοις τοιούτων ὅποια παρὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου γέγονεν. Εἰ δὲ καὶ εἰς δαίμονας ἦσαν προληφθέντες, ἀλλὰ ὁρῶντες αὐτοὺς διωκομένους ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἐγίνωσκον μόνον εἶναι τοῦτον τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ οὐκ εἶναι Θεοὺς τοὺς δαίμονας. Εἰ δὲ καὶ εἰς νεκροὺς ἤδη τούτων ἦν ὁ νοῦς κατασχεθεῖς, ὥστε θρησκεύειν ἥρως, καὶ τοὺς παρὰ 67 Σέ αὐτό τό σημεῖο ἐπιβεβαιώνονται τὰ ὅσα πρωτύτερα εἶχε ἀναφέρει ὁ Μ. Ἀθανάσιος περὶ ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου νὰ σώσει ἑαυτόν. Καί αὐτό, διότι, ἀπὸ τῆ στιγμῆ πού ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀμαυρωμένο τό κατ' εἰκόνα, δηλαδὴ διαστρεβλωμένο τό λογικὸ καὶ τό νοῦ, πῶς θὰ μπορούσε νὰ ἀνακαινίσει αὐτὰ μὴ φέροντας τὴν καθαρὴ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. 68 Ἡ ἀνικανότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ σωθεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἡ ἀπουσία τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀγγέλους, ἡ ἀδυναμία τῆς κτίσης, τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν νὰ συνετίσουν τὸν ἄνθρωπο, φέ- ρουν στό προσκλήνιο τῆς θείας ἐνανθρώπησης ὡς τὴ μόνη καὶ ἐφικτὴ λύση γιὰ τὸν ἄνθρωπο νὰ γνωρί- σει τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα. 69 Α' Κορ. 1, 21. 70 Ἡ πρόσληψη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀπὸ τὸν Θεὸ Λόγον καθίσταται τό μέσο, οὕτως ὥστε οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀντιληφθοῦν τὸν ἐνανθρωπήσαντα ὡς τέλειον ἄνθρωπο καὶ διὰ τῶν ἀνθρωπίνων νὰ ἀποδεχθοῦν τὸν ἀληθινὸ Θεό. Καί αὐτό, διότι, ἡ μεταπτωτικὴ κατάσταση τῶν ἀνθρώπων, πού ἀπεστράφησαν τὸν Θεό καὶ ἐπέλεξαν τὰ εἰδωλα, ἀπετέλεσε τὸν τροχοπέδη στὴν ἀντίληψη τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ, γεγονός τό ὅποιο «ἐπιβάλλει» τὴν ἀνθρώπινη ἐμφάνεια στό σωτηριολογικὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ. Αὐτό τό σημεῖο πραγματώνεται μέ τὴ θεία ἐνανθρώπηση, ὅπου ἡ πρόσληψη τῶν ἀνθρω- πίνων ἀπὸ τὸν Θεό συνεπικουρεῖ στὴν κατανόηση τῶν θείων, τουτέστιν, διὰ τῶν ἀνθρωπίνων θὰ μπορούσαν οἱ ἄνθρωποι νὰ προσεγγίσουν τὰ θεῖα. Αὕτῃ ἡ συγκατάβαση δηλαδὴ πραγματοποιήθηκε ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς προσαρμοσμένης θείας προνοίας στίς ἀνθρώπινες δυ- νατότητες. Ἐπομένως, μέ τὴν ἐν λόγῳ φράση ὁ ἱερός πατήρ

ἐπικαλεῖται τὴν πραγματικότητα τῆς ἐνανθρώπησης προκειμένου νά ἀναδείξει τὸ πραγματοποιήσιμο τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας. 17 ποιηταῖς λεγομένους Θεοῦ· ἀλλ' ὁρῶντες τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάστασιν, ὁμολόγουν ἐκείνους εἶναι ψευδεῖς, καὶ μόνον τὸν Κύριον ἀληθινόν τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, τὸν καὶ τοῦ Θανά- του κυριεύοντα. Διὰ τοῦτο καὶ γεγένηται, καὶ ἄνθρωπος ἐφάνη, καὶ ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη, ἀμβλύνας καὶ ἐπισκιάσας τὰ τῶν πῶποτε γενομένων ἀνθρώπων διὰ τῶν ἰδίων ἔργων, ἵνα ὅπου δ' ἂν ᾧσι προληφθέντες οἱ ἄνθρωποι, ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἀναγάγῃ, καὶ διδάξῃ τὸν ἀληθινὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, καθάπερ καὶ αὐτός φησιν· Ἦλθον σῶσαι καὶ εὗρεῖν τὸ ἀπολωλός⁷¹. 16. Ἄπαξ γὰρ εἰς αἰσθητὰ πεσοῦσης τῆς διανοίας τῶν ἀνθρώπων, ὑπέβαλεν ἑαυτὸν διὰ σώματος φανῆναι ὁ Λόγος, ἵνα μετενέγκῃ εἰς ἑαυτὸν ὡς ἄνθρωπον τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰς αἰσθήσεις αὐτῶν εἰς ἑαυτὸν ἀποκλίνῃ, καὶ λοιπὸν ἐκείνους ὡς ἄνθρωπον αὐτὸν ὁρῶντας, δι' ὧν ἐργάζεται ἔργων, πείσῃ μὴ εἶναι ἑαυτὸν ἄνθρωπον μόνον, ἀλλὰ καὶ Θεὸν καὶ Θεοῦ ἀληθινοῦ Λόγον καὶ σοφίαν. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Παῦλος βουλόμενος σημᾶναί φησιν· Ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι, ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος, καὶ μῆκος, καὶ ὕψος, καὶ βάθος, γινῶναί τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ⁷². πανταχοῦ γὰρ τοῦ Λόγου ἑαυτὸν ἀπλώσαντος, καὶ ἄνω, καὶ κάτω, καὶ εἰς τὸ βάθος, καὶ εἰς τὸ πλά- τος· ἄνω μὲν εἰς τὴν κτίσιν, κάτω δὲ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν, εἰς βάθος δὲ εἰς τὸν ᾄδην, εἰς πλάτος δὲ εἰς τὸν κόσμον· τὰ πάντα τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως πεπλήρωται. Διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ παραυτὰ παραγενόμενος τὴν Θυσίαν τὴν ὑπὲρ πάντων ἐπετέλει, παραδιδούς τὸ σῶμα τῷ Θανάτῳ, καὶ ἀνιστῶν αὐτό, ἀφανῆ ἑαυτὸν διὰ τούτου ποιῶν⁷³. ἀλλὰ καὶ ἐμφανῆ ἑαυτὸν διὰ τούτου καθίστη διαμένων ἐν αὐτῷ, καὶ τοιαῦτα τελῶν ἔργα καὶ σημεῖα διδούς, ἃ μηκέτι ἄνθρωπον, ἀλλὰ Θεὸν Λόγον αὐτὸν ἐγνώριζον. Ἀμφότερα γὰρ ἐφιλανθρωπεύετο ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως⁷⁴, ὅτι καὶ τὸν θάνατον ἐξ ἡμῶν ἠφάνιζε, καὶ ἀνεκαίνιζεν ἡμᾶς· καὶ ὅτι, ἀφανὴς ὢν καὶ ἀόρατος, διὰ τῶν ἔργων ἐνέφαινε, καὶ ἐγνώριζεν ἑαυτὸν εἶναι τὸν Λόγον τοῦ Πατρὸς, τὸν τοῦ παντὸς ἡγεμόνα καὶ βασιλέα. 17. Οὐ γὰρ δὴ περικεκλεισμένος ἦν ἐν

τῷ σώματι· οὐδὲ ἐν σώματι μὲν ἦν, ἀλλαχόσε δὲ οὐκ ἦν· οὐδὲ ἐκεῖνο μὲν ἐκίνει, τὰ ὅλα δὲ τῆς τούτου ἐνεργείας καὶ προνοίας κεκένωτο· ἀλλὰ τὸ παραδοξότατον, Λόγος ὢν, οὐ συνείχετο μὲν ὑπὸ τινος, συνεῖχε δὲ τὰ πάντα μᾶλλον αὐτός· καὶ ὥσπερ ἐν πάσῃ τῇ κτίσει ὢν, ἐκτὸς μὲν ἐστὶ τοῦ παντὸς κατ' οὐσίαν, ἐν πᾶσι δὲ ἐστὶ ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσι, τὰ πάντα διακοσμῶν, καὶ εἰς πάντα ἐν πᾶσι τὴν ἑαυτοῦ πρόνοιαν ἐφαπλῶν, καὶ ἕκαστον καὶ πάντα ὁμοῦ ζωοποιῶν, περιέχων τὰ ὅλα καὶ μὴ περιεχόμενος, ἀλλ' ἐν μόνῳ τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ ὅλος ὢν κατὰ πάντα· οὕτω καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι ὢν⁷⁵, καὶ αὐτὸς αὐτὸ ζωοποιῶν, εἰκότως ἐζωοποιεῖ καὶ τὰ ὅλα· 71 Λουκ. 19, 10. 72 Ἐφεσ. 3, 17-19. 73 Ἐπὶ τοῦ προκειμένου καταδεικνύεται ὅτι ὁ Θεός δὲν ἐνήργησε ἐρήμην τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι θέλησε νὰ ὁδηγήσῃ αὐτόν σὲ μία μηχανιστικοῦ εἴδους καὶ ἀπόλυτου προορισμοῦ σωτηρία, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε καὶ ὁ τελευταῖος νὰ προσπαθῇ πρὸς ἀπόκτηση τῆς γνώσης τοῦ Λόγου καί, δι' αὐτοῦ, τῆς ἔννομιας τοῦ Πατρός. Ἔτσι, ἐνῶ θὰ μπορούσε ἅμα τῇ ἐνανθρωπήσει ὁ Χριστός νὰ κυριαρχήσῃ στὴ φθορά τοῦ θανάτου μέ τὸν ἐκούσιο θάνατο καὶ τὴν ἀνάστασή του, παρά ταῦτα, ἐπέδιωξε νὰ μὴν μείνῃ στὴν ἀφάνεια καὶ νὰ γνωρισθεῖ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μέσα ἀπὸ τὰ ἔργα του. Αὐτὴ ἡ ἐπιλογή εἶχε σάν ἀποτέλεσμα τὴ γνώση τοῦ Χριστοῦ, ὡς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκωθέντος, καὶ δι' αὐτοῦ τὴν κατανόηση τοῦ Πατρός. Ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται λοιπόν, ἡ μονόδρομη πράξις τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ ἔφερε τὴν ἀρμόζουσα ἀκολουθία στὴ σωτηριολογικὴ προοπτικὴ τῶν ἀνθρώπων, ἐάν οἱ ἴδιοι δὲν προσπαθοῦσαν νὰ γνωρίσουν τὸν Θεό. Κατὰ συνέπεια, ἀπλά καὶ μόνο ἡ σωτηριώδης κίνησις τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ ἔσωζε αὐτομάτως τὸν ἄνθρωπο, ἐάν δὲν συναινοῦσε καὶ ὁ ἴδιος. 74 Τὸ φιλάνθρωπο γεγονός τῆς θείας ἐνανθρώπησης εἶχε σκοπὸ «ἀμφότερα», δηλαδή, τὴν κατάλυση τοῦ θανάτου καὶ τὴν ἀπόκτηση τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ. Ὅπως ἔχει προαναφερθεῖ, ἐπειδὴ ἡ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου εἶχε ὡς συνέπεια τὴν εἴσοδο τοῦ θανάτου στό ἀνθρώπινο γένος καὶ τὴ δυσκολία του νὰ ἔχει γνώση τοῦ Θεοῦ, ἡ θεία ἐνανθρώπησις ἀπεκατέστησε καὶ τὰ δύο. 75 Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος κατ' οὐσίαν ἀναδεικνύει ὡς Θεὸ τὸν ἐνανθρωπήσαντα, καὶ αὐτὸ διότι εἶναι ἀπεριχώρητος καὶ δὲν περιορίζεται στὴν ὕλη. Δὲν περιχωρεῖται ἀπὸ

κανένα καί σέ κανένα κτιστό, παρά μόνο στόν Πατέρα, στόν ὁποῖο ἀλληλοπεριχωρεῖται ὡς δεύτερο πρόσωπο τῆς Τριάδος. Αὐτό ὅμως δέν σημαίνει ὅτι μέ τήν ἐνανθρώπηση περιορίσθηκε στό σῶμα, ἀλλά μάλλον ὅτι συνέχισε νά συγκρατεῖ αὐτό ὡς Θεός καί ἄρα καί τήν κτίση. Μέ αὐτό τόν τρόπο, ἐπισημαίνεται τό ἐξαιρετικό καί κατ' οἰκονομίαν γεγονός τῆς Θείας ἐνανθρώπησης, κατά τό ὁποῖο δέν καταλύεται τό ἀχώρητο τοῦ Λόγου, ἀλλά, ὑπάρχοντας στό σῶμα, συνεχίζει νά ζωοποιεῖ καί αὐτό καί ὅλη τήν κτί- 18 καί ἐν τοῖς πᾶσιν ἐγένετο, καί ἔξω τῶν ὅλων ἦν· καί ἀπό τοῦ σώματος δέ διὰ τῶν ἔργων γνωριζόμενος, οὐκ ἀφανῆς ἦν καί ἀπό τῆς τῶν ὅλων ἐνεργείας. Ψυχῆς μὲν οὖν ἔργον ἐστὶ θεωρεῖν μὲν καί τὰ ἔξω τοῦ ἰδίου σώματος τοῖς λογισμοῖς, οὐ μὴν καί ἔξωθεν τοῦ ἰδίου σώματος ἐνεργεῖν, ἢ τὰ τούτου μακρὰν τῇ παρουσίᾳ κινεῖν. Οὐδέποτε γοῦν ἄνθρωπος δια- νοούμενος τὰ μακρὰν, ἤδη καί ταῦτα κινεῖ καί μεταφέρει· οὐδὲ εἰ ἐπὶ τῆς ἰδίας οἰκίας κα- θέξοιτο τις καί λογίζοιτο τὰ ἐν οὐρανῷ, ἤδη καί τὸν ἥλιον κινεῖ, καί τὸν οὐρανὸν περι- στρέφει· ἀλλ' ὁρᾷ μὲν αὐτὰ κινούμενα καί γεγονότα, οὐ μὴν ὥστε ἐργάζεσθαι αὐτὰ δυνατὸς τυγχάνει. Οὐ δὲ τοιοῦτος ἦν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Οὐ γὰρ συνεδέδετο τῷ σώματι, ἀλλὰ μάλλον αὐτὸς ἐκράτει τοῦτο, ὥστε καί ἐν τούτῳ ἦν καί ἐν τοῖς πᾶσιν ἐτύγχανε, καί ἔξω τῶν ὄντων ἦν, καί ἐν μόνῳ τῷ Πατρὶ ἀνεπαύετο. Καί τὸ θαυμαστὸν τοῦτο ἦν, ὅτι καί ὡς ἄνθρωπος ἐπολιτεύετο, καί ὡς Λόγος τὰ πάντα ἐζωογονεῖ, καί ὡς Υἱὸς τῷ Πατρὶ συνῆν⁷⁶. Ὅθεν οὐδὲ τῆς Παρθένου τικτούσης ἔπασχεν αὐτός, οὐδὲ ἐν σώματι ὢν ἐμολύνετο· ἀλλὰ μάλλον καί τὸ σῶμα ἡγίαζεν. Οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς πᾶσιν ὢν, τῶν πάντων μεταλαμβάνει· ἀλλὰ πάντα μάλλον ὑπ' αὐτοῦ ζωογονεῖται, καί τρέφεται. Εἰ γὰρ καί ἥλιος ὁ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενος καί ὑφ' ἡμῶν ὀρώμενος, περιπολῶν ἐν οὐρανῷ, οὐ ῥυπαίνεται τῶν ἐπὶ γῆς σωμάτων ἀπτόμενος, οὐδὲ ὑπὸ σκότους ἀφανίζεται, ἀλλὰ μάλλον αὐτὸς καί ταῦτα φωτίζει καί καθαρίζει· πολλῷ πλέον ὁ πανάγιος τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ καί τοῦ ἡλίου ποιητῆς καί κύριος ἐν σώματι γνωριζόμενος οὐκ ἐρρύπαίνετο· ἀλλὰ μάλλον ἀφθαρτος ὢν, καί τὸ σῶμα θνητὸν τυγχάνον ἐζωοποιεῖ καί ἐκαθάριζεν, ὅς ἀμαρτίαν γάρ, φησὶν, οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ⁷⁷. 18. Ὅταν τοίνυν ἐσθίοντα καί πίνοντα καί

τικτόμενον αὐτὸν λέγωσιν οἱ περὶ τούτου Θεολόγοι, γίνωσκε ὅτι τὸ μὲν σῶμα, ὡς
 σῶμα, ἐτίκτετο καὶ καταλλήλοις ἐτρέφετο τροφαῖς, αὐτὸς δὲ ὁ συνὼν τῷ σώματι
 Θεὸς Λόγος τὰ πάντα διακοσμῶν, καὶ δι' ὧν εἰργάζετο ἐν τῷ σώματι, οὐκ ἄνθρωπον
 ἑαυτὸν, ἀλλὰ Θεὸν Λόγον ἐγνώριζεν. Λέγεται δὲ περὶ αὐτοῦ ταῦτα, ἐπειδὴ καὶ τὸ
 σῶμα ἐσθίον καὶ τικτόμενον καὶ πάσχον, οὐχ ἑτέρου τινός, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου ἡν78 ·
 καὶ ὅτι ἀνθρώπου γενομένου, ἔπρεπε καὶ ταῦτα ὡς περὶ ση. Γιά τὸ λόγο αὐτό,
 συνηθίζεται νὰ προβάλλεται ἀπὸ τοὺς πατέρες τὸ ὑπεράνω τῆς ἀνθρώπινης
 λογικῆς, τὸ πῶς δηλαδὴ ὁ ἀχώρητος ἐχώρησε στή μήτρα τῆς Παρθένου. Πέραν
 ὅμως τούτων, ἀναδεικνύεται τὸ διφυές τοῦ ἐνανθρωπήσαντος καὶ ἡ μοναδικότητα
 τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Ἔτσι, ὁ ἑνσαρκος Λόγος ἀφ' ἑνός μὲν ὑπάρχει στὸν Πατέρα
 ὡς Θεός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπάρχει στὸ ἀνθρώπινο σῶμα ὡς ἄνθρωπος, τὸ ὁποῖο καὶ
 ζωογονεῖ. Τουτέστιν, εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα ὡς τέλειος Θεός καὶ ὁμοούσιος
 μὲ ἐμᾶς ὡς ὀλοκληρωμένος ἄνθρωπος. Καὶ μάλιστα, αὐτός ὁ «ὦν» εἶναι «ὄλος»
 χωρὶς νὰ συναλείφεται μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Πατρός, ὅπως ἐπίσης αὐτός ὁ ἴδιος εἶναι
 καὶ ἡ μοναδικὴ ὑπόσταση στὸν Χριστό, καθὼς εἶναι ὁ «ὦν» στὸ ἀνθρώπινο σῶμα,
 αὐτός δηλαδὴ πού δίδει ὑπαρξὴ στήν ἀνθρώπινη φύση του καὶ ὄχι ἄλλος. 76 Αὐτό
 πού ἐπισημαίνει ἐν προκειμένῳ ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἶναι δυσνόητο γιὰ τὴν ἀνθρώπινη
 λογικὴ καὶ ἀκόμη δυσκολότερο νὰ προσεγγισθεῖ μὲ ἀνθρώπινα νοήματα. Εἶναι ἡ
 διάκριση τοῦ προαιωνίου καὶ ἀχρόνου μὲ τὸ ἐν χρόνῳ καὶ κτιστό, πού συνδυάζεται
 ὅμως καὶ πραγματοποιεῖται στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι, ἐνῶ ὁ σαρκωμένος
 Λόγος γεννᾶται καὶ ἐνεργεῖ ὡς ἄνθρωπος, «συγχρόνως» (χρησιμοποιεῖται
 καταχρηστικά γιὰ τὴν προαιώνια κατάστασι) αὐτός ὁ ἴδιος προαιωνίως καὶ ἀχρόνως
 γεννᾶται αἰδίως καὶ συνυπάρχει μὲ τὸν Πατέρα ὡς Θεός. Ὅταν δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι
 συνα- ναστρέφονταν τὸν Χριστό ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ ἴδιος συνυπάρχει μὲ τὰ ὑπόλοιπα
 πρόσωπα τῆς Τριάδος χωρὶς νὰ ἀποποιεῖται τῶν θείων ιδιωμάτων του. Γιά τὸ λόγο
 αὐτό, καὶ ὅταν ἐγεννᾶτο ὡς ἄνθρωπος, δὲν ἐφθείρετο καὶ δὲν ἐμολύνετο ὡς Θεός.
 Ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται εἶναι ἔντονη ἡ δυοφυσικὴ σκέψη τοῦ ἱεροῦ πατρός ἐπὶ τοῦ
 παρόντος, δίδοντας προτεραιότητα στή Θεότητα τοῦ Χριστοῦ, προφανῶς

ἀντιπατασσομένης στὶς σύγχρονες κακοδοξίες. 77 Α΄ Πέτρ. 2, 22. 78 Σὲ αὐτὸ τό σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος παρουσιάζει κυρίως τὶς συνέπειες τῆς Θείας ἐνανθρώπησης. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πρόσληψης τῆς ἀνθρώπινης φύσης στήν ὑπαρξὴ τοῦ Λόγου («ἐαυτῶ», ὅπως ἐπανειλημμένως ἔχει σημειωθεῖ), οἱ δύο φύσεις, ἡ Θεία καὶ ἡ ἀνθρώπινη, ἀλληλοπεριχωροῦνται, ἀντιδίδοντας καὶ κοινοποιώντας τὰ ιδιώματά τους στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Αὐτό σημαίνει ὅτι οἱ δύο φύσεις παραμένουν ἀμετάβλητες, χωρίς νά ὑπάρχει τροπὴ τῆς Θείας σέ ἀνθρώπινη καὶ τό ἀντίθετο, ἐνῶ τό πρόσωπο τοῦ ἐνανθρωπήσαντος εἶναι αὐτό πού συνδυάζει τὰ ιδιώματα καὶ τῶν δύο φύσεων. Ἔτσι, ἐνῶ ἡ βρώση, ἡ πόση καὶ ἡ κατὰ σάρκα γέννηση ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ, οἱ θαυματουργίες πιστοποιοῦν τὴν Θεότητα αὐτοῦ. Αὐτός ὁ ἴδιος, δηλαδὴ, συμπεριφερόταν ὡς ἀληθινὸς ἄνθρωπος, τὴν ἴδια στιγμή πού θαυματουργοῦσε ὡς Θεός. Καὶ αὐτά καὶ ἐκεῖνα ἀναφέρονται στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, τό ὁποῖο σημειωτέον εἶναι τό Θεῖο πρό- 19 ἀνθρώπου λέγεσθαι, ἵνα ἀληθεία καὶ μὴ φαντασία σῶμα ἔχων φαίνεται. Ἀλλ' ὥσπερ ἐκ τούτων ἐγινώσκετο σωματικῶς παρών, οὕτως ἐκ τῶν ἔργων ὧν ἐποίει διὰ τοῦ σώματος, Υἱὸν Θεοῦ ἐαυτὸν ἐγνώριζεν. Ὅθεν καὶ πρὸς τοὺς ἀπίστους Ἰουδαίους ἐβόα λέγων· Εἰ οὐ ποιοῦ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύητέ μοι· εἰ δὲ ποιοῦ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύσατε· ἵνα γνῶτε καὶ γινώσκητε, ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ Πατήρ, καὶ ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί 79. Ὡς γάρ, ἀόρατος ὢν, ἀπὸ τῶν τῆς κτίσεως ἔργων γινώσκεται, οὕτως ἄνθρωπος γενόμενος καὶ ἐν σώματι μὴ ὁρώμενος, ἐκ τῶν ἔργων ἂν γνωσθεῖν, ὅτι οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεοῦ δύν- ναμις καὶ Λόγος ἐστὶν ὁ ταῦτα ἐργαζόμενος. Τὸ γὰρ ἐπιτάσσειν αὐτὸν τοῖς δαίμοσι, κακεῖ- νους ἀπελαύνεσθαι, οὐκ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ Θεῖον ἐστὶ τὸ ἔργον. Ἦ τίς, ἰδὼν αὐτὸν τὰς νό- σους ἰώμενον, ἐν αἷς ὑπόκειται τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἔτι ἄνθρωπον καὶ οὐ Θεὸν ἡγεῖτο; Λεπροὺς γὰρ ἐκαθάριζε, χωλοὺς περιπατεῖν ἐποίει, κωφῶν τὴν ἀκοὴν ἡνοίγε, τυφλοὺς ἀναβλέπειν ἐποίει, καὶ πάσας ἀπλῶς νόσους καὶ μαλακίας πάσας ἀπήλαυνεν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀφ' ὧν ἦν αὐτοῦ καὶ τὸν τυχόντα τὴν Θεότητα θεωρεῖν. Τίς γάρ, ἰδὼν αὐτὸν ἀποδιδόντα τὸ λεῖπον, οἷς ἡ γένεσις ἐνέλειψε, καὶ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς

ανοίγοντα, οὐκ ἂν ἐνενόησε τὴν ἀνθρώπων ὑποκειμένην αὐτῷ γένεσιν, καὶ ταύτης εἶναι δημιουργὸν τοῦτον καὶ ποιητήν; Ὁ γὰρ τὸ μὴ ὁ ἐκ γενέσεως ἔσχεν ὁ ἄνθρωπος ἀποδιδούς, δηλὸς ἂν εἴη πάντως, ὅτι Κύριος οὗτός ἐστι καὶ τῆς γενέσεως τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν ἀρχῇ κατερχόμενος πρὸς ἡμᾶς, ἐκ παρθένου πλάττει ἑαυτῷ τὸ σῶμα, ἵνα μὴ μικρὸν τῆς Θεότητος αὐτοῦ γνῶρισμα πᾶσι παράσχη· ὅτι ὁ τοῦτο πλάσας, αὐτός ἐστι καὶ τῶν ἄλλων ποιητής⁸⁰. Τίς γάρ, ἰδὼν χωρὶς ἀνδρὸς ἐκ παρθένου μόνης προερχόμενον σῶμα, οὐκ ἐνθυμεῖται τὸν ἐν τούτῳ φαινόμενον εἶναι καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων ποιητήν καὶ Κύριον; Τίς δέ, ἰδὼν καὶ τὴν ὑδάτων ἀλλασσομένην οὐσίαν, καὶ εἰς οἶνον μεταβάλλουσαν, οὐκ ἐννοεῖ τὸν τοῦτο ποιήσαντα Κύριον εἶναι καὶ κτίστην τῆς τῶν ὅλων ὑδάτων οὐσίας; Διὰ τοῦτο γὰρ ὡς δεσπότης ἐπέβαινε καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ περιεπάτει ὡς ἐπὶ γῆς, γνῶρισμα τῆς ἐπὶ πάντα δεσποτείας αὐτοῦ τοῖς ὁρῶσι παρέχων. Τρέφων δὲ καὶ ἐξ ὀλίγων τοσοῦτον πλῆθος, καὶ ἐξ ἀπόρων εὐπορῶν αὐτός, ὥστε ἀπὸ πέντε ἄρτων πεντακισχιλίους κορεσθῆναι, καὶ ἄλλο τοσοῦτο καταλείψαι, οὐδὲν ἕτερον ἢ αὐτὸν εἶναι καὶ τὸν τῆς ὅλων προνοίας Κύριον ἐγνώριζεν. 19. Ταῦτα δὲ πάντα ποιεῖν τῷ Σωτῆρι καλῶς ἔχειν ἐδόκει· ἴν', ἐπειδὴ τὴν ἐν τοῖς πᾶσιν αὐτοῦ πρόνοιαν ἠγνόησαν οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐ κατενόησαν τὴν διὰ τῆς κτίσεως αὐτοῦ Θεότητα, κἂν ἐκ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἔργων αὐτοῦ ἀναβλέψωσι, καὶ ἐννοίαν λάβωσι δι' αὐτοῦ τῆς εἰς τὸν Πατέρα γνώσεως, ἐκ τῶν κατὰ μέρος τὴν εἰς τὰ ὅλα αὐτοῦ πρόνοιαν, ὡς προεῖπον, ἀναλογιζόμενοι. Τίς γάρ, ἰδὼν αὐτοῦ τὴν κατὰ δαιμόνων ἐξουσίαν, ἢ τίς, ἰδὼν τοὺς δαίμονας ὁμολογοῦντας εἶναι τούτων αὐτὸν Κύριον, ἔτι τὴν διάνοιαν ἀμφίβολον ἔξει, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ δύναμις; Οὐδὲ γὰρ τὴν κτίσιν αὐτὴν σιωπῆσαι πεποίηκεν, ἀλλὰ τό γε θαυμαστόν, καὶ ἐν τῷ θανάτῳ, μᾶλλον δὲ ἐν αὐτῷ τῷ σωπο τοῦ Λόγου πού, ἐνεκα τῆς ἐνώσεως, ἐνεργεῖ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα. Αὐτὸ ἐνισχύει καὶ τὴ μοναδικότητα τῆς ὑπόστασης τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἢ ὁποία καταγράφεται ποικιλοτρόπως ἐν προκειμένῳ. Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Μ. Ἀθανασίου νὰ ὁμιλεῖ περὶ «αὐτοῦ» καὶ ὄχι ἄλλου, ὅπως καὶ ἡ ἐπισήμανση ὅτι θεωρεῖ «ἑαυτόν» Υἱὸν Θεοῦ, σέ συνδυασμό μέ τὴν προτέρα καὶ συνεχῆ καταγραφή περὶ πρόσληψης «ἑαυτῷ» τῆς

άνθρωπότητας, ενδυναμώνουν τά περί τῆς μοναδικότητος τῆς Θείας ὑπόστασης. Μία ἐπίσης ἀκολουθία τῆς ἑνώσεως τῶν δύο φύσεων ἀποτελεῖ καί ἡ ἰδιοποίηση τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ἀπό τόν Θεό Λόγο, γεγονός τό ὁποῖο καταδεικνύει ὅτι αὐτός ὁ ἴδιος οἰκειοποιεῖται τά ἀνθρώπινα χωρίς νά ἀποποιεῖται τά Θεῖα. Ἔτσι, ἀκόμη καί αὐτό τό πάθος τῆς σάρκας εἶναι δικό του καί ὄχι ἄλλου, πλήν ὅμως ἔπαθε κατά σάρκα, τή δική του, καί ὄχι κατά τή Θεότητα. Οἱ ἀνωτέρω ἐπισημάνσεις τοῦ Μ. Ἀθανασίου σκοπό ἔχουν νά ἀναδείξουν τόν ὀρώμενο Χριστό πραγματικό ἄνθρωπο, ἔναντι κάθε δοκητικῆς ἐρμηνείας τῆς ἐνανθρώπησης, ἀλλά καί ἀληθινό Θεό ἔναντι κάθε ἀντίθετης θεώρησης περί αὐτοῦ. 79 Ἰωάν. 10, 37. 80 Σκοπός τοῦ Μ. Ἀθανασίου ἀποτελεῖ ἡ ἀνάδειξη τῆς Θεότητος τοῦ ὀρωμένου ὡς ἀνθρώπου Χριστοῦ. Μέσα ἀπό τά θαυμάσια ἔργα του ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπιδιώκει νά πιστοποιήσῃ αὐτόν ὡς Θεό. Σέ αὐτό τό πλαίσιο, θεωρεῖ ὅτι ἡ δημιουργία τοῦ σώματος κατά τήν ἐνανθρώπηση ἦταν ἀπόδειξη αὐτοῦ ὡς δημιουργοῦ τῶν πάντων, καί ἐπιπλέον θά μπορούσε νά ἐκληφθεῖ ὡς φυσιολογικό ἔργο τοῦ δημιουργοῦ τοῦ ἀνθρώπου νά δημιουργήσῃ καί πάλι, καί μάλιστα «ἐαυτῷ» καί ἐκ Παρθένου. Ἐπομένως, τό ὑπέρλογο καί ἄνευ ἀνδρός δημιουργικό ἔργο στή μήτρα τῆς Παρθένου, ἀποτελεῖ καί τό πλέον ἀποδεικτικό στοιχεῖο τῆς Θεότητος τοῦ δημιουργοῦ καί γεννηθέντος. 20 κατὰ τοῦ Θανάτου τροπαίῳ, λέγω δὴ τῷ σταυρῷ, πᾶσα ἡ κτίσις ὡμολόγει τὸν ἐν τῷ σώματι γνωριζόμενον καί πάσχοντα, οὐχ ἀπλῶς εἶναι ἄνθρωπον, ἀλλὰ Θεοῦ Υἱὸν καὶ σωτῆρα πάντων⁸¹. Ὅτε γὰρ ἥλιος ἀπεστράφη, καὶ ἡ γῆ ἐσειέτο, καὶ τὰ ὄρη ἐρρήγνυτο, πάντες κατέπησσαν· ταῦτα δὲ τὸν μὲν ἐν τῷ σταυρῷ Χριστὸν Θεὸν ἐδείκνυον, τὴν δὲ κτίσιν πᾶσαν τούτου δούλην εἶναι, καὶ μαρτυροῦσαν τῷ φόβῳ τὴν τοῦ Δεσπότη παρουσίαν. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Θεὸς Λόγος διὰ τῶν ἔργων ἐαυτὸν ἐνεφάνιζε τοῖς ἀνθρώποις. Ἀκόλουθον δ' ἂν εἶη καὶ τὸ τέλος τῆς ἐν σώματι διαγωγῆς καὶ περιπολήσεως αὐτοῦ διηγῆσασθαι καὶ εἰπεῖν, καὶ ὁποῖος γέγονεν ὁ τοῦ σώματος θάνατος· μάλιστα ὅτι τὸ κεφάλαιον τῆς πίστεως ἡμῶν ἐστὶ τοῦτο, καὶ πάντες ἀπλῶς ἄνθρωποι περὶ τούτου θρυλλοῦσιν· ἵνα γινῶς, ὅτι καὶ ἐκ τούτου μᾶλλον οὐδὲν ἥττον γινώσκεται Θεὸς ὁ Χριστὸς καὶ τοῦ Θεοῦ Υἱός. 20. Τὴν μὲν οὖν αἰτίαν

τῆς σωματικῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, ὡς οἷόν τε ἦν, ἐκ μέρους καὶ ὡς ἡμεῖς ἡδυνήθημεν νοῆσαι, προείπομεν, ὅτι οὐκ ἄλλου ἦν τὸ φθαρτὸν εἰς ἀφθαρσίαν μεταβαλεῖν, εἰ μὴ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος τοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν ἐξ οὐκ ὄντων πεποιηκότος τὰ ὅλα· καὶ οὐκ ἄλλου ἦν τὸ κατ' εἰκόνα πάλιν ἀνακτίσαι τοῖς ἀνθρώποις, εἰ μὴ τῆς εἰκόνης τοῦ Πατρὸς⁸²· καὶ οὐκ ἄλλου ἦν τὸ θνητὸν ἀθάνατον παραστήσαι, εἰ μὴ τῆς αὐτοζωῆς οὔσης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ οὐκ ἄλλου ἦν περὶ Πατρὸς διδάξαι, καὶ τὴν εἰδώλων καθαιρῆσαι θρησκείαν, εἰ μὴ τοῦ τὰ πάντα διακοσμοῦντος Λόγου καὶ μό-νου τοῦ Πατρὸς ὄντος Υἱοῦ μονογενοῦς ἀληθινοῦ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ὀφειλόμενον παρὰ πάντων ἔδει λοιπὸν ἀποδοθῆναι· ὠφείλετο καὶ πάντας, ὡς προεῖπον, ἀποθανεῖν, δι' ὃ μάλιστα καὶ ἐπεδήμησε· τούτου ἕνεκεν μετὰ τὰς περὶ Θεότητος αὐτοῦ ἐκ τῶν ἔργων ἀποδείξεις, ἡδὴ λοιπὸν καὶ ὑπὲρ πάντων τὴν θυσίαν ἀνέφεραν, ἀντὶ πάντων τὸν ἑαυτοῦ ναὸν εἰς θάνατον παραδιδούς, ἵνα τοὺς μὲν πάντας ἀνυπευθύνους καὶ ἐλευθέρους τῆς ἀρχαίας παραβάσεως ποιήσῃ· δείξῃ δὲ ἑαυτὸν καὶ θανάτου κρείττονα, ἀπαρχὴν τῆς τῶν ὅλων ἀναστάσεως τὸ ἴδιον σῶμα ἀφθαρτον ἐπιδεικνύμενος⁸³. Καὶ μή τοι ⁸¹ ἔχοντας ὡς δεδομένο τὰ ὅσα προαναφέρθηκαν περὶ τῶν συνεπειῶν τῆς Θείας ἐνανθρώπησης στοῦ μοναδικό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὁ Μ. Ἀθανάσιος κάνει ἰδιαίτερο λόγο στοῦ σταυρικοῦ θάνατο τοῦ Χριστοῦ, προκειμένου νά πιστοποιήσῃ τὴν πραγματικότητα τῆς ἐνανθρώπησης καὶ τό πραγματο-ποιήσιμο τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, δηλαδή, τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐάν ὁ Χριστός δέν ὑπέκειτο πραγματικῶς στὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ ἐν τέλει στοῦ θάνατο, τότε θά ἦταν βάσιμη κάθε δοκητικὴ ἐρμηνεῖα τοῦ γεγονότος τῆς σάρκωσης. Ἐάν πάλι ὁ σταυρωθεὶς ὑπῆρξε διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ Λόγο, τότε ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου θά ἐτίθετο ὑπὸ ἀμφισβήτησης. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ πάσχων καὶ σταυρωθεὶς δέν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος συμπάσχει τὰ ἀνθρώπινα ὡς ἄνθρωπος καὶ σώζει αὐτὰ ὡς Θεός. Τὰ μὲν ἀνθρώπινα πιστοποιεῖ ὁ σταυρικός θάνατος, τὰ δὲ θεῖα ἡ ἴδια ἢ κτίσις μέ τὴν παρουσία τῶν φυσικῶν φαινομένων, ὅπως διαπιστώνεται στὴ συνέχεια. Ἐπὶ τοῦ προκειμέ-νου, λοιπόν, ὁ ἱερός πατήρ μέ σωτηριολογικά κριτήρια ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπισημαίνει τό πραγματικὸ σταυρικὸ πάθος καὶ θάνατο τοῦ Χριστοῦ, ἀφ'

ἐτέρου δὲ ἀναδεικνύει αὐτόν τόν ἴδιο τόν Θεό Λόγο ὡς τόν πάσχοντα κατὰ σάρκα, προκειμένου νά τόν πιστοποιήσει Υἱό Θεοῦ καί σωτήρα τῶν πάντων. Ἐπομένως ὁ ἱερός συγγραφέας δέν καταφέρεται μόνο σέ κάθε δοκητική ἐρμηνεία τῆς Θείας ἐνανθρώπησης, ἀλλά καί κατ' αὐτῶν πού θά ἰσχυρίζονταν τόν πάσχοντα διαφορετικό ἀπό τόν σω- τήρα Κύριο, καί αὐτό προκειμένου νά ἐπιβεβαιώσει τήν ἐπαγγελομένη σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. 82 Ὁ Μ. Ἀθανάσιος προβάλλει τό πρέπον καί ἀρμόζον κατὰ τή Θεία ἐνανθρώπηση, πού ἐν τέλει δικαιολογεῖ τή σάρκωση τοῦ Θεοῦ Λόγου. Μεταξύ ἄλλων, ἀναφέρεται στήν ἀνακαίνιση τοῦ κατ' εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, τό ὅποιο ἀναδημιουργεῖται καί ἀνανεώνεται ἀπό τήν ἴδια τήν εἰκόνα τοῦ Πατρός, ὡς τήν πλέον ἀρμόδια περί αὐτοῦ. Θά μπορούσε νά σημειωθεῖ ὅτι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐπαναλαμβάνονται τά τῆς δημιουργίας καί ἀποκλείεται ὡς μέσο ἀναδημιουργίας ὅ,τιδήποτε ἄλλο, πού δέν εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Πατρός. Ἐπομένως, αὐτό πού ἐννοεῖ εἶναι ὅτι αὐτό πού ἐβλάφθη ἔπρεπε νά ἀναδημιουργηθεῖ καί ὅτι ὁ πλέον ἀρμόδιος νά τό πράξει εἶναι ὁ ἴδιος ὁ εἰκονιζόμενος, ὅπως ἔχει προαναφερθεῖ καί πρωτύτερα. 83 Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὅποιος σημειωτέον κρίνεται ἀναγκαῖος ὄχι γιά τόν ἴδιο ἀλλά γιά τόν χρεωμένο ἄνθρωπο, ἐπιφέρει δύο τινά στήν πορεία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀφ' ἑνός μὲν ἀναδεικνύει ἐλεύθερο τόν ἄνθρωπο ἀπό τήν ἀρχαία παράβαση καί τή δέσμευση τοῦ θανάτου, ἀφ' ἐτέρου δέ καθιστᾷ τόν Χριστό ἀνώτερο τοῦ θανάτου καί ἀπαρχή. Ἡ ἐννοια τῆς ἀπαρχῆς σκοπό ἔχει νά διακρίνει τίς πράξεις καί τίς συνέπειες τῶν δύο Ἀδάμ, τοῦ πρώτου καί τοῦ δευτέρου, τοῦ Χριστοῦ, καθῶς καί νά τονίσει τήν ἐπανένταξη καί ἐπανέναρξη τοῦ ἀνθρώπου σέ αὐτή τή νέα κατάσταση. Γι' αὐτό καί ἐνίοτε χαρακτηρίζεται στήν πατερική γραμματεία νέα ἀπαρχή, δικαιολογώντας 21 θαυμάσης εἰ πολλάκις τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγομεν. Ἐπειδὴ γὰρ περὶ τῆς εὐδοκίας τοῦ Θεοῦ λαλοῦμεν, διὰ τοῦτο τόν αὐτὸν νοῦν διὰ πλειόνων ἐρμηνεύομεν, μὴ ἄρα τι παρα- λιμπάνειν δόξωμεν, καί ἐγκλημα γένηται ὡς ἐνδεῶς εἰρηκόσι. Καὶ γὰρ βέλτιον ταυτολογίας μέμψιν ὑποστήναι, ἢ παραλείψαι τι τῶν ὀφειλόντων γραφῆναι. Τὸ μὲν οὖν σῶμα, ὡς καί αὐτὸ κοινὴν ἔχον τοῖς πᾶσι τὴν οὐσίαν (σῶμα γὰρ ἦν ἀνθρώπινον), εἰ καὶ καινότερῳ θαύματι συνέστη ἐκ παρθένου

μόνης· ὅμως θνητὸν ὄν, κατὰ ἀκολουθίαν τῶν ὁμοίων καὶ ἀπέθνησκε· τῇ δὲ τοῦ Λόγου εἰς αὐτὸ ἐπιβάσει, οὐκέτι κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν ἐφθείρετο⁸⁴· ἀλλὰ διὰ τὸν ἐνοικήσαντα τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐκτὸς ἐγένετο φθορᾶς. Καὶ συνέ-βαινε ἀμφοτέρω ἐν ταύτῃ γενέσθαι παραδόξως· ὅτι τε ὁ πάντων θάνατος ἐν τῷ κυριακῷ σώματι ἐπληροῦτο, καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ φθορὰ διὰ τὸν συνόντα Λόγον ἐξηφανίζετο. Θανάτου γὰρ ἦν χρεια, καὶ θάνατον ὑπὲρ πάντων ἔδει γενέσθαι, ἵνα τὸ παρὰ πάντων ὀφειλόμενον γένηται⁸⁵. Ὅθεν, ὡς προεῖπον, ὁ Λόγος, ἐπεὶ οὐχ οἷόν τε ἦν αὐτὸν ἀποθανεῖν (ἀθάνατος γὰρ ἦν), ἔλαβεν ἑαυτῷ σῶμα τὸ δυνάμενον ἀποθανεῖν, ἵνα, ὡς ἴδιον ἀντὶ πάντων αὐτὸ προσενέγκῃ, καὶ ὡς αὐτὸς ὑπὲρ πάντων πάσχων διὰ τὴν πρὸς αὐτὸ ἐπίβασιν, καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἐνοχοὶ ἦσαν δουλείας⁸⁶. τὸ γεγονὸς τῆς ἀνάστασης ὡς τὸ κομβικὸ σημεῖο τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι, ἐνῶ ὁ πρῶτος Ἀδάμ ὑπῆρξε ἡ ἀπαρχὴ τοῦ θανάτου, ὁ δεύτερος εἶναι ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἀνάστασης τῶν ἀνθρώπων. ⁸⁴ Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ Μ. Ἀθανάσιος μέ ἀντιδοκητικὸ προσανατολισμὸ ἐπιδιώκει νά τονίσει τὴν πραγματικότητα τῆς ἐνανθρώπησης, διὰ τῆς ἀναδείξεως τῆς ὁμοιότητος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος τοῦ Χριστοῦ μέ τὸ δικό μας. Ἔτσι, παρὰ τὸ ὑπέρλογο γεγονὸς τῆς παρθενικῆς σύλληψης καὶ γέν-νησης, τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶχε τὴν κοινὴ οὐσία τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων καὶ ἄρα ἦταν ἀληθινὸ καὶ ἀνθρώπινο, καὶ ὡς τέτοιο ἦταν θνητὸ καὶ ἀπέθνησκε, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ δικά μας σώματα. Σκοπὸς τοῦ ἱεροῦ πατρός εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν νά καταγράψῃ τὴν πραγματικότητά τῆς ἀνθρώπινης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νά δικαιολογήσῃ τὴν ἔνεκα τοῦ ἐνοικήσαντος Λόγου ἀφθαρσία ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο αὐτῶν στοιχείων ἐγγυᾶται τὴν πραγματικότητά τῆς ἐνανθρώπησης, τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, καθὼς καὶ τὴν ἐπαγγελομένη ἀφθαρσία δι' αὐτοῦ στό ἀνθρώπινο γένος. Ἔτσι, πραγματοποιοῦνται «ἀμφοτέρω», ὅπως χαρακτηριστικὰ ἐπισημαίνει στή συνέχεια, δηλαδή, καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀφθαρσία αὐτοῦ. ⁸⁵ Ἡ ἀναγκαιότητα τοῦ θανάτου, πού ἐπικαλεῖται ὁ Μ. Ἀθανάσιος, δὲν ἔχει νά κάνει μέ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Λόγου, ὦν

ἀνενδεής καί ἀθάνατος, ἀλλά μέ τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ θεία ἐνανθρώπηση, καί κατ' ἐπέκταση τά πάθη καί ὁ θάνατος, δέν ἦταν ἓνα φυσικό καί ἐπόμενο γεγονός γιά τόν Θεό Λόγο, ἀλλά μία κατ' οἰκονομίαν καί ἐκούσια ἐπιλογή, πλήν ὅμως ἀναγκαία γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Καί αὐτό, διότι, ὅπως διά τοῦ ἀνθρώπου εἰσηλθε ὁ θάνατος στό ἀνθρώπινο γένος, δι' ἐνός ἀνθρώπου ἔπρεπε καί νά καταλυθεῖ. Ἐπειδή ὅμως ὁ Θεός Λόγος ὑπῆρξε ἀσώματος καί ἀθάνατος, προσέλαβε τήν προϋπόθεση πού θά ἐγγυόταν κάτι τέτοιο, καί αὐτό ἦταν ἓνα ἀνθρώπινο σῶμα ὅμοιο μέ τό δικό μας. «Οἱ προτεραιότητες τῆς ζωῆς μας, ὅπως θά τῆς δείχνει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ».

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ

Ακούστε
τον διαδικτυακό
ραδιοφωνικό σταθμό
της Ενορίας
Αγίας Τριάδος
Βύρωνος

www.agiatriadavyrona.gr

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ: π. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
210-76.60.859

Η χρονολόγηση της ζωής του Κυρίου μας Ιησού Χριστού.

Τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Καισαριανῆς, Βύρωνος καί Ὑμηττοῦ κ.κ. ΔΑΝΙΗΛ.

Η χρονολόγηση της ζωής του Κυρίου μας Ιησού Χριστού είναι δυσχερέστατο έργο ένεκα ελλείψεως επαρκών και λεπτομερών βιογραφικών πληροφοριών.

Συνδυάζοντας τις βιογραφικές αφηγήσεις των ιερών Ευαγγελίων για την ζωή του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και τις Ρωμαϊκές και Ιουδαϊκές ιστορικές πηγές θα αποπειραθούμε να προσδιορίσουμε χρονολογικά την ζωή Του.

α Ἡ γέννηση

1. Ο Ιησούς Χριστός γεννήθηκε την περίοδο που αυτοκράτορας της Ρώμης (Καίσαρας) ήταν ο Οκτάβιος η Οκταβιανός Αύγουστος (31π.Χ.-14 μ.Χ.) που διέταξε να απογραφεί ο πληθυσμός της αυτοκρατορίας (απογράφεσθαι πάσαν την οικουμένην). Οι απογραφές γινόντουσαν για φορολογικούς και στρατολογικούς λόγους.

Ο Ευαγγελιστής Λουκάς (β 1-2) μας δίδει δύο σημαντικές πληροφορίες α ὅτι η απογραφή διεξήχθη όταν ήταν διοικητής της Συρίας ο Κυρήνιος.

ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ο πολιτικός διοικητής της Συρίας, επειδή οι περιοχές που κατοικούσαν οι Εβραίοι τότε υπάγονταν στην ευρύτερη διοικητική περιφέρεια της Συρίας και β ὅτι αυτή ήταν η πρώτη απογραφή, για να μην συγχέεται με την επομένη απογραφή.

Η μελέτη και έρευνα των ιουδαϊκών και ρωμαϊκών ιστορικών πηγών μας βοηθεί να διευκρινήσουμε περαιτέρω ωρισμένα θέματα για να έχουμε ασφαλή συμπεράσματα.

2. Στην Ιουδαία Κυβερνήτης διορισμένος από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα την εποχή της γεννήσεως του Κυρίου μας Ιησού Χριστού ήταν ο Ηρώδης ο Μέγας (37-4 π.Χ.), ο οποίος διέταξε να σφαγούν τα νήπια, όταν πληροφορήθηκε από τους σοφούς της Ανατολής, ότι γεννήθηκε ένας βασιλιάς ώστε ανάμεσα στα σφαγιασθέντα νήπια να είναι και ο Ιησούς Χριστός.

Από τον Ιουδαίο ιστορικό Ιώσηπο γνωρίζουμε πότε πέθανε ο Ηρώδης και μάλιστα ήταν νύκτα που έγινε έκλειψη της σελήνης ορατή στην περιοχή.

Η Αστρονομία μας απαντά ότι εκείνη η έκλειψη της σελήνης έγινε και άρα ο θάνατος του Ηρώδη συνέβη το 754 έτος από κτίσεως Ρώμης που αντιστοιχεί στο 4 π.Χ. Εφ' όσον ο Ηρώδης διέταξε να σφαγούν τα νήπια από διετούς και κατωτέρω (Ματθαίος β 16) ο Κύριός μας πρέπει να είχε γεννηθεί τουλάχιστον δύο χρόνια πριν πεθάνει ο Ηρώδης. Πριν δηλαδή το 6 π.Χ.

Διαπιστώνεται, ότι όταν τον 6ο μ.Χ. αιώνα ο Αστρονόμος Μοναχός Διονύσιος ο Μικρός, που εναρμόνισε τις αρχαίες χρονολογίες (των Ελλήνων, των Ρωμαίων, των Ιουδαίων, των Αιγυπτίων, των Βαβυλωνίων) με την χριστιανική εποχή έσφαλε στο σημείο αυτό κατά 6 έτη.

Την Εκκλησία όμως δεν ενδιέφερε τόσο ο χρονολογικός προσδιορισμός του γεγονότος της γεννήσεως του Υιού του Θεού, όσο οι πνευματικές συνέπειες.

Γι' αυτό και δεν διόρθωσε το λάθος, το ανέχθηκε και συνέχισε να αριθμεί τα έτη μ' αυτό το λανθασμένο υπολογισμό.

Αυτά είναι γνωστά και δεν επηρεάζουν την πίστη μας. Στις ημέρες μας οι διάφορες χριστιανικές κοινότητες ορθόδοξες και μη δεν συνεορτάζουν την γέννηση του Υιού του Θεού.

3. Η εποχή που γεννήθηκε ο Κύριος μας ασφαλώς δεν ήταν βαρύς χειμώνας διότι οι Ποιμένες της περιχώρου της Βηθλεέμ διενυκτέρευαν στο ύπαιθρο και φύλαγαν βάρδιες για τα κοπάδια τους (Λουκά β 8).

Τα χιόνια και η παγωνιά δεν επιτρέπουν διανυκτέρευση στο ύπαιθρο. Την πληροφορία αυτή μας την διέσωσε ο Ευαγγελιστής Λουκάς μαζί με άλλες πληροφορίες που ασφαλώς του τις εμπιστεύθηκε η Μητέρα του Κυρίου μας.

* * * * *

β Τό βάπτισμα και η έναρξη του κηρύγματος η του βίου ως δημοσίου ανδρός του Κυρίου μας Ιησού Χριστού.

Από τον Ευαγγελιστή Λουκά αναφέρεται τότε ο Ιωάννης ο Βαπτιστής έλαβε εντολή από τον Θεό να αρχίσει τη δράση του, να κηρύττει και να βαπτίζει (Λουκά γ 2). Ήταν το 15ο έτος της βασιλείας του αυτοκράτορα της Ρώμης Τιβερίου (14-37 μ.Χ.). Τότε υπήρξαν και οι εξής πολιτικοί άρχοντες, διοικητές των διάφορων περιοχών:

Επίτροπος της Ιουδαίας ήταν ο Πόντιος Πιλάτος, (26-36 μ.Χ.). Μετά την εκθρόνιση του Αρχελάου (6 μ.Χ.), που διαδέχθηκε τον πατέρα του Ηρώδη τον Μεγάλο, η επαρχία της Ιουδαίας περιήλθε στις περιοχές που διοικούσε ο αυτοκράτορας. Επομένως σημειώθηκε διοικητική μεταβολή.

Στις περιοχές που διοικούσε ο αυτοκράτορας διορίζε ο ίδιος τον Επίτροπο. Κυβερνήτης της Γαλιλαίας ήταν ο Ηρώδης ο Αντίπας (υιός του Ηρώδου του Μεγάλου) (4 π.Χ.-40 μ.Χ.), Κυβερνήτης της Ιτουραίας και της Τραχωνίτιδας ο Φίλιππος (υιός και αυτός του Ηρώδου του Μεγάλου και αδελφός του Ηρώδη του Αντίπα) (4 π.Χ.-34 μ.Χ.), Κυβερνήτης της Αβιλινής ο Λυσσανίας.

Ο Ιώσηπος (Ιουδαίος ιστορικός της εποχής) μας πληροφορεί ότι αυτές οι περιοχές απέδιδαν στο αυτοκρατορικό ταμείο από φόρους 700 τάλαντα).

Αυτοί ήσαν πολιτικοί διοικητές. Υπήρχαν και οι θρησκευτικοί ηγέτες οι Αρχιερείς Άννας και Καϊάφας (γαμπρός και πενθερός).

Για το προσδιορισμό αυτού του 15ου έτους οφείλουμε να διερευνήσουμε περαιτέρω το ζήτημα από ποιο έτος αρχίζουμε να μετράμε την βασιλεία του Τιβερίου, όπως μετρούσαν οι Ρωμαίοι από κτίσεως Ρώμης, συναριθμουμένων και των δύο ετών που ήταν συναυτοκράτορας η από τότε που ήταν μονοκράτορας ;

* * * * *

γ Πόσο διήρκεσε η δημόσια δράση του Κυρίου;

Η απάντηση θεωρείται εύκολη, από το βάπτισμα Του μέχρι την σταύρωσή Του. Αυτή την περίοδο την μετράμε με βάση το κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο και συνάγεται, ότι ο Κύριος εόρτασε τρία Πάσχα δύο που πήγε στα Ιεροσόλυμα με τους μαθητές Του α Πάσχα (Ιωάννου β 13-23), β Πάσχα (Ιωάννου στ 1-4) και το τρίτο που συνελήφθηκε και σταυρώθηκε.

* * * * *

δ Πότε πέθανε

Τα Ευαγγέλια μας πληροφορούν ότι ο Κύριος Ιησούς Χριστός πέθανε στις 3 το απόγευμα μιας Παρασκευής που κατά το Ιουδαϊκό Ημερολόγιο ήταν η 14η του μηνός

Νισσάν (Ιωάννου ιθ 14), την παραμονή του εορτασμού του Ιουδαϊκού Πάσχα που εορταζόταν την νύκτα της 14ης προς την 15η του μηνός Νισσάν.

Η Αστρονομία προσδιορίζει με τις μεθόδους της ότι το έτος αυτό ήταν το 30 μ.Χ. Σ' αυτό πληρούνται και όλα τα βιβλικά και ιστορικά δεδομένα.

* * * * *

ε Ή ηλικία του Ιησού Χριστού.

Ο Ευαγγελιστής Λουκάς αναφέρει, επίσης, ότι όταν ο Κύριος μας Ιησούς Χριστός πήγε να βαπτιστεί και μετά το βάπτισμα άρχισε την δημόσια δράση του «ενομιζετο ωσεί ετών τριάκοντα» (Λουκά γ 23).

Ο ηλικιακός αυτός προσδιορισμός έδιδε με προσέγγιση την ηλικία του Κυρίου μας Ιησού Χριστού εκείνη την χρονική στιγμή. Εφαίνετο να είναι τριάντα ετών.

Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης αναφέρει, ότι ο Κύριος όταν επισκέφθηκε τα Ιεροσόλυμα για την εορτή της Σκηνοπηγίας προ του τρίτου Πάσχα είχε ένα διάλογο με τους Ιουδαίους, στους οποίους εξηγούσε την Θεία και προαιώνια καταγωγή και προέλευση Του.

Ανάμεσα στα άλλα τους είπε, ότι είναι αρχαιότερος από τον Αβραάμ τον πατέρα των Ιουδαίων. Τότε εκείνοι τον ειρωνεύτηκαν και του είπαν «Πεντήκοντα έτη ούπω έχεις και Αβραάμ εώρακας; » (Ιωάννου η 57). Άρα οι σύγχρονοι Του δεν έβλεπαν τον Κύριό μας ως πολύ νεαρό.

* * * * *

στ Χρονολογικός Πίνακας της ζωής του Ιησού Χριστού.

Στηριζόμενοι στις διασωθείσες μαρτυρίες των βιβλικών και εξωβιβλικών (Ρωμαϊκών και Ιουδαϊκών) πηγών θα διαμορφώσουμε κατωτέρω τον χρονολογικό πίνακα της ζωής του Κυρίου μας για να αποδείξουμε, ότι ο Ιησούς Χριστός είναι ιστορικό πρόσωπο και έδρασε ενταγμένος πλήρως στην εποχή Του με τους πολιτικούς και θρησκευτικούς άρχοντές της και την κατά σάρκα οικογένειά Του.

1. Η γέννηση του Ιησού Χριστού τοποθετείται προ του έτους 748 από κτίσεως Ρώμης που αντιστοιχεί στο έτος 6 π.Χ.

2. Η αρχή της δράσεως του Ιωάννου του Βαπτιστού οπότε προσήλθε και ο Κύριος να βαπτισθεί, τοποθετείται κατά τις αρχές του έτους 28 μ.Χ. (η μεταξύ Οκτωβρίου και Δεκεμβρίου του 27 μ.Χ.)
3. Το πρώτο (Πάσχα) της δημόσιας ζωής του Ιησού Χριστού ήταν τον Μάρτιο του έτους 28 μ.Χ.
4. Το δεύτερο Πάσχα ήταν τον Μάρτιο -Απρίλιο του έτους 29 μ.Χ.
5. Το τρίτο Πάσχα και ο θάνατος του Ιησού συνέβη την Παρασκευή 14 του μηνός Νισσάν που αντιστοιχεί στις 7 Απριλίου του έτους 30 μ.Χ.

Η Νηστεία των Χριστουγέννων και το Σαρανταλείτουργο

15 Νοεμβρίου από σήμερα αρχεται η τεσσαρακονθήμερος νηστεία των Χριστουγέννων...

Επιτρέπεται εκτός Τετάρτης και Παρασκευής, μέχρι 17ης Δεκεμβρίου, από 18-24 κατάλυσις οίνου καί ελαίου (Ράλλη- Ποτλη, Σύνταγμα Ιερών Κανόνων, Τόμος Δ' σελ.488, πρβλ. Πηδάλιον, Αθήναι 1841, υποσ, είς ερμηνεία του ΞΘ'κανόνος Αγ. Αποστόλων).

Στις 15 Νοεμβρίου αρχίζει ἡ νηστεία τῶν Χριστουγέννων. Πρόκειται γιὰ μιὰ περίοδο ἔντονης πνευματικῆς ἐργασίας καὶ ψυχοσωματικῆς προετοιμασίας γιὰ τὸν ἑορτασμό τῆς μεγάλης ἑορτῆς τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου.

Ἀπὸ τὴν 15 Νοεμβρίου ἕως τὴν 17 Δεκεμβρίου (κατ' ἄλλη παράδοση ἕως τὴν 12 Δεκεμβρίου) νηστεύουμε τὸ κρέας, τὰ γαλακτομικὰ καὶ τὰ αὐγά καὶ τρῶμε ψάρι (ἐκτὸς βεβαίως Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς, ποὺ νηστεύουμε αὐστηρά). Μετὰ τὴν 17 (ἢ 12) Δεκεμβρίου νηστεύουμε καὶ τὸ ψάρι.

Ἡ νηστεία ὅμως κατὰ τὴν ὑπόδειξη τοῦ Κυρίου μας ἔχει νόημα, ὅταν συνδυάζεται μὲ προσευχὴ καὶ ἐλεημοσύνη. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ἡ Ἐκκλησία μὲ τὴν ἑναρξὴ τῆς νηστείας μᾶς προσκαλεῖ σὲ ἔντονότερη λειτουργικὴ ζωὴ καὶ ἀγαθοεργία.

Ἔτσι, ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση προβλέπει γιὰ τὴν περίοδο αὕτὴ τὴν καθημερινή - ἂν οἱ συνθῆκες τὸ ἐπιτρέπουν - τέλεση τῆς θείας λειτουργίας, τὴν τέλεση δηλαδὴ σαρανταλείτουργου.

Ἡ τέλεση τοῦ σαρανταλείτουργου ἀποτελεῖ πολὺ μεγάλη εὐλογία. Εἶναι μιὰ θαυμάσια εὐκαιρία γιὰ βίωση τῆς μυστηριακῆς καὶ λατρευτικῆς ζωῆς, γιὰ ἐπαφὴ μὲ τὸν πλοῦτο τῆς ὑμνολογίας καὶ τῆς ἀκροάσεως τῶν θείων Γραφῶν, γιὰ συχνότερη θεία κοινωνία, γιὰ συχνότερη συγκρότηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος.

Ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος μᾶς λέει: «Σπουδάζετε πυκνότερον συνέρχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν θεοῦ καὶ εἰς δόξαν. Ὡς γὰρ πυκνῶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ γίνεσθε, καθαιροῦνται οἱ δυνάμεις τοῦ σατανᾶ καὶ λύεται ὁ ὄλεθρος αὐτοῦ», δηλαδὴ «Προσπαθεῖτε μὲ σπουδὴν νὰ ἔρχεσθε ὅλοι μαζί στὴ Σύναξιν τῆς Θείας Εὐχαριστίας (Θεία Λειτουργία), γιὰ νὰ εὐχαριστεῖτε τὸν Θεὸ καὶ νὰ τὸν δοξολογεῖτε. Διότι ὅταν συχνὰ ἔρχεσθε στὴ Σύναξιν τῆς Θείας Εὐχαριστίας (Θεία Λειτουργία), συντρίβονται οἱ δυνάμεις τοῦ σατανᾶ καὶ λύεται κάθε ὀλέθρια ἐνέργεια του».

Ἡ δύναμις τῆς Θείας Λειτουργίας δὲν εἶναι μαγική. Εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐνότητος ἐν Χριστῷ. Ἡ Θεία Λειτουργία μᾶς μαθαίνει νὰ συγχωροῦμε, νὰ ἀγαποῦμε καὶ νὰ εἴμαστε ἐνωμένοι μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Γι' αὐτὸ ἄλλωστε προσφέρουμε τὰ Δῶρα μας στὸ Θεό, τὸν Ἄρτο καὶ τὸν Οἶνο, προσευχόμενοι γιὰ ζῶντες καὶ κεκοιμημένους ἀδελφούς μας. Ἡ μνημόνευση τῶν

ονομάτων τῶν ζώντων καὶ κεκοιμημένων προσώπων (ἀνάγνωση τῶν «Διπτύχων») εἶναι ἔργο πολὺ σημαντικὸ καὶ ἱερό, ποὺ θεσμοθετήθηκε ἀπὸ τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους καὶ ἐπιτελεῖται ἀδιάλειπτα μέσα στοὺς αἰῶνες.

Τό Ἱερό Σαρανταλείτουργο

Το Ἱερό Σαρανταλείτουργο, κατὰ την διάρκεια της νηστείας των Χριστουγέννων, υπέρ υγείας ζώντων και υπέρ αναπαύσεως των κεκοιμημένων αδελφών μας.

Στο υπέροχο βιβλίο «Ἰωάννης της Κροστάνδης», (ἐκδ. Ἱεράς Μονῆς Παρακλήτου), διαβάζουμε: «Στην Θεία Λειτουργία τελεῖται το μυστήριό τῆς ἀγάπης. Καὶ ἡ ἀγάπη στην οὐσία της εἶναι μεταδοτική. Ἡ ἀγάπη, ἰδιαίτερα ἡ Θεία, σπεύδει νὰ σκορπίσει τὸ φῶς της, τὴν χαρὰ της ὅλους... Καὶ συμπληρώνει: ὦ ἀγάπη τελειότατη! ὦ ἀγάπη, πού τα πάντα ἀγκαλιάζεις! ὦ ἀγάπη ἰσχυρότατη! Τί νὰ προσφέρουμε σαν εὐγνωμοσύνη στὸν Θεό γιὰ τὴν ἀγάπη Του πρὸς ἐμᾶς; Ἡ ἀγάπη αὐτὴ βρίσκεται στὴν θυσία τοῦ Χριστοῦ, πού προσφέρεται γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι ὅλων ἀπὸ κάθε κακία...».

Καὶ ὁ μακαριστὸς π. Παῖσιος, σχετικὰ μετὰ τὴν ἀνάγκη προσευχῆς γιὰ τοὺς κεκοιμημένους, ἔλεγε: «...νὰ ἀφήνετε μέρος τῆς προσευχῆς σας γιὰ τοὺς κεκοιμημένους. Οἱ πεθαμένοι δὲν μποροῦν νὰ κάνουν τίποτα (γιὰ τοὺς εαυτοὺς τους). Οἱ ζωντανοὶ μποροῦν... Νὰ πηγαίνετε στὴν ἐκκλησιαστικὴ λειτουργία, δηλαδὴ πρόσφορο, καὶ νὰ δίνετε τὸ ὄνομα τοῦ κεκοιμημένου, νὰ μνημονευθῇ ἀπὸ τὸν ἱερέα στὴν προσκομιδῇ. Ἐπίσης, νὰ κάνετε μνημόσυνα καὶ τρισάγια. Σκέτο τὸ τρισάγιο, χωρὶς Θεία Λειτουργία, εἶναι ελάχιστο.

Τὸ μέγιστο, πού μπορούμε νὰ κάνουμε γιὰ κάποιον, εἶναι τὸ Σαράντα-Λεῖτουργο. Καλὸ θὰ εἶναι νὰ συνοδευθῇ καὶ με ἐλεημοσύνη. Ἀν ἔχεις ἓνα νεκρό, ὁ ὅποιος ἔχει παρρησία στὸν Θεό, καὶ τοῦ ανάψεις ἓνα κερὶ, αὐτὸς ἔχει υποχρέωση νὰ προσευχηθεῖ γιὰ σένα στὸν Θεό.

Ἀν πάλι, ἔχεις ἓνα νεκρό, ὁ ὅποιος νομίζεις ὅτι δὲν ἔχει παρρησία στὸν Θεό, τότε, ὅταν τοῦ ανάβεις ἓνα ἀγνὸ κερὶ, εἶναι σαν νὰ δίνης ἓνα ἀναψυκτικὸ σε κάποιον πού καίγεται (ἀπὸ δίψα). Οἱ ἅγιοι δέχονται εὐχαρίστως τὴν προσφορὰ τοῦ κεριοῦ καὶ εἶναι υποχρεωμένοι νὰ προσευχηθοῦν γι' αὐτόν πού τὸ ανάβει. Ὁ Θεὸς εὐχαρίστως τὸ δέχεται...». (Μαρτυρίες προσκυνητῶν, Ζουρνατζόγλου Νικ.)

Για την ωφέλεια από τα Ιερά Σαρανταλείτουργα και τα μνημόσυνα, αξιομνημόνευτο είναι και το περιστατικό που ακολουθεί από το βιβλίο «Θαύματα και αποκαλύψεις από την Θεία Λειτουργία», (έκδ. Ιεράς Μονής Παρακλήτου).

«Κάποιος άρχοντας από την Νικομήδεια αρρώστησε βαριά και, βλέποντας πώς πλησιάζει στον θάνατο, κάλεσε την γυναίκα του για να τής εκφράσει τις τελευταίες του επιθυμίες: Την περιουσία μου να την μοιράσεις στους φτωχούς και τα ορφανά. Τούς δούλους να τούς ελευθερώσεις. Αλλά στους ιερείς δεν θέλω να δώσεις χρήματα για λειτουργίες. Σ' αυτή του την μεγάλη θλίψη ό ετοιμοθάνατος επικαλέστηκε με πίστη την ευχή τού άββά Ησαΐα, ενός άγιου μοναχού που ασκήτευε κοντά στην Νικομήδεια, και αμέσως -ώ τού θαύματος!- έγινε καλά. Σηκώθηκε λοιπόν και πασίχαρος έτρεξε στον όσιο. Εκείνος τον καλοδέχτηκε, δοξάζοντας τον Θεό για το μεγάλο θαύμα.

-Θυμάσαι, παιδί μου, τον ρώτησε, ποιά ώρα συνήλθες από την αρρώστια;

-Την ώρα που επικαλέστηκα την ευχή σου, απάντησε εκείνος. Ό όσιος, με τον φωτισμένο του νου, γνώριζε τί είχε λεχθεί στην διάρκεια τής αρρώστιας του και ξαναρώτησε:

-Άφησες, παιδί μου, χρήματα στους ιερείς, να λειτουργούν για την σωτηρία τής ψυχής σου;

-Όχι, γέροντα. Τί θα είχα να ωφεληθώ άν άφηνα κάτι; Δεν θα πήγαινε χαμένο;
-Μην το λες αυτό.

Ό άδελφόθεος Ιάκωβος γράφει: «Ασθενεί τις έν ύμίν; προσκαλεσάσθω τούς πρεσβυτέρους της εκκλησίας, και προσευξάσθωσαν έπ' αυτόν αλείψαντες αυτόν έλαίω έν το ονόματι του Κυρίου και ή ευχή της πίστεως σώσει τον κάμνοντα, και έγερεί αυτόν ό Κύριος· καν αμαρτίας ή πεπονηκώς, άφεθήσεται αύτώ». Να λοιπόν που οι ευχές των ιερέων είναι αποτελεσματικές, για όποιον τις ζητάει με πίστη. Δώσε τώρα κι εσύ ένα ποσό, για λειτουργίες, και θα λάβεις από τον Θεό την πρέπουσα πληροφορία.

Έτσι κι έκανε. Έδωσε χρήματα σ' έναν ιερέα για να του κάνει σαρανταλείτουργο, και γύρισε στον σπίτι του. Όταν συμπληρώθηκαν οι λειτουργίες, μετά από σαράντα

μέρες, κι ενώ σηκωνόταν από τον ύπνο, βλέπει ξαφνικά ν' ανοίγουν οι πόρτες του σπιτιού του και να μπαίνουν σαράντα άνδρες έφιπποι, λαμπροί και αγγελόμορφοι, είκοσι από δεξιά και είκοσι από αριστερά. -Κύριοι μου, φώναξε έκπληκτος ό άρχοντας, πώς μπήκατε σε σπίτι ανθρώπου αμαρτωλού;

-Εμείς οι σαράντα, πού βλέπεις, του απάντησαν εκείνοι, αντιπροσωπεύουμε τις λειτουργίες πού έγιναν για σένα στον φιλόανθρωπο Θεό. Μάς έστειλε Εκείνος, για να σε συνοδεύσουμε μέχρι την εκκλησία. Πήγαινε μέσα χαρούμενος, χωρίς δισταγμό. Να, με τα πρεσβυτικά χέρια συμπληρώθηκαν οι σαράντα λειτουργίες, πού έγιναν για να ενωθεί ό Χριστός μαζί σου και να κατοικήσει στην καρδιά σου.

Ύστερα από αυτά, ό άρχοντας μοίρασε την περιουσία του σε ευλαβείς ιερείς, για να γίνουν λειτουργίες «υπέρ αφέσεως των αμαρτιών αυτού», διακηρύσσοντας πώς οι θείες λειτουργίες και οι αγαθοεργίες μπορούν να ανεβάσουν την ψυχή του ανθρώπου από τα καταχθόνια στα επουράνια.

Εί ναι ή μέγιστη καί πιό ί σχυρή προσευχή καθώι άποτελεί συμμετοχή στην προσευχή καί τή θυσία τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων διδάσκει σχετικά: «Μέγιστη ὠφέλεια πιστεύουμε ὅτι θα λάβουν αὐτοί, γιά τοὺς ὁποίους δεόμαστε κατὰ τὴν ἁγία καί φοβερὴ θυσία τῆς Θείας Λειτουργίας, ἀκόμα κι ἂν εἶ ναι ἁμαρτωλοί, ἀφοῦ Χριστὸν ἐσφαγιασμένον ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων προσφέρομεν ἐξιλεούμενοι ὑπὲρ αὐτῶν τε καί ἡμῶν τὸν φιλόανθρωπον Θεόν». Καί ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος: «Δὲν νομοθέτησαν τυχαία οἱ Ἀπόστολοι νὰ μνημονεύουμε κατὰ τὰ φρικτὰ μυστήρια (Θεία Λειτουργία) τοὺς κεκοιμημένους. Γνωρίζουν ὅτι εἶ ναι πολὺ μεγάλη ἡ ὠφέλεια γι' αὐτούς».

Ἡ ἐμπειρία μαρτυρεῖ γιά τὴ δύναμη αὐτῆς τῆς προσευχῆς, πού δὲν εἶ ναι «ἀτομικὴ προσευχή» ἀλλὰ ἡ προσευχή ὁλόκληρης τῆς Ἐκκλησίας.

Σαρανταλείτουργο «υπέρ αναπαύσεως»

Ο ΓΕΡΟ-ΔΑΝΙΗΛ ο αγιορείτης (1929), ο σοφός ησυχαστής των Κατουνακίων, έχει καταχωρισμένο ατά χειρόγραφέ του και το ακόλουθο περιστατικό, πού συνέβη το 1869 στην πατρίδα του, τη Σμύρνη.

Κάποιος ενάρετος χριστιανός κάλεσε στα τελευταία της ζωής του τον πνευματικό του παπα-Δημήτρη και του είπε:

Εγώ σήμερα πεθαίνω. Πες μου, σε παρακαλώ, τι πρέπει νά κάνω την κρίσιμη τούτη ώρα;

Ό ιερέας, γνωρίζοντας την αρετή του και τη μυστηριακή προετοιμασία του, του πρότεινε το έξης:

Δώσε εντολή νά σου κάνουν μετά το θάνατό σου τακτικό σαρανταλείτουργο σ' ένα εξωκλήσι.

Έτσι κι έγινε. Ό κυρ-Δημήτρης - αυτό ήταν το όνομά του - άφησε εντολή στο γιο του νά κάνει μετά την κοίμησή του σαρανταλείτουργο.

Κι εκείνος, υπακούοντας στην τελευταία επιθυμία του καλού του πατέρα, ανέθεσε χωρίς καθυστέρηση την εκτέλεση της στον παπα-Δημήτρη.

Ο σεμνός λευίτης δέχτηκε νά κάνει το σαρανταλείτουργο, πού ο ίδιος είχε προτείνει στο μακαρίτη, και αποσύρθηκε για όλο αυτό το διάστημα στο εξωκλήσι των αγίων Αποστόλων.

Οι τριάντα εννέα λειτουργίες έγιναν απρόσκοπτα. Η τελευταία έπρεπε νά γίνει ημέρα Κυριακή.

Το βράδυ όμως του Σαββάτου πιάνει τον παπά ένας δυνατός πονόδοντος και τον αναγκάζει νά επιστρέψει από σπίτι του.

Η πρεσβυτέρα του πρότεινε νά βγάλει το δόντι, μα εκείνος αρνήθηκε, γιατί έπρεπε την επόμενη νά τελέσει την τελευταία λειτουργία. Τα μεσάνυχτα ο πόνος κορυφώθηκε, και τελικά ο παπάς αναγκάστηκε νά βγάλει το δόντι.

Επειδή όμως παρουσιάστηκε αιμορραγία, ανέβαλε την τελευταία λειτουργία για τη Δευτέρα.

Στο μεταξύ, το απόγευμα του Σαββάτου, ο Γεώργιος, ο γιος του μακαριστού Δημητρίου, ετοίμασε μερικά χρήματα για τον κόπο του ιερέα, με σκοπό νά του τα δώσει την επόμενη μέρα.

Τα μεσάνυχτα ξύπνησε για νά προσευχηθεί. Ανακάθισε στο κρεβάτι κι άρχισε νά φέρνει από νου του τις αρετές, τα χαρίσματα και τα σοφά λόγια του πατέρα του. Κάποια στιγμή πέρασε απ' το μυαλό του ή ακόλουθη σκέψη: "Άραγε ωφελούν τα σαρανταλείτουργα τις ψυχές των κεκοιμημένων, ή τα καθιέρωσε ή εκκλησία για παρηγοριά των ζώντων;"

Τότε ακριβώς τον πήρε ένας ελαφρός ύπνος, και είδε πώς βρέθηκε σε μια πεδιάδα με ομορφιά απερίγραπτη. "Ένωθε ανάξιο τον εαυτό του νά βρίσκεται σε τέτοιο ιερό και παραδεισένιο χώρο. Μπροστά του απλωνόταν ένα απέραντο και κατάφυτο περιβόλι, πού μοσχοβολούσε με μίαν ανέκφραστη ευωδία.

Αυτός οπωσδήποτε θα είναι ο παράδεισος!", μονολόγησε. "Ω, τι μακαριότητα περιμένει όσους ζουν ενάρετα στη γη!"

Εξετάζοντας έκπληκτος τα υπερκόσμια κάλλη, είδε ένα λαμπρό ανάκτορο με έξοχη αρχιτεκτονική χάρη, ενώ οι τοίχοι του έλαμπαν απ' τα διαμάντια και το χρυσάφι. "Η αμορφία του ήταν ανέκφραστη.

Πλησιάζει πιο κοντά, και τότε - τι χαρά! - βλέπει στην πόρτα του παλατιού τον πατέρα του ολοφώτεινο και λαμπροφορεμένο.

Πώς βρέθηκες εδώ, παιδί μου; τον ρωτάει με πραότητα και στοργή. Ούτε κι εγώ ξέρω, πατέρα.

Καταλαβαίνω πώς δεν είμαι άξιος γι' αυτόν τον τόπο. 'Αλλά πες μου, πως τα περνάς εδώ; πως ήρθες;

Τίνος είναι αυτό το παλάτι;

Ή φιλανθρωπία του ΣΩΤΗΡΟΣ Χριστού με τις πρεσβείες της Παναγίας, πού της είχα ιδιαίτερη ευλάβεια, με αξίωσε νά καταταχθώ σ' αυτό το μέρος. "Ήταν μάλιστα νά μπω σήμερα μέσα στο παλάτι ο οικοδόμος όμως, πού το χτίζει, πέρασε μία

ταλαιπωρία- έβγαλε απόψε το δόντι του - κι έτσι δεν τέλειωσαν οι σαράντα μέρες της οικοδομής του. Για το λόγο αυτό θα μπω αύριο.

Ύστερα απ' αυτά ο Γεώργιος ξύπνησε δακρυσμένος και έκπληκτος, αλλά και με απορίες.

Πέρασε την υπόλοιπη νύχτα αναπέμποντας αίνους και δοξολογίες από Θεό. το πρωί, μετά τη θεία λειτουργία, πήρε πρόσφορα, νάμα και αγνό κερί και ξεκίνησε για το εξωκλήσι των αγίων Απόστολων. ο παπα-Δημήτρης τον υποδέχθηκε με χαρά:

Τώρα μόλις τελείωσα κι εγώ τη θεία λειτουργία. Έτσι ολοκληρώθηκε το σαρανταλείτουργο. Αυτό το είπε για νά Μην τον λυπήσει.

Ο επισκέπτης τότε του διηγήθηκε το νυχτερινό του δράμα.

Όταν έφτασε στο σημείο πού ο πατέρας του δεν μπήκε στο παλάτι, γιατί ο οικοδόμος έβγαλε το δόντι του, ο παπα-Δημήτρης ένιωσε φρίκη, αλλά και θαυμασμό.

Εγώ είμαι, αγαπητέ μου, ο οικοδόμος πού εργάστηκε στην οικοδομή του παλατιού, είπε με χαρά.

Σήμερα δεν λειτούργησα, γιατί έβγαλα το δόντι μου. Θα λειτουργήσω όμως τη Δευτέρα, κι έτσι θα ολοκληρώσω το πνευματικό παλάτι του πατέρα σου.

**Θαύματα και αποκαλύψεις από τη Θεία Λειτουργία
(Έκδοση Ιεράς Μονής Παρακλήτου Αττικής)**

ΚΑΙ ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ

Ευχαριστούμε θερμα τον Σεβασμιώτατο Ποιμενάρχη μας **κ.κ. Δανιήλ**, που από την πρώτη στιγμή αγκάλιασε και στήριξε την έκδοση του Ψηφιακού Περιοδικού της Ενορίας μας.